

Palachův odkaz

Josef Mareš

Kariérní vzestup řezníka-uzenáře aneb František Matějka ve světle archivních materiálů

František Bártík, Dalimil Sypták

Projekt Pavouk – evidování osob židovského původu a vyznání

Státní bezpečnosti v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století

Marek Suchánek, Michael Nosek

Krycí občanské průkazy a role

Veřejné bezpečnosti při jejich obstarávání během srpnové okupace v roce 1968

Daniel Povolný

POLICIE ČR
ÚŘAD DOKUMENTACE
A VYŠETŘOVÁNÍ
ZLOČINŮ KOMUNISMU SKPV

Palachův odkaz

Kariérní vzestup řezníka-uzenáře
aneb František Matějka ve světle
archivních materiálů

Projekt Pavouk – evidování osob
židovského původu a vyznání
Státní bezpečností v sedmdesátých
a osmdesátých letech 20. století

Krycí občanské průkazy a role
Veřejné bezpečnosti při jejich
obstarávání během srpnové
okupace v roce 1968

© Policie ČR, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV, 2024
Layout © pplk. Mgr. Luděk Malý, 2024
ISBN: 978-80-86621-40-1

Fotografie na obálce: Leták informující o pietním shromáždění s pozvánkou na celonárodní pout' (archiv Josefa Mareše)

Vážení čtenáři,

v rukou držíte sedmé číslo sborníku našeho Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky Semper paratus, jež obsahuje celkem čtyři příspěvky k různým tématům i časovým obdobím, jimiž se zabývají jak pracovníci úseku dokumentace, tak i vyšetřovatelé z odboru vyšetřování.

Jako první si můžete přečíst článek plk. v zál. Ing. Josefa Mareše „Palachův odkaz“, který je věnován půlkulatému výročí tzv. Palachova týdne v lednu 1989 a účasti Václava Havla na něm. Nevybíravé zásahy příslušníků Státní bezpečnosti a Veřejné bezpečnosti proti těm, kdož si tehdy chtěli důstojně připomenout 20. výročí sebeupálení Jana Palacha na protest proti okupaci Československa a nastupující normalizaci, odstartovaly sled událostí, jež v listopadu 1989 vyvrcholily sametovou revolucí a pádem komunismu v Československu. Tyto události rovněž pak v prosinci 1989 vynesly Václava Havla, již jako prezidenta svobodného státu, na Pražský hrad.

Druhý příspěvek z pera autorského tandemu PhDr. František Bártík a plk. JUDr. Dalimil Sypták, LL.M., se jmenuje „Kariérní vzestup řezníka-uzenáře aneb František Matějka ve světle archivních materiálů“. Rozebírají v něm rozporuplný život příslušníka Sboru národní bezpečnosti pplk. Ing. Františka Matějky, který sloužil v letech 1945–1976 u Veřejné bezpečnosti. Přestože byl během těchto let opakovaně oceněn a vyznamenán a v roce 1968 i 1969 zastával „správná“ konzervativní stanoviska, nad jeho činností za druhé světové války se dodnes vznáší ne jeden otazník.

Třetí studii „Projekt Pavouk – evidování osob židovského původu a vyznání Státní bezpečnosti v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století“ sepsali kpt. Mgr. Marek Suchánek, Ph.D., a Mgr. Michael Nosek, Ph.D. Jejím obsahem je, jak titul napovídá, pronásledování židovské menšiny v Československu ze strany Státní bezpečnosti a státních úřadů v době normalizace. Židé se však objektem zájmu Státní bezpečnosti stali již na počátku padesátých let a zůstali jím až do roku 1962, kdy po kritice tohoto jevu jakožto antisemitismu v kontrarozvědné práci Státní bezpečnosti jejich rozpracování ukončila. Bohužel šlo však jen o dočasné přerušení, neboť se k této činnosti připomínající nacistické praktiky znovu vrátila v roce 1971.

Závěr sborníku patří popisu jedné z pozapomenutých kapitol historie, která se týká činnosti příslušníků Veřejné bezpečnosti v srpnu 1968, kdy se někteří z nich rozhodli pomoci vybraným komunistickým funkcionářům tím, že jim vydali nebo byli připraveni vystavit krycí občanské průkazy na smyšlená jména. Pod názvem „Krycí občanské průkazy a role Veřejné bezpečnosti při jejich obstarávání během srpnové okupace v roce 1968“ ji pro Vás připravil PhDr. Daniel Povolný, Ph.D.

plk. PhDr. Eva Michálková, MBA

OBSAH

Josef Mareš: Palachův odkaz	7
František Bártík, Dalimil Sypták: Kariérní vzestup řezníka-uzenáře aneb František Matějka ve světle archivních materiálů	38
Marek Suchánek, Michael Nosek: Projekt Pavouk – evidování osob židovského původu a vyznání Státní bezpečností v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století	64
Daniel Povolný: Krycí občanské průkazy a role Veřejné bezpečnosti při jejich obstarávání během srpnové okupace v roce 1968	76
Seznam zkratk	97
Literatura	99
Jmenný rejstřík	100
Publikace vydané ÚDV	105

Úvod

Dne 16. ledna 1969 se na Václavském náměstí v Praze upálil Jan Palach, jednadvacetiletý student Filozofické fakulty Karlovy univerzity. Palachova oběť byla pocítována jako vrcholně burcující čin, kterým chtěl tento mladý člověk zastavit národní rezignaci na ideály svobody a demokracie.

Přípravy nezávislých občanských skupin k uctění památky Jana Palacha

Po dvaceti letech se představitelé pěti nezávislých občanských skupin – Českých dětí (Petr Placák), Charty 77 (Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Alexandr Vondra), Mírového klubu Johna Lennona (Heřman Chromý, Stanislav Penc ml., Otakar Veverka), Nezávislého mírového sdružení (Ondřej Černý, Jana Petrová, Miloš Zeman) a Společnosti přátel USA (Petr Bartoš a Pavel Jungman, Bedřich Koutný) – hodlali sejít 15. ledna 1989, tj. v předvečer 20. výročí upálení Jana Palacha, u sochy sv. Václava na Václavském náměstí v Praze a položením květin a krátkou vzpomínkou připomenout Palachův odkaz. Organizátoři pietního aktu tuto akci nepovažovali za veřejné shromáždění ve smyslu zákona č. 68/1951 Sb., a tudíž dle jejich názoru neměli ohlašovací povinnost podle vyhlášky č. 320/1951 úředního listu. Proto svým dopisem z 2. ledna 1989 adresovaným Obvodnímu národnímu výboru (ONV) v Praze 1 o svém záměru jen úřady informovali. V sobotu 6. ledna 1989 příslušníci Veřejné bezpečnosti (VB) všem 13 signatářům tohoto dopisu doručili osobně oznámení vedoucího Odboru vnitřních věcí ONV Praha 1. V konání pietního aktu na veřejném prostranství ONV pro Prahu 1 spatřoval veřejné shromáždění, a protože pořadatelé dle jeho názoru nemohli zaručit veřejný pokoj, a navíc konání vzpomínkového aktu bylo v rozporu s vyhláškou o ochraně památek, jelikož Václavské náměstí je centrální oblastí Pražské památkové rezervace, nemohlo být konání pietního aktu povoleno. Z naléhavého obecního zájmu byl případnému odvolání dopředu odňat odkladný účinek. Pořadatelé akce se přesto odvolali, ONV v Praze 1 jim sdělil, že další jednání nemá smysl a zákaz shromáždění i nadále trvá.

S tím se představitelé nezávislých iniciativ nechtěli smířit. Zákaz považovali za protiprávní. Začaly se navíc šířit „neověřené zprávy“, že v den výročí smrti Jana Palacha budou připraveny další „lidské pochodně“, tj. mladí lidé, kteří plánují zopakovat sebevražedný čin Jana Palacha. O tom všem informovaly ve svých relacích rozhlasové stanice Hlas Ameriky, BBC a Svobodná Evropa. Již 3. ledna 1989, s téměř čtrnáctidenním předstihem byla na vlnách rozhlasové stanice Svobodná Evropa odvysílána reportáž o připravované pietní akci. O několik dní později to samé uveřejnil i Hlas Ameriky a následně se přidaly také další zahraniční rozhlasové stanice. Ve svých komentářích se k tomuto tématu vícekrát denně vracely.

ONV v Praze 1
odbor vnitřních věcí

Vzpomínka na Jan Palacha

ONV v Praze 1	39821 OB 1
- 3. 1. 1989	2.1.1989
KGPIE SOVHLASTI	VVO

Úředně vyžádáno
ORIGINÁLEM

Dne 16.ledna 1969 se na Václavském náměstí v Praze sešel Jan Palach, jedenáctiletý student filozofické fakulty Karlovy university. Palachova oběť byla už tenkrát pocítována, a i my se k ní dnes takto vracíme, jako vrcholně burcující čin, kterým chtěl tento mladý člověk zastavit naši národní rezignaci na ideály svobody a demokracie. Svou obětí nejvyšší v nás chtěl Jan Palach probudit sílu k důstojnému a smysluplnému životu.

V předvečer výročí Palachova činu, 15.ledna 1989, se sejdem ve 14.00 hodin u sochy sv. Václava, abychom si položením květin a krátkou vzpomínkou zpřítomnili trvalou platnost apelu, který nechceme a ani nemůžeme obejít.

Vzhledem k charakteru tohoto vzpomínkového aktu nejde o veřejné shromáždění ve smyslu zákona č.68/1951 Sb. a nemáme tedy ohlašovací povinnost podle vyhlášky č. 320/1951 úředního listu.

Vezměte prosím naši informaci na vědomí.

Petr Placák - České děti

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra - mluvčí Charty 77

Heřman Chromý, Stanislav Penc jr., Ota Veverka - Mírový klub

Johna Lennona

Ondřej Černý, Jana Petrová, Miloš Zeman - Nezávislé mírové sdružení

Petr Bartoš, Pavel Jungmann, Bedřich Koutný - Společenství přátel USA

Saša Vondra

Za správnost: Saša Vondra

Trojanova 1

120 00 Praha 2

Kopie ohlášení zamýšleného pietního aktu zaslaného Obvodnímu národnímu výboru v Praze 1¹

1 ► Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (dále jen ÚDV), vyšetřovací spis OS SNB [okresní správa Sboru národní bezpečnosti] oddělení vyšetřování ČVS: VV-24/89 [příloha trestního spisu č. j. ÚDV-38/TC-2011-260011], s. 910.

Po Praze se začaly objevovat letáky ilegálně tištěné na jednoduchém síto-tisku. Informovaly o pietním shromáždění i o plánované celonárodní pouti na hřbitov do Všetat, rodiště Jana Palacha. Lidé letáky nacházeli ve schránkách, v telefonních budkách, na veřejných prostranstvích, objevily se na vysokoškolských kolejích, a den před plánovanou akcí dokonce i ve sportovní hale Československého svazu tělesné výchovy (ČSTV) na rockovém koncertě věnovaném zemřelým postiženým Arménii, kterého se zúčastnilo 7500 lidí.

Reakce vedení komunistické strany

Vzpomínkových akcí k 20. výročí upálení Jana Palacha se vedení Komunistické strany Československa (KSČ) hodně obávalo. Proto společně s bezpečnostními orgány státu od počátku roku 1989 připravovalo rozsáhlá opatření na udržení klidu a veřejného pořádku.

Z „prostředí vnitřního nepřítelů“ bylo Státní bezpečností (StB) potvrzeno, že nezávislé občanské iniciativy se přes zákaz pokusí uskutečnit dne 15. ledna 1989 od 14.00 hodin vzpomínkovou akci na Václavském náměstí u sochy sv. Václava. Proto byl již 11. ledna 1989 vedením Správy Sboru národní bezpečnosti hl. m. Prahy a Středočeského kraje (S SNB hl. m. Prahy a SČK) vypracován „Plán bezpečnostního opatření k zajištění klidu a veřejného pořádku u příležitosti 20. výročí úmrtí Jana Palacha“. Cílem tohoto bezpečnostního opatření bylo „zamezit protisocialistickému vystoupení a zajistit klid a veřejný pořádek na Václavském náměstí, Staroměstském náměstí, pěší zóně, náměstí Krasnoarmějců³ a Hradčanském náměstí“. Mi-

Leták informující o pietním shromáždění s pozvánkou na celonárodní pout²

2 ► Archiv autora.

3 ► Dnes Palachovo náměstí.

MINISTR VNITRA
ČESKOSLOVENSKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY

KOPIE SOUHLASÍ S ORIGINÁLEM
Úředně vyžádáno

Odbor archiv bezpečnostních složek MV
ZRUŠEN STUPĚŇ UTAJENÍ (SVAZKU)
dnem 1. 4. 1999, pokynem MV č. 6/1999.

V Praze dne 13. ledna 1989

č. j.: OV-0031/S-89

PRÍSNE TAJNĚ

výtisk č. 1

Ministerstvo vnitra
a životního prostředí ČR

19. 1. 1989

VO-006/01-19

KUČERA ZDEK
Příjmení, jméno

podpis
Archiv bezpečnostních složek
ZRUŠEN STUPĚŇ UTAJENÍ

Podle čl. 12 odst. 1 NMV ČSSR č. 9/1982

v y h l a š u j í

Pohotovostnímu pluku VB MVŽP ČSR 4. stupeň mimořádných
bezpečnostních opatření s výjimkou úkolů uvedených v usta-
noveních pod písmeny b/, d/, e/ a f/ na dobu :

od 06.00 hod. dne 13. ledna 1989

do 24.00 hod. dne 25. ledna 1989;

n a ř i z u j í

Vyčlenit ve prospěch S SNB hl.m.Prahy a SČK na dobu :

od 09.00 hod. dne 14. ledna 1989

do 22.00 hod. dne 15. ledna 1989

637 příslušníků Pohotovostního pluku VB MVŽP ČSR.

Podrobný dohovor k otázkám výkonu služby vyčleněných
příslušníků, jejich výzbroje a výstroje provede náčelník
S SNB hl.m.Prahy a SČK s náčelníkem PP VB MVŽP ČSR.

Příslušníkům SNB náleží za služební pohotovost a službu
konanou nad stanovenou základní dobu služby v týdnu zvláštní
odměna podle čl. 37 NMV ČSSR č. 8/1987.

Ministr vnitra ČSSR

genpor. ing. František KINCL

Rozdělovník :

MVŽP ČSR,

PP VB MVŽP ČSR

S SNB hl.m.Prahy a SČK

pro spis

Rozkaz ministra vnitra genpor. Ing. Kincla⁴

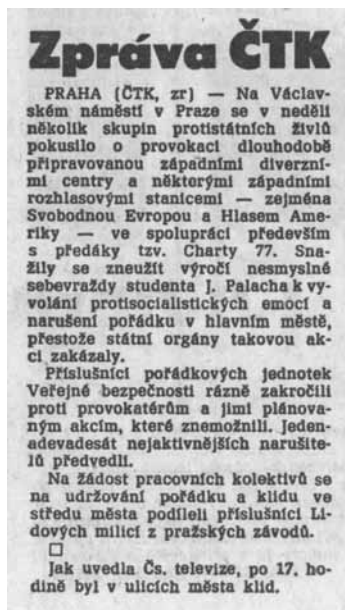
nistr vnitra František Kinel vyhlásil 13. ledna 1989 nejvyšší stupeň mimořádných bezpečnostních opatření, což znamenalo sledování představitelů nezávislých iniciativ a dalších režimu nepohodlných osob, preventivní zatýkání některých z nich, aktivizaci příslušníků Sboru národní bezpečnosti (SNB) a Lidových milicí (LM) a samozřejmě zákaz vzpomínkových akcí.

Dne 14. ledna 1989 byl posílen výkon pořádkové služby v teritoriu Prahy o 340 příslušníků SNB a 200 příslušníků LM ve smíšených hlídkách. V centru Prahy k žádným mimořádným událostem nedošlo. Obavy se ale naplnily nazítří.

Dne 15. ledna 1989 na pořádek v centru Prahy dohlíželo 1519 uniformovaných příslušníků VB včetně psovodů, vyzbrojených přilbami, štíty, ochrannými brýlemi, gumovými tyčemi, obušky, stělnými zbraněmi, kasrem, slznými granáty, a 268 operativních pracovníků SNB v civilu, převážně příslušníků StB, doplněných příslušníky kriminální policie. Celkem bylo tedy nasazeno 1787 příslušníků SNB. V pohotovosti bylo i 1300 příslušníků LM. Nechyběly obrněné transportéry, vodní stříkače, eskortní komůrky Avia (vůz Avia Furgon upravený pro převoz zadržených osob), připraveny byly přenosné uzávěry ulic a průchodů.

Protestní akce 15. ledna 1989

K prvnímu zásahu příslušníků SNB došlo v 13.30 v ulici Mánesova. V té chvíli se chystali zástupci občanských iniciativ, již se smutečními květinami, vyrazit pěšky na Václavské náměstí a zde u sochy sv. Václava vzdát hold památce Jana Palacha. Všichni byli zastaveni a následně odvezeni k podání vysvětlení na služebnu VB. Celkem bylo předvedeno 20 osob včetně Stanislava Pence, Petra Placáka, Václava Malého, Evy Kantůrkové a dalších. Ve 13.30 příslušníci VB a LM uzavřeli příchody k Václavskému náměstí, takže další aktivisté, například Václav Havel, Vlasta Chramostová, Jiří Dienstbier, kteří se hodlali připojit k hlavnímu proudu až během cesty, kvůli zásahu v Mánesově ulici na své známé čekali marně. Když se pak sami pokusili dojít na Václavské náměstí, přes kordo-

Článek v Rudém právu⁵

5 ► ČTK a zpráva ČTK. *Rudé právo*, 16. 1. 1989, roč. 69, č. 13, s. 1.

ny uniformovaných příslušníků VB a LM to už nebylo možné. K místu plánovaného pietního aktu tedy vůbec nedošli.

Přes veškerá opatření pořádkových sil se u sochy sv. Václava sešlo k protestní akci několik stovek občanů. Lidé zpívali národní hymnu, z davu se ozývala protirežimní hesla a volání po občanské svobodě. Po marných výzvách k rozchodu došlo k zásahu pořádkových sil. Zasáhly tvrdě nejenom proti zúčastněným protestujícím, ale i proti náhodným kolemjdoucím, kteří se zrovna nacházeli v centru Prahy. Za použití všech prostředků včetně vodních děl byli lidé vytlačeni do přilehlých ulic. Dle oficiálních údajů bylo zadrženo a předvedeno 117 osob, 40 z nich bylo vzhledem k nedostatečné důkazní situaci propuštěno bez dalšího opatření, 22 bylo realizováno pro trestné činy (z toho 2 vazebně), 17 pro přečin a 38 pro přestupek. Dalších 92 osob bylo násilím vyvezeno služebními vozidly mimo Prahu (do Mníšku pod Brdy), tam vysazeno a ponecháno. Bylo perlustrováno 422 osob, v nemocničních zařízeních 9 občanů požádalo o lékařské ošetření s tím, že zranění utrpěli následkem zákroku bezpečnostních orgánů.

Pokračování Palachova týdne

Další dny protestní akce v centru Prahy pokračovaly. Dne 16. ledna 1989 se opětovně představitelé nezávislých iniciativ (A. Vondra, D. Němcová, S. Penc, P. Placák a další) pokusili o položení květin k pomníku sv. Václava. VB jim v tomto zabránila a všechny přítomné aktivisty zadržela. V průběhu zákroku VB se v okolí sochy sv. Václava shromáždilo asi 700 lidí a spontánně vyjadřovali svůj nesouhlas s jejím počináním. Pomocí vodních děl a dalších donucovacích prostředků se dav podařilo bezpečnostním složkám vytlačit do přilehlých ulic. Bylo předvedeno 35 osob, z nich 4 byly propuštěny bez opatření, 19 bylo realizováno pro trestný čin (z toho 14 vazebně, mezi nimi i V. Havel), 9 pro přečin a 3 pro přestupek. Dále bylo 14 osob odvezeno služebními vozy k Mníšku pod Brdy, 17 osob směr Poděbrady a Kolín, kde byly opět vysazeny a ponechány. Dva lidé požádali toho dne v nemocnici o ošetření zranění způsobených zásahem pořádkových sil.

Následujícího dne, 17. ledna 1989, se začaly okolo 15.30 tvořit v horní části Václavského náměstí první hloučky demonstrantů a jejich počet postupně narůstal. V 16.15 byli protestující VB vyzváni k uvolnění prostoru a zároveň je příslušníci VB začali perlustrovat. V 16.40 dostala pořádková jednotka pokyn k zásahu. Byla použita 2 vodní děla, 41 slzných granátů a služební obušky. Demonstranti byli znovu vytlačeni z Václavského náměstí a „rozptýleni“ do okolních ulic. Opatření bylo ukončeno až před 21. hodinou. Nejaktivnější „provokatéry“ příslušníci SNB předvedli na realizační skupinu (celkem 13 osob, z toho bylo 5 propuštěno a 3 byla uložena bloková pokuta) a ostatní osoby (celkem 72) byly předány k realizaci nebo přes

Záměr je jasný: provokovat k neklidu

K zneužití výročí tragické smrti studenta J. Palacha

PRAGA (Od našich zpravodajů) — Jak jsme již informovali, pokusilo se v neděli 15. ledna na Václavském náměstí v Praze několik skupin protistátních živlů o provokaci, jejímž výsledkem bylo zneškodnění osazených sekavých studentů J. Palacha. V pondělí došlo k pokusu o obnovení provokací snahu.

O okolnostech, které dovedly studenta české filosofické fakulty University Karlovy k nemyslennému gestu konfliktu zbytnou smrti, jsme psali v Rudém právu 12. ledna v článku Bylo to bezstarostné. Informovali jsme i o tom, že stejné síly, dokonce často reprezentované stejnými jedny, připravují ve středu Prahy uspořádání «razantního shromáždění na paměť stu-

denta Palacha. Odbor vnitřních věcí ONV Praha 1 žádost podpořenou občianskou diádností zamítl. Veřejné míšení mezitím roztáhli dopla nezaměstnaného, jen oznamují podnomy z «chartistů», že «15. ledna 1989 v odpovídajících hodinách na Václavsku u koně opět zazní lidská pochodně».

Foto státu spona přijala odpovědnosti opatření. Spolu s příslušníky veřejné bezpečnosti pomáhaly v neděli zaplňovat pořádky v centru hlavního města také Lidové milice z praských podniků. Přesto se provokací pokusů v blízkosti sochy sv. Václava uspořádání demonstrací podle předem naplánovaného scénáře — za každou cenu vyvolat střetnutí, vyvolat ozvěny k neklidu.

K čemu v neděli došlo? Před čtrnáctou hodinou se ve středním pásmu Václavského náměstí shromáždilo asi 300 lidí, kteří na výzvy k opuštění prostoru reagují piskotem a urážkami příslušníků veřejné bezpečnosti a Lidových milic. Pořádkové jednotky rychle a rozhodným akcím vytlačují tyto hloučky do Vodičkovy, Indršské a

(Pokračování na str. 2)

spodářská Nikaragui

i opozici k aktivitě

ČTK) — Na dramatickou hospodářskou situaci vláda v nikaraguském prezident Daniel

Nesvíslý nikaraguský deník Nuevo Mundo, který o chystané demonstraci informoval před několika dny, napsal, že jde o provokaci

Článek v Rudém právu

Záměr je jasný: provokovat k neklidu

(Pokračování ze str. 1)

Opětavský ulice. Zasahují také na dalších místech ve středu města, mj. na náměstí Kresomarské.

Uptírně řečeno, byla to nepláná podvrat. Ve snaze upoutat na sebe pozornost se dospělý muž při první výměře k lidu vrhl na zem a kope kolem sebe. Asi pětiletá holčička měla zase na ramenou svého otce odváděné posloužit jako štít jeho jednání «nesouhlasu». Hloučky mladých lidí povzaly svou účast za rasou, a když tato výzvěrná skupina smí v pasážích a chodbách domů, bezohledně porážejí stádoce. Došlo tak i ke zranění několika starších občana.

V podvečer je v centru Prahy pořádek obnověn. Na čtverci veřejné bezpečnosti je předvedeno 91 občana. Někteří z nich jsou stíháni i pro tresání lidí. Mnozí účastníci nepovolené demonstrace se podobných protistátních výstoupů namáhají poprvé.

V pondělí 16. ledna se některé skupiny pokusily na stejném místě znovu o provokaci vystoupení.

Dvacet let nakladatelství Horizont

PRAGA (ČTK) — Za dvacet let činnosti bylo v nakladatelství Horizont vydáno 1192 titulů populárně-technické literatury z nejrůznějších oblastí politiky, ekonomiky, vědy a techniky, kultury a umění v celko-

Pro svůj záměr zvolili dobu před 16. hodinou, kdy je Václavské náměstí nejvíce zaplněno. Provokací akce způsobily mnoho nepříjemností cestujícím ve veřejné dopravě a kupujícím v obchodní síti ve středu Prahy. Také tentokrát byly nuceny zasahovat pořádkové síly.

Tolik k událostem v Praze. Početem jedna ve Vládkách na Malé náměstí navštívil nic nezaujímá uličku domku, v kterém kdysi žila rodina Palachových, tři muži. Přišli ji požádat o «pověst», aby mohli umístit v příčtu domku pamětní desku věnovanou J. Palachovi. Předsedatelé žena je odmítla a odcházel na místní národní výbor. «Delegace» vyjádřila do Vládky českých disidentů tedy zaklepala na dveře předsedy MNV Jozefa Lindy a tajemníka MNV Milana Kládka. U zmíněných funkcionářů však nepotkali návštěvníci nenášli žádnou pověst. A tak se uchýlili dokonce i k hrozbám: «Vrhneme semle ty zvonice», vydrážky prohlásili. Po delší diskuzi opouštěli «delegace», která se neovládla ani žádnou představitel, vládky národní výbor s nepotřeseností...

S oběma funkcionáři jsme hovořili několikrát předtím. «O rodině Palachů jsem v roce 1980, ještě před tím domem prodala. Oni zamíli dříve, než se jako syn dopustil tragického činu. V obci nikdo z rodiny nežije. Máme tedy dnes jím, dědiny stárosti.» Říká tajemník MNV Milan Kládek.

VLASTIMIL HRADČEK,
MICHAL PODZIMK,
KAREL WALTER

svůj nesouhlas odvezeny autobusy na různá místa mimo Prahu (Mníšek pod Brdy, Dobříš, Kostelec nad Černými Lesy, Velké Popovice a Benešov).

Protesty přesto pokračovaly i nazítří. Dne 18. ledna 1989 se na Václavském náměstí okolo 15. hodiny demonstranti opět sešli. Jejich počet rostl (VB odhadovala, že v jednom okamžiku bylo na místě 1000 osob a 2000 přihlížejících). Účastníci shromáždění zpívali hymnu a skandovali „Pust' te Havla“, „Svobodu“, „Ať žije Charta“, „Zítra kytky“, „Palachovi desku“, „Zítra zase sem“ aj. Pořádkové síly s technikou vyčkávaly v přilehlých ulicích, tentokrát se spokojily pouze s perlustrací osob, z nichž 7 bylo předvedeno.

Dne 19. ledna 1989 si pořádkové síly všechno vynahrádily. Jen na Václavském náměstí a v jeho bezprostředním okolí bylo nasazeno 1240 příslušníků SNB včetně Pohotovostního pluku a 800 příslušníků LM. Zhruba v 16.30 se začaly na Václavském náměstí tvořit první hloučky a kolem 17. hodiny čítal dav už 2000–2500 lidí. U pomníku sv. Václava zapalovali svíčky a kladli květiny, přestože se tomu pořádkové síly snažily zabránit. Po vystoupení řečníků a následném provolávání hesel „Svobodné volby“ a „Vraťte nám Dubčeka“, začal v 17.25 zásah. Jeho brutalita předčila očekávání. Nemocniční ošetření vyhledalo 14 lidí, přičemž

V tomto týdnu v centru Prahy probíhají výtržnosti. Hesla, která jsou na Václavském náměstí skandována, hesla proti socialistickému státu, proti jeho vládě, proti komunistické straně, objasňují charakter demonstrací jako demonstrací protistátních. Jde o demonstrace, za nimiž stojí političtí strokotanci z let 1968–1989, ale i noví protisocialistické skupiny, opírající se o politickou i humanitární podporu rovníčků alii mezi Severoatlantickým paktu, především Spojených států.

Rudé právo a spolu s ním další denní tisk, rozhlas a televize v uplynulých dnech objasňují pozadí i souvislosti výtržností, časové spjatých se závěrem videákové schůzky. Záminkou k nedělnímu provokačnímu vystoupení antisocialistických sil na Václavském náměstí se stal sráž z 20. výročí nesmyslné a tragické smrti studenta Jana Palacha. Byl ze zahraničí dlouhodobě připravovaný, zejména Hlasem Ameriky a Svobodnou Evropou. Zmíněné vydávky popularizovaly a ve skutečnosti podněcovaly i výzvy k opakovaní obdobných nesmyslných činů. Ostatně i na tuto stránku „koordinované součinnosti“ amerických vysíláček a tzv. charty náš list také upozorňoval.

Od této akce, která zvedla hladinu veřejného mínění proti jejím organizátorům, se distancovali i někteří „chartisté“. Např. profesor Milan Machovec požádal Rudé právo, aby otisklo jeho slova, aby varoval před jakoukoliv nerozvádností.

Republiku si rozvracet nedáme

litickou orientaci našeho státu. Přiklí i mnozí mladí lidé bez jakýchkoli politických zkušeností, z nichž většina má o slovech, která opakují po organizátorech provokaci – o svobodě, o demokracii, apod. – zcela abstraktní, naivní představy. Je to fakt, nad kterým by se mělo zamyslet mnoho dospělých – i rodičů, i vychovatelů, i učitelů aj.

Na demonstracích se objevili i školáci ve věku třinácti čtrnáct let, jak někteří z nich prohlásili, přišli, protože prý je to „sezence“ a bude „legrace“.

Jenže organizátorům vůbec nešlo o legraci či o sezenci. To ostatně potvrzuje i ta skutečnost, že do Prahy „charta“ sestavili i mnoho svých mimopražských stoupenců. Téměř 50 procent aktivních účastníků výtržností je mimopražských.

Již dříve bylo se stále zřetelněji prokazováno, že protisocialistickým slům a jejich západním patronům jde o promyšlenou a záměrně vedenou konfrontaci s československým socialistickým státem, o pokus prosadit formu jakési opozice v socialistickém státě, postupně získat na politické moci a poté i na rozhodování o samotném charakteru zřízení, na uskutečnění odvety za únor 1948.

V těchto dnech zaujala stanoviska k provokacím protisocialistických sil v Praze řada orgánů a organizací – ústřední výbor SSM, Čs. svaz protifašistických bojovníků, předsednictvo Pražské odborové rady a další, o nichž v tisku informujeme. Ve čtvrtce se ve všech obzorech našeho hlavního města uskutečnily aktivity Komunistické strany Československa. Z nich vzešel jednomyslný hlas – rázně skoncovat s antisocialistickými akcemi i s jejich organizátory.

Z nálek tovarů, z mnoha pracovišť i míst naší vlasti docházejí státním orgánům, ústřednímu výboru Národní fronty i do redakce Rudého práva požadavky mnoha kolektivů: nedovolme nikomu, aby narušoval náš proces přestavby a demokratizace a znežíval jej k protisocialistickým cílům.

Naše socialistická společnost, náš politický systém vytváří velký prostor pro široké demokratické uplatňování pluralismu zájmů a názorů všech sociálních vrstev i zájmových a politických skupin pracujících občanů. Socialistický pluralismus však nemá a nebude mít nic společného s vytvářením a působením protisocialistických politických struktur. Moc v této zemi patří pracujícím lidem. Vybojvat si ji v těžkých zápasech s socialismem byla jeho volba.

Návrat k poměrům buržoazní republiky je pro naši společnost nepřijatelný, je zcela vyloučen. Zásadně to jednoznačně. Ať se to komukoli nelíbí.

Oprávněné v těchto dnech zní znovu hlas: Republiku si rozvracet nedáme!

skutečný počet zraněných byl vyšší, řada z nich se samozřejmě obávala jít do nemocnice z důvodu případného trestního postihu. Pořádkové síly zadržely 281 osob, z nichž 23 bylo stíháno pro trestný čin, 80 pro přečin a 30 pro přestupek.

Dne 20. ledna 1989 v 17.10 se shromáždilo na Václavském náměstí několik set lidí, které pořádkové síly vyzvaly k odchodu. O deset minut později příslušníci přehradili náměstí a přilehlé ulice autobusy, služebními vozidly a zábranami. V půl sedmé večer se podařilo skupiny demonstrantů v „zájmovém prostoru“ rozptýlit. Předvedeno bylo 51 osob.

Na 21. ledna 1989 byl naplánován pietní akt na hřbitově v rodišti Jana Palacha ve Všetatech. Toho dne bylo bezpečnostními složkami na území hl. m. Prahy a Středočeského kraje provedeno opatření nazvané „Všetaty“. Již na území hlavního města byla prováděna opatření k zabránění výjezdu zájmových osob do Všetat. Ve Středočeském kraji bylo na příjezdových cestách do Všetat souběžně prováděno opatření k zamezení účasti lidí přijíždějících z jiných krajů a okresů. Osoby byly na filtračních stanovištích perlustrovány, a pokud dobrovolně od svého úmyslu neupustily, byly předvedeny a vytěženy. Na opatření se podílely orgány SNB, LM, Pomocné stráže VB, okresní a krajské prokuratury,

Článek v Rudém právu⁷

funkcionáři krajského výboru a okresního výboru KSČ, Okresního národního výboru Mělník a Místního národního výboru (MNV) Všetaty. Při opatřeních byl použit i vrtulník. K plánovanému pietnímu aktu pochopitelně vůbec nedošlo. Jednak byli všichni příchozí zadrženi, a navíc funkcionáři MNV uzavřeli ve Všetatech urnový háj s tím, že zde probíhá národní směna.

Na území Prahy bylo 21. ledna 1989 předvedeno 52 osob, na filtračních stanovištích kontrolováno 449 osob, z toho 227 od úmyslu dále pokračovat na cestě do Všetat dobrovolně upustilo, 222 osob bylo předvedeno a s 34 osobami byl sepsán zápis o výpovědi.

Tímto opatřením proti tzv. národní pouti do Všetat se uzavřelo sedm dní, které vešly do historie jako „Palachův týden“. Poprvé po dvaceti letech lidé masově vystoupili proti režimu. V souvislosti s výše uvedenými událostmi bylo zadrženo celkem 533 osob, které se z pohledu bezpečnostních složek dopustily protispolečenského jednání různé intenzity. Jejich činy byly v období od 15. ledna do 10. února 1989 orgány VB a Městské prokuratury (MP) v Praze řešeny.

Bylo zahájeno trestní stíhání proti 87 osobám a 14 obviněných bylo vzato rozhodnutím prokurátora do vazby. Většina obviněných byla stíhá-

Odešli s nepořízenou

VŠETATY (Od našich zpravodajů) — V sobotu odpoledne se pokusili iniciátoři provokačních srazů sjatých s výročím nezmýšlelé tragédie J. Palacha zorganizovat další akci, tentokrát ve Všetatech na Mělníku. Za účasti zástupců velrybnosti akceři sem z Severočeského paktu (Kanada, USA, Velké Británie ap.) mělo dojít k jakémusi demonstračnímu shromáždění na místním hřbitově, a hrobu rodiny Palachových.

K účasti na akci podněcovaly několik dní předem americké rozhlasové stanice. Proto rada místního národního výboru v souladu s místním občanů požádala orgány SNB o přijetí preventivních opatření k zajištění veřejného pořádku v obci. Během soboty do Všetat přijelo z různých míst vřehovody asi 200 lidí. Zámer podněcovatelů akce se nezdařil, k narušení pořádku v obci nedošlo.

S některými z účastníků jsme hovořili přímo na místě. Především nás zajímalo, proč přijeli do Všetat.

Šimon H., osmnáctiletý student gymnázia z Prahy: jsem tady náhodou (?), rodiče jeli na hory, a tak jsem se přijel prostě podívat. O akci jsem pochopitelně předem věděl.

Petr J., sedmnáctiletý student střední průmyslové školy z Prahy: Ve čtvrtek jsem byl na Václavském náměstí, kde bylo hodně esenbáků. Tam jsem se dozvěděl o Všetatech. Řekl jsem si s kamarády, že se pojedeme podívat, jen tak z dálek, protože jsme šli z Neratovic pěšky. Není to rozumné, že se Palach zabil. Myslim, že se to zneštilo.

Vojtěch M., sedmnáctiletý student střední průmyslové školy z Prahy: Přijel jsem se podívat, jestli bude bezpečnost zasahovat jako v Praze. Rodiče o ničem nevěděli, řekl jsem to jenom babičce. Myslím si, že by u nás měla být větší svoboda. Když bych chtěl například vystoupit v televizi, potřebuji k tomu povolení (?).

Jiří K., pětáctiletý dělník z Prahy: jel jsem se systm na výlet do Tisíce. Byla tam zavřená hospoda, chtěli jsme se naobědvat ve Všetatech. Vydali jsme se podél trati. Věděl jsem, že se něco chystá, dokonce se říkalo, že kolem budou tanky.

Pavel L., sedmnáctiletý učeň z Mělníka: je mi jedno, co se tady děje. Přijel jsem ze zvědavosti.

Petr K., pětáctiletý inženýr z Tuzova: Přijel jsem počkat kytku. Co je na tom špatného? Každý má svou pravdu a měl by mít možnost vyjádřit ji veřejně. Na tom nic zlého nevidím.

Pavel S., osmnáctiletý dělník z Ústí nad Labem: Přijelo nás více, prostě parta, jak se scházíme v hospodě.

Chtěli jsme to vidět. Stát by mohl být spravedlivější. Treba v tom, že když je dělán a někdo jiný ne, bere stejně anebo ještě víc.

Rudolf M., pětáctiletý odborový pracovník z Ústí nad Labem: Podie máho názoru se má giasnost vztahovat na všechno. U nás je cenzura, proto jsem tady, abych viděl, co se děje. (Cenzura byla v ČSSR zrušena v roce 1988 — pozn. red.).

Josef R., šestnáctiletý učeň z Ústí nad Labem: jel jsem za bratrance, jestli se táta dozví, že jsem tady, tak mě seřeže. On totiž říká, že na takovéhle akce chodí jenom blázní.

Podobných lidí přijelo do Všetat více. Důvody jejich cesty i názory se opakovaly. Většina z nich byla — jak řekl — ve Všetatech i na podobné akci poprvé. O Palachovi věděli málo anebo měli zkreslenou informaci. Ale o to přece organizátorům šlo — přilákat co nejvíce nevědomých, právě takových, aby jejich postoje bylo možné vydávat za hlas veřejnosti. Přijeli však i jni — někteří z organizátorů. Jednoho z nich osobně přivezlo auto západoněmecké televizní stanice ARD. Odešli a odjeli s nepořízenou, všichni společně.

□
Jak v neděli tvrdila západoněmecká tisková agentura DPA, měl být podle jejich informací ze zdrojů «charity» uspořádán také jakýsi «protestní pochode» z Loretského náměstí v Práskému hradu. Tento «pochod ztroskotat» sdělila agentura. Ověřili jsme si zprávu na jiných místech. Bylo tomu tak: «pochode» se nekonalo.

**VLASTIMIL BRADÁČ,
JIŘÍ JANOUŠKOVEC**

STRUČNĚ ZE SVĚTA

M. Gorbačov:

Sovětský svaz prochází obdobím hlubokých změn, které se týkají všech hlavních oblastí života společnosti. Řekl to na 27. konferenci moskevské

Článek v Rudém právu⁸

na pro trestný čin výtržnictví dle § 202 tehdejšího platného trestního zákona, kterého se dopustili tím, že „se aktivně zúčastnili nepovolené demonstrace na Václavském náměstí v Praze 1 a podíleli se na narušování veřejného pořádku a plynulosti veřejné dopravy [...]“.⁹

Ve vyhodnocujících zprávách adresovaných vedoucím představitelům státu a KSČ vedení SNB konstatovalo, že bezpečnostní opatření byla velice dobře zvládnuta. Velmi dobře byla hodnocena součinnost s jednotkami LM a jejich samotná účast při zákrocích proti účastníkům protispolečenského vystoupení. Příslušníci LM údajně prokázali svoji aktivitu a akceschopnost. Bylo by prý dobré zvážit, zda by nebylo nutné vybavit příslušníky LM pro podobné akce například obušky. Určitý nedostatek vidělo vedení SNB v tom, že se nepodařilo při vytlačování a rozptýlu hloučků zabránit jejich přeskupování. Navrhovalo pro příště proto přísné zajištění prostoru, do kterého by byl dav vtlačen a kde by bylo možné neaktivnější osoby zadržet, eventuálně je vyvézt mimo Prahu.¹⁰ Dále vedení SNB konstatovalo, že průběh bezpečnostního opatření v lednových dnech roku 1989 prokázal, že vnitřní nepřítel pokračuje v politice konfrontace, že vzrůstá jeho agresivita. Nepřátelské elementy při konfrontaci s příslušníky SNB údajně zneužívají invalidních osob a neštítily se vystavovat před pořádkové jednotky malé děti... Jako jednu z nejpozitivnějších věcí vedení SNB vyzdvihlo skutečnost, že se včas zcela podařilo izolovat hlavní organizátory protispolečenského vystoupení, a tak chyběla účastníkům vůdčí osobnost.

Václav Havel

Za jednoho z hlavních organizátorů nepokojů byl označen Václav Havel, budoucí prezident Československa a později i České republiky. Byl zadržen již 16. ledna 1989 a bylo mu dáváno za vinu, že to byl právě on, kdo „jako organizátor prostřednictvím rozhlasových stanic Hlas Ameriky, BBC a Svobodná Evropa organizoval vystoupení tzv. nezávislých iniciativ a s nimi sympatizujících občanů dne 15. ledna 1989 v odpoledních hodinách na Václavském náměstí u příležitosti 20. výročí sebevraždy Jana Palacha, přičemž mu bylo známo, že připravovaná akce je

9 ► ÚDV, trestní spis č. j. ÚDV-38/TČ-2011-260011, s. 878–946; Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS); Dokument 24b, Informace FMV [Federálního ministerstva vnitra] pro schůzi vlády ČSSR o protispolečenských akcích vnitřního protivníka a průběhu bezpečnostních opatření ve dnech 15.–22. ledna 1989 v Praze a ve Všetatech. *Securitas Imperii: Sborník k problematice bezpečnostních služeb*, sv. 4/2 (1998), s. 285–307.

10 ► Tento postup s uzavřením prostoru byl použit dne 17. listopadu 1989 na Národní třídě při potlačení studentské demonstrace.

příslušným státním orgánem zakázaná a ze zkušeností z předcházejících obdobných akcí věděl, že při ní dojde k výtržnostem a vážnému narušení veřejného pořádku“.¹¹

Navíc „dne 16. ledna 1989 v odpoledních hodinách v Praze 1, na Václavském náměstí se osobně zúčastnil a aktivně vystupoval na nepovoleném shromáždění tzv. nezávislých iniciativ a s nimi sympatizujících občanů pod záminkou výročí sebevraždy Jana Palacha konaného 15. 1. 1989“.¹²

V hledáčku StB byl Václav Havel pochopitelně dlouho. V souvislosti s „Palachovým týdnem“ se dostal do styku s bezpečnostními složkami už 9. ledna 1989. V dopoledních hodinách mu byl poštou doručen dopis, v němž nepodepsaný autor uváděl, že se hodlá 15. ledna 1989 upálit na Václavském náměstí:

„Pane Havel, plně se ztotožňujeme s činností Charty 77, která je světlem v této ponuré společnosti a obhájí lidská práva a svobodu a volnost církví. Řada z nás studentů je odhodlána rozhodujícími činy podpořit vaši zásluhou činnost a zasadit se o přiznání politických práv pro vaše úsilí. Na důkaz těchto slov dne 15. 1. 1989 v odpoledních hodinách na Václaváku u koně opět zazáří jedna lidská pochodeň. Pevně věříme, že tento čin probudí celý národ ze společenské a politické letargie a vyburcuje všechny občany k veřejné otevřenosti a veřejným projevům národní identity tak, jak tomu bylo před 20 lety.

Za organizační výbor hromadných sebevražd opět pochodeň číslo 1.“¹³

Dopis podobného obsahu byl téhož dne doručen i na adresu Dany Němcové, mluvčí Charty 77. Václav Havel se obrátil na Ing. Macháčka, tehdejšího šéfredaktora Televizních novin Československé televize (ČST) se žádostí, zdali by neměl možnost pisatele nějakým způsobem prostřednictvím televize oslovit a od činu ho odradit. Šéfredaktor V. Havlovi slíbil, že vše projedná s kompetentními orgány a že se mu ozve. Inženýr Macháček následně informoval ústředního ředitele ČST Jana Zelenku a genmjr. Bohumila Cardu, náčelníka S SNB hl. m. Prahy a SČK. Podobný anonymní dopis obdržela i ČST. V rámci vedoucích orgánů moci bylo rozhodnuto o dalších opatřeních. O těch Havla pochopitelně nikdo neinformoval. Protože se Václavu Havlovi nikdo neozval, ten se, veden potřebou pisatele anonymního dopisu od plánovaných sebevražedných úmyslů odradit, obrátil na zahraniční rozhlasové stanice Svobodná Evropa, Hlas Ameriky a BBC, kterým nadiktoval svou výzvu autorovi dopisu.

11 ► ÚDV, vyšetřovací spis OS SNB oddělení vyšetřování ČVS: VV-24/89 [příloha trestního spisu č. j. ÚDV-38/TC-2011-260011], Usnesení o zahájení trestního stíhání, s. 1.

12 ► Tamtéž.

13 ► Tamtéž, doslovný přepis dopisu přečteného ve vysílání Svobodné Evropy 9. ledna 1989 v 18.10 h., s. 50.

Všechny oslovené zahraniční stanice Havlovu výzvu ještě téhož dne, tj. 9. ledna 1989, odvysílaly v nezměněné formě:

„Jelikož nemám jinou možnost, jak neznámého odesílatele oslovit, požádal jsem zahraniční rádia o pomoc. Obracím se touto cestou na tebe, příteli, který jsi mi tenhle dopis napsal, s naléhavou výzvou, abys to, co chceš učinit, nečinil. Chápu plně, že pocit beznaděje a bezvýchodnosti může člověka vést i dnes k rozhodnutí vyburcovat své spoluobčany mezním činem. Zároveň si myslím, že tato cesta je nesprávná, cesta děsivá, cesta neopakovatelná.

Soudě z tvého dopisu jsi inteligentní, statečný a mladý člověk. Přesně takové lidi potřebujeme zde mezi námi, aby svou každodenní prací usilovali o lepší život nás všech. Uvědom si, že první velkou prací T. G. Masaryka, zakladatele demokratického Československa, byla kniha o sebevraždě, v níž se pokusil ukázat, že odklon od Boha a vyššího mravního ideálu a jejich nadosobního původu vede k neúčtě k lidskému životu, tudíž i k sebevraždě.

Chceme-li jednat v souladu s mravním imperativem, který je nad námi, nemůžeme život opustit, byť bychom to dělali z navýsost ušlechtilé touhy, ale musíme na sebe vzít jeho břímě a usilovat všichni o lepší svět.

Z tohoto mravního ducha vznikla Charta 77, k níž se hlásíš. Je výzvou k životu, k životu hrdých a důstojných občanů, k životu v pravdě. Pochop ji tak i ty a nedělej, co se chystáš udělat. Přijď se spolu s námi 15. ledna poklonit Palachově památce, ale nenos s sebou žádnou hořlavinu. Takových, jako jsi ty, je málo a potřebujeme je zde, mezi sebou.

Máš jistě příbuzné a kamarády, způsobil bys jim velkou bolest, kterou by sebevětší apel na společnost, kterým by tvá smrt byla, nemohl odstranit. Pamatuj i na ně. Rád bych této příležitosti využil k apelu na státní moc. Vy všichni mocní, kdo rozhodujete o osudech této země, uvědomte si konečně tvář v tvář tomuto anonymnímu dopisu, že situace je vážná. Nechcete-li, aby se mladý člověk uchýlil k takto zoufalému činu, začněte si konečně počínat rozumně.

Krátký pietní akt 15. ledna na Václavském náměstí nemaňte demonstraci policejní síly. Tím tohoto neznámého člověka od jeho úmyslu neodradíte, ale naopak ho k jeho uskutečnění vyprovokujete. Autora tohoto dopisu odvrátíme od jeho uskutečnění spíše my než vy. Neznemožněte proto naši přítomnost na Václavském náměstí.

Záleží-li vám na jeho životě, chovejte se rozumně. Ale nejen to, zahajte konečně skutečný dialog se společností. Situace je vážnější, než si myslíte a neodkládejte tedy dialog na dobu, kdy bude nejhůř a kdy bude pozdě. Pochopte, že tato společnost je sice schopna dlouho se nechat ponižovat, ale že ani její trpělivost není nekonečná. Václav Havel.^{“14}

Na stanici BBC se Havel vyjádřil i k zápornému stanovisku ONV Praha 1 k plánovanému patentnímu aktu na den 15. ledna 1989: „Myslím, že ten zákaz je protiprávní, nesmyslný, že ho nejde dost dobře respektovat, protože to by znamenalo vlastně tomu bezpráví dát s ním jakýsi souhlas. Navíc si myslím, že i kdybychom ten zákaz respektovali a pokusili se to nějak zrušit, tak stejně to zrušit nemůžeme, protože ti lidé, kteří tam chtějí přijít si připomenout Palacha, tam stejně přijdou.“¹⁵

Toto vše pochopitelně neuniklo pozornosti státních orgánů. KSČ se v čele se svou údernou silou – StB – rozhodla ukázat, že věci má plně pod kontrolou. Ještě 9. ledna 1989 ve 22.30 byl Václav Havel předveden ze svého bytu na místní oddělení (MO) VB k podání vysvětlení. Po výpovědi vydal dobrovolně anonymní dopis vyslyšajícímu orgánu. Další den, tj. 10. ledna, byl Václav Havel ve 12 hodin předveden k novému výsledku. Zde vlastně jen zopakoval svoje podání z 9. ledna. Dne 12. ledna 1989 byl předvolán znovu, tentokrát na tehdejší MP v Praze, a to z důvodu, že „orgány Sboru národní bezpečnosti bylo zjištěno, že je jednou z osob, která se v průběhu druhé poloviny roku 1988 zúčastnila organizování nelegálního hnutí, jehož cílem byla destabilizace státní moci a útok na základní atributy společenského a státního zřízení zakotvené v Ústavě a v právním řádu ČSSR“.¹⁶ Proto byla Václavu Havlovi vyhlášena výstraha, ve které byl upozorněn, že při pokračování v protispoločenském jednání se vydává v nebezpečí trestního stíhání. Václav Havel se proti obsahu výstrahy ohradil a odmítl podepsat protokol o jednání. Poté byl bez dalšího propuštěn.

Havlova výzva adresovaná pisateli anonymního dopisu byla opakovaně vysílána i v dalších lednových dnech na vlnách západních rozhlasových stanic.

Dne 15. ledna 1989 se Václav Havel chtěl ještě před vlastním zahájením pietního aktu setkat s hlavními organizátory, a to cestou na Václavské náměstí. Jak již bylo uvedeno, svých přátel se ale nedočkal, na Václavské náměstí se pak už nedostal, protože cesta z Vinohrad k soše sv. Václava již byla zahrazena kordonem jednotek VB.

Trestní stíhání

Dne 16. ledna 1989 Václav Havel znovu vyrazil na Václavské náměstí. Jak se později snažil vysvětlit vyšetřujícím orgánům, přišel mimo jiné i z obavy, že se pisatel anonymního dopisu pokusí o zoufalý čin, kterým vyhrožoval v dopise. Byl si

15 ► Tamtéž, doslovný přepis rozhovoru odvysílaného ve vysílání BBC 9. ledna 1989 ve 20.00 h., s. 54.

16 ► Tamtéž, s. 112.

992

dne 12. ledna 1989 v Praze

Na předvolání se dostavil - a / po předvolání byl-a
předveden-a/ jméno a příjmení / původní příjmení/
Václav HAVEL, nar. 5..10.1936 Praha.. datum a místo, okres
místa narození Praha.....
stav ..ženyatý....., zaměstnání
původní zaměstnání ..svobodný..povolání.....
trvalý pobyt .Praha.2..Engelsova.příjezdi.78.....
přechodný pobyt
Totožnost předvolané-ho ověřena z obč. průkazu č.752588.44-81
Po oznámení důvodů, které vedly k předvolání, předvolané-mu
/ předvedené-mu/ sdělen tento stručný obsah zjištěného proti-
společenského jednání :

Bylo zjištěno, že jste jednou z osob, které v průběhu druhé pol. roku 1988 v Praze a jinde se účastnil organizování nelegálního hnutí s programem vyjádřeným v dokumentu "Demokracie pro všechny", jehož cílem je destabilizace státní moci a hrubě útočí na základní atributy společenského a státního zřízení zakotvené v Ústavě a v právním řádu ČSSR. Tato Vaše aktivita má povahu trestního jednání uvedeného v I. hlavě trestního zákona.

Po sdělení zjištěného protispolečenského jednání byla předvolanému vyhlášena tato v ý s t r a h a :

Ve smyslu § 2/3 zákona č. 60/1965 Sb. o prokuratuře ve znění
vyhlášky č. 20/70 Sb. Vás upozorňuji, že při pokračování
v protispolečenském jednání, které bylo org. SNB zjištěno
a jehož podstata Vám dnešního dne byla sdělena, vydáváte
se v nebezpečí trestního stíhání.

112a

K vyhlášené výstraze předvolaný uvádí :

Výstrahu městské prokuratury jsem vyslechl, budu o ní informovat své přátele a uvádím k ní toto: Nesdílím názor prokuratury, že myšlenky manifestu Demokracií pro všechny hraničí s trestnou činností. Jde vesměs o náměty do diskuse o tvorbě nové čl. ústavy a o přestavbě politického a hospodářského systému a autoři tohoto manifestu pouze využívají svého občanského práva se této diskuse účastnit. Na závěr uvádím, že tento zápis vlastnoručně nepodepíši z důvodů, které jsem vysvětlil ústně.

Záznam o úkonu Městské prokuratury v Praze¹⁷

plně vědom toho, že zájem StB o jeho osobu je enormní, proto nezamýšlel nijak aktivně vystupovat, v plánu měl jen pasivní sledování situace. Od Domu módy v horní části Václavského náměstí pozoroval v 15.30 neúspěšný pokus o položení květin k soše sv. Václava. Dana Němcová, David Němec, Stanislav Penc ml., Jana Petrová, Petr Placák, Otakar Veverka a Alexandr Vondra byli u sochy sv. Václava zadrženi příslušníky SNB. Havel poté přešel na druhou stranu náměstí k Domu potravin. Jeho pohyb byl znovu po celou dobu monitorován příslušníky StB. Pořádkové jednotky VB pak vytlačily shromážděný dav z horní části náměstí do přilehlých ulic. Tím se Havel dostal do ulice Opletalova. Zde spolu s dalšími stovkami osob využil pasáže Jalta a dostal se do střední části náměstí, odkud přešel na druhou stranu náměstí ulicí Jindřišskou. Tady byl v 16.30 u prodejny tehdejšího Pragoimpa zadržen příslušníky StB a předveden na MO VB. Po vytěžení byl umístěn do cely předběžného zadržení. Jeho zadržení bylo odůvodněno tím, že se „zúčastnil manifestace státními orgány nepovolené, o čemž byl včasné informován, přičemž byl kontrolován, když předtím

17 ► Tamtéž, s. 112a.

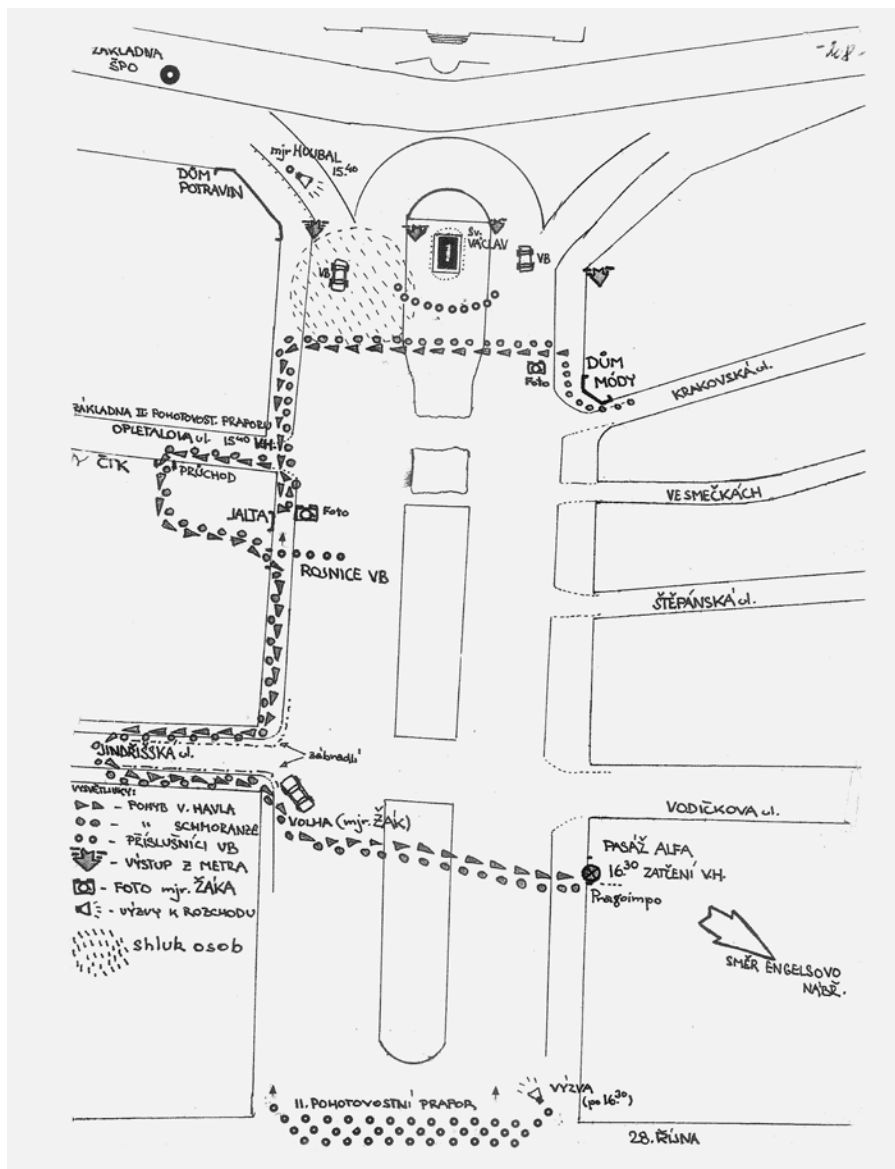
neuposlechl výzev dávaných příslušníky VB. Jmenovaný se předešlého dne rovněž zúčastnil manifestace, která rovněž nebyla státními orgány povolena¹⁸.

Dne 17. ledna 1989 byla konsiliem Ministerstva vnitra (MV) upřesněna právní kvalifikace a 18. ledna bylo zahájeno trestní stíhání Václava Havla. Byl obviněn z trestného činu výtržnictví dle § 202/1 trestního zákona (v tehdejšímu znění), protože jak již bylo uvedeno výše, „jako organizátor nejméně od 9. 1. 1989 prostřednictvím zahraničních rozhlasových stanic organizoval vystoupení tzv. nezávislých iniciativ a s nimi sympatizujících občanů na Václavském náměstí u příležitosti 20. výročí sebevraždy Jana Palacha, přičemž mu bylo známo, že připravovaná akce je příslušným státním orgánem zakázána, navíc věděl ze zkušeností z předchozích akcí, že při připravované akci dojde k výtržnostem a vážnému narušení veřejného pořádku. Dále se dne 16. 1. 1989 zúčastnil a aktivně vystupoval na nepovoleném shromáždění tzv. nezávislých iniciativ a s nimi sympatizujících občanů na Václavském náměstí“.

Havel při výslechu popřel, že by kromě pisatele anonymního dopisu někomu dalšího přímo vyzýval k účasti na pietním aktu 15. ledna 1989. Popřel, že by se dalšího dne (tj. 16. ledna) zúčastnil jakékoliv výtržnosti. Nijak aktivně nevystupoval. Pasivně sledoval zásah bezpečnostních složek a marně pátral po jeho příčině. Aby se dostal do svého bydliště, musel přejít přes Václavské náměstí, jenže tam byl zadržen.

Jeho stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání ze dne 19. ledna prokurátor zamítl. Navíc rozhodl o jeho vzetí do vazby z důvodů § 67 písm. b), c) trestního řádu.

Vyšetřovatel SNB vyslechl k věci další svědky. Především se jednalo o příslušníky VB i StB, kteří monitorovali Havlův pohyb na Václavském náměstí dne 16. ledna. Dále pak byli vyslechnuti provozní, prodavači, číšníci a další personál provozoven na Václavském náměstí, které byly v době nepokojů v týdnu od 15. do 20. ledna 1989 buď přímo zavřeny, nebo přišly o zákazníky a tím i o tržby. Byly shromážděny zprávy z Dopravního podniku hl. m. Prahy, Záchrané služby Ústavu národního zdraví hl. m. Prahy, Odboru obchodu a služeb ONV v Praze 1, Sboru požární ochrany. Všechny oslovené instituce dokladovaly ztráty způsobené nepokoji v centru Prahy. Nutno podotknout, že o nepopiratelném faktu, tedy že „nepokoje“ byly zapříčiněny hlavně neadekvátním zásahem bezpečnostních sil, není ve vyšetřovacím spise ani zmínka. Již 27. ledna 1989 bylo vyšetřování ukončeno. V rámci seznámení s výsledky vyšetřování došlo k právní překvalifikaci stíhaného skutku, který byl dále posuzován nejen jako trestný čin výtržnictví dle § 202/1 trestního zákona, ale i jako přečin proti veřejnému pořádku podle § 6 písm. a) zákona

Pohyb Václava Havla na Václavském náměstí dne 16. ledna 1989 – náčrtek¹⁹

19 ► Tamtéž.

OS-SNB, oddělení vyšetřování VŠ

Praha 1
110 00 Bartolomějská č. 6

CVS: VV • 24/89

R.č. 361005/048

PROTOKOL

o zadržení - ~~osoby (dodaný) do vazby*~~

v Praze dňa 18.1.1989 o 08,00 hod.

bol zadržaný podľa § 75, ~~§ 75~~ por. — vzaty (dodaný) do vazby podľa rozhodnutia
vyšetřovatele prokurátora OVS Praha 1 zo dňa 18.1.1989
po předchozím příkazu k zajištění osoby vyhledavatelem dle § 23
sp.č. 40/74 Sb. o SNB ze dne 16.1.1989.

Václav H A V E L , nar. 5.10.1936 v Praze
(meno, priezvisko, dátum a miesto narodenia)

predošlé meno a priezvisko nezměněno

bydlisko Praha 2, Engelsovo nábř. 78/2000

prechodné bydlisko

zamestnanie predošlé — terazšie svobodné povolání

miesto zamestnania //

štátna príslušnosť čsl. národnosť česká stav

rodičia a ich bydlisko Václav Havel a Božena Havlová roz. Wawrecková

důvody: Ohv. Václav Havel je stíhán pro tr. čin výtržnictví
podle § 202/1) tr. zákona. Za současného stavu vyšetřování
je dána důvodná obava, že při pobytu na svobodě bude působit na
svědky nebo jinak mařit objasnění skutečností důležitých pro tr.
řízení (67 pís. b) tr.ř.). Současné vzhledem k charakteru tr. čin-
nosti a osobě obviněného je dána důvodná obava, že při pobytu na
svobodě bude pokračovat v tr. činnosti (§ 67 pís. c) tr.ř.).

Súčasne bola v zmysle § 82 ods. 3 tr. por. vykonaná osobná prehliadka, ktorú vykoná
V i z druhá strana príkazu k zajištění osoby V. Havla ze dne
16.1.1989. za přítomnosti

Pri prehliadke bolo najdené:
(popis vecí)

Osobní svoboda Václava Havla, nar. 5.10.1936 byla omezena jeho
zajištěním dle § 23 zákona č. 40/74 Sb. dne 16.1.1989 v 16,30 ho-
din.

Obviněný :

V. Havel

podozrivý - obvinený

Podpisu přítomen :

mjr. Repka

přítomný

Vyšetřovatel :

kpt. Špírk

orgán provádějící úkon

*) Nehodí se na přečiarknutí

v dňa

v

NÁVRH NA VZATIE DO VÄZBY*)

Je predkládaný samostatne v prílohe obvodnej prokuratúry
pro Prahu 1.

Nápravno-výchovný ústav (vážnica)

Odovzdávam vpredu menovaného (menovanú) s uvedenými dokladmi a vecami.

Súčasne dávam návrh na vzetí do vazby
prokurátorovi v Praze 1 na vzetie osoby do väzby.

Pokyn pre umiestnenie: oddelené od Alexandr VONDRA, nar. 17.8.1961,
VEVERKA Otakar, nar. 27.8.1956, NEMEC David, 29.5.1961, ZÁČEK Josef,
nar. 26.5.1961, FENC Stanislav, 28.2.1970, PLACAK Petr, 8.1.1964,
HOLEČEK Bořislav, 27.6.1964, JAREŠ Lubomír, 24.11.1967, PLACEK Marek
nar. 19.6.1970, SVOBODA Jiří, 30.10.1946;
~~VÁCLAV~~ v
Výkresovateľ :
kpt. Špírk

Miesto pre záznamy:

MV - MĚSTSKÁ SPRÁVA VB PRAHA
PRAHA 1, Konviktská č. 14
17.8.1989

24-25 PALACHŮV ODKAZ

Protokol o zadržení Václava Havla²⁰

č. 150/69 Sb. Vyšetřování následně doplnily ještě dva výsledky příslušníků SNB. Dne 10. února bylo vyšetřování ukončeno a provedeno opětovné seznámení s jeho výsledky. V ten samý den (!) podal obvodní prokurátor pro Prahu 1 na Václava Havla obžalobu. Znovu došlo k právní překvalifikaci, a to na trestné činy podněcování dle § 164/2 trestního zákona a ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele dle § 156a trestního zákona. Bylo rozhodnuto, že věc bude projednána před Obvodním soudem (OS) pro Prahu 3, jehož tehdejší pracovní vytížení umožnilo včasnější projednání věci.

Soud

Hlavní líčení proběhlo 21. února 1989. Obžalovaný Václav Havel i před soudem popřel, že by se dopustil protiprávního jednání. Jeho vystoupení v zahraničních rozhlasových stanicích před 15. lednem 1989 podle něj „nemělo charakter pozvání na pietní akt, nikoho nevyzýval. Pokud uváděl, že zákaz ONV v Praze 1 je protiprávní a nesmyslný a že ho nejde respektovat, vycházel z právního stanoviska zástupců nezávislých iniciativ, kteří zase vycházeli z toho, že pietní akt nepodléhá oznamovací povinnosti, protože nejde o veřejné shromáždění“.²¹ Jediného člověka, kterého vyzval k účasti na pietním aktu, byl pisatel anonymního dopisu. A právě i kvůli němu cítil jakousi povinnost na Václavském náměstí být přítomen. Stále měl obavy, že se pokusí o zoufalý čin, kterým vyhrožoval v dopise. Žádné výzvy VB o vyklizení prostoru nezaregistroval.

Václav Havel byl obžalobou viněn mimo jiné i z toho že prostřednictvím zahraničních rozhlasových stanic organizoval vystoupení tzv. nezávislých iniciativ dne 15. ledna na Václavském náměstí, tedy že vyzýval občany, aby se zúčastnili protispolečenského shromáždění. Obžaloba však dodala jediného svědka, který při výsledku před vyšetřovatelem uvedl, že se právě na základě výzvy Václava Havla v zahraničním rozhlase dostavil na Václavské náměstí. Nutno dodat, že výslech tohoto „svědka“ se konal 17. ledna 1989, tedy ještě před zahájením trestního stíhání Václava Havla. Svědek byl navíc vyslýchán příslušníky StB z důvodu podezření, že on sám se zúčastnil protestního shromáždění ve dnech 15.–16. ledna. Tím svědkem byl David K. (nar. 1969), signatář Charty 77 a aktivní odpůrce komunistického režimu. Z pohledu obžaloby se mělo jednat o jednoho z důležitých svědků. David K. ale před soudem vypověděl, že se žádných demonstrací během lednových protestních akcí v rámci „Palachova týdne“ nezúčastnil. Když soudkyni sdělil, že jeho původní výpověď byla vynucena fyzickým násilím příslušníků StB, soudkyně na to nereagovala, Davida K. poučila o nárocích na náhradu ušlé mzdy a výslech ukončila.

21 ► Tamtéž, odůvodnění rozsudku sp. zn. 3 T 14/89 Obvodního soudu pro Prahu 3, s. 179.

„Svědectví“ Davida K. je příkladnou ukázkou postupu vyšetřování komunistických bezpečnostních složek. Dne 17. ledna 1989, tedy ještě před zahájením trestního stíhání Václava Havla, byl David K. v 09.00 předveden dvěma příslušníky StB – kpt. Petrem B. a pprap. Kamilem L. – ze svého zaměstnání do Bartolomějské ulice. Zde byl vyzván k podání vysvětlení ke své činnosti při protestních akcích k výročí upálení Jana Palacha v centru Prahy ve dnech 15. a 16. ledna 1989. Až do chvíle, než byl dotázán, jak se dozvěděl o konání demonstrace, probíhal výslech standardně. Poté starší příslušník kpt. Petr B. začal za Davida K. jeho výpověď hlasitě diktovat v tom smyslu, že se přiznává k tomu, že dne 15. ledna 1989 byl na Václavském náměstí a křičel spolu s davem hesla proti zasahujícím příslušníkům VB, přičemž se s nimi dostal do fyzického konfliktu a několikrát jej uhodili obuškem přes záda. Když se David K. ohradil, že to není pravda, vzal kpt. Petr B. do ruky obušek a prudce s ním udeřil nejdříve do plechové skříňe a poté i do zad Davida K. s tím, že když to tak nebylo, že mu to dnes vynahradí.²² David K. se sehnul a snažil se rukama krýt hlavu. Kapitán Petr B. v bití obuškem dále pokračoval. Psychicky i fyzicky zlomený David K. byl po tříhodinovém výslechu donucen protokol o podání vysvětlení podepsat.

Poté byl předveden před vyšetřovatele SNB Odboru vyšetřování kpt. Miroslava B., který po poučení zahájil v 15.10 oficiální výslech svědka (bez přítomnosti kpt. Petra B. a pprap. Kamila L.). Při tomto výslechu David K. sice shodně s předchozím zápisem o své výpovědi uvedl, že se dne 15. ledna 1989 vydal na Václavské náměstí, samotnou účast na demonstraci však popřel. Díky zátarasům a hlídkám VB se totiž na Václavské náměstí vůbec nedostal. Stejně tomu bylo i 16. ledna 1989, kdy kolem demonstrantů jen projížděl tramvají. Během těchto dvou dní nebyl v žádném fyzickém kontaktu s příslušníky zasahujících jednotek VB. Po výslechu si David K. vyšetřovateli postěžoval, že byl během dopoledního výslechu příslušníkem StB zbit a ukazoval krvavé podlitiny na zádech. Vyšetřovatel kpt. Miroslav B. toto ale nezaprotokoloval a odbyl údajně Davida K. tím, že může jít o starší zranění. Z Bartolomějské ulice zamířil David K. nejdříve za svou matkou na Prahu 4, kdy se jí se vším svěřil a ukázal zranění. Odtud odjel domů na Prahu 5 za svou manželkou. Jí i přítomným kamarádům taktéž ukázal zranění a sdělil jim, co se stalo. Večer pak do jeho bydlíště dorazila jeho matka se svým přítelem a před půlnocí odvezli Davida K. na lékařskou pohotovost. David K. byl dne 18. ledna 1989 v 00.10 ošetřen v Obvodním ústavu národního zdraví na Praze 5. Jako příčinu zranění David K. uvedl opakované údery obuškem vyslýchajícím příslušníkem StB. V lékařské zprávě je dále uvedeno, že „charakter zranění odpovídá ranám obuškem (podlouhlý hladký

22 ► ÚDV, trestní spis č. j. ÚDV-38/TČ-2011-260011, Výpověď Davida K. na vojenské obvodové prokuratuře, s. 353.

předmět). Krevní podlitiny světle červené barvy lze hodnotit jako čerstvé, vzniklé v posledních 24 hodinách“.²³ Ráno byla obvodní lékařkou Davidovi K. vystavena pracovní neschopnost od 18. do 27. ledna 1989.

Dne 18. ledna 1989 David K. podal na vojenské prokuratuře stížnost na postup příslušníků StB. Dne 25. července 1989 bylo oznámení Davida K. na příslušníky StB odloženo, neboť vyšetřovatel Inspekce náčelníka S SNB hl. m. Prahy a SČK nedospěl k závěru, že by se mělo jednat o podezření z trestného činu: „Provedeným šetřením nebylo zjištěno a prokázáno, že by kpt. Petr B. při výslechu dne 17. 1. 1989 způsobil Davidu K. zhmožděniny a pruhovité hematomy v oblasti zad, ramen a levé paže. Objektivně zjištěná poranění mohla vzniknout jiným způsobem a za jiných okolností.“²⁴

Po sametové revoluci se David K. opakovaně pokoušel dosáhnout spravedlnosti. Nejdříve byl všemi institucemi odbyt s tím, že případ už byl prošetřen a odložen v roce 1989. Teprve 29. července 2013 bylo vyšetřovatelem Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV) zahájeno trestní stíhání Petra B. jako obviněného ze zločinu zneužití pravomoci úřední osoby a ublížení na zdraví dle § 329/1a), 2b) a §146/1, 2e) trestního zákoníku a Kamila L. jako obviněného ze zločinu zneužití pravomoci úřední osoby dle § 329/1c), 2b) trestního zákoníku. Po dalších soudních peripetiích nakonec Nejvyšší soud 23. září 2015 definitivně potvrdil dřívější rozhodnutí OS pro Prahu 1, který oba bývalé příslušníky StB shledal vinnými a odsoudil je k podmínečným trestům odnětí svobody.

Hlavní líčení s obžalovaným Václavem Havlem u OS pro Prahu 3 trvalo pouhý jeden den. Soudkyně již odpoledne 21. února vyhlásila rozsudek, kterým obžalovaného uznala vinným že:

„1) v Praze nejméně v době od 9. 1. do 13. 1. 1989 prostřednictvím vysílání zahraničních rozhlasových stanic BBC a Svobodná Evropa opakovaně vyzýval a utvrzoval občany Prahy a dalších míst ČSSR k nerespektování rozhodnutí ONV v Praze 1 ze dne 6. 1. 1989 o zákazu veřejného shromáždění v souvislosti s tzv. vzpomínkovým aktem na J. Palacha dne 15. 1. 1989

2) v Praze 1 na Václavském náměstí dne 16. 1. 1989 v odpoledních hodinách v době nejméně od 15,25 h. do 16,35 h. se zúčastnil nepovoleného shromáždění, přičemž se na tomto místě neoprávněně zdržoval i po výzvách zakročujících pořádkových jednotek VB k vyklizení prostoru, čímž spáchal:

1) trestný čin podněcování dle § 164 al. 2 tr. zákona

23 ► Tamtéž, Znalecký posudek z oboru soudního lékařství, s. 84.

24 ► Tamtéž, Usnesení o odložení věci orgány Inspekce náčelníka, s. 350; ABS.

2) trestný čin ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele dle § 156a tr. zákona“,

a odsoudila jej k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání devíti měsíců nepodmíněně a se zařazením pro výkon trestu do druhé nápravněvýchovné skupiny.

Soudkyně OS pro Prahu 3 měla za prokázané, že „vystoupení obžalovaného ve sdělovacích prostředcích mělo charakter podněcování, neboť šlo o projev způsobilý k vyzývání a utvrzování občanů k hromadnému nerespektování rozhodnutí ONV Praha 1. Obžalovaný věděl, že tzv. vzpomínkový akt je rozhodnutím ONV Praha 1 zakázán, dále je nepochybné, že věděl, že zahraniční vysílání je občany posloucháno. Z charakteru svých projevů musel obžalovaný také vědět, že mohou občany vést k hromadnému neplnění důležitých povinností a pro případ, že k porušení dojde, byl s tím srozuměn. Dne 16. ledna 1989 v době, kdy byl obžalovaný prokazatelně přítomen na Václavském náměstí, byly VB dány výzvy občanům k uvolnění prostoru. Obžalovaný se přes tyto výzvy na Václavském náměstí dále pohyboval až do svého zadržení“.²⁵

Proti rozsudku OS pro Prahu 3 podali odvolání Václav Havel, jeho manželka, bratr, Helsinský výbor pro lidská práva a další signatáři Charty 77. Všichni žádali zproštění obvinění. Naopak obvodní prokurátor ve svém odvolání požadoval zpřísnění nepodmíněného trestu odnětí svobody a dále žádal i citelný trest peněžitý.

U odvolacího Městského soudu (MS) v Praze proběhlo veřejné zasedání dne 21. března 1989. Václav Havel na svou obhajobu zopakoval, že se necítí být viněn, že kromě pisatele anonymního dopisu nikoho dalšího nevyzýval, aby se zúčastnil demonstrace či pietního aktu, a že on sám na Václavském náměstí nijak aktivně do ničeho nezasahoval, květiny nekladl, do kontaktu s VB se nedostal. Městský soud poté pouze zrušil část rozsudku OS pro Prahu 3 ve výroku o vině trestným činem ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele dle § 156a trestního zákona a změnil jej na přečin proti veřejnému pořádku podle § 6 písm. a) zákona č. 150/69 Sb. Za tento přečin a nedotčený trestný čin podněcování dle § 164 odst. 2 trestního zákona Václava Havla odsoudil k úhrnnému nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání osmi měsíců, pro výkon trestu byl zařazen do první nápravněvýchovné skupiny.

V odůvodnění rozsudku MS mimo jiné uvedl, že „i když v ústavě není dáno žádné konkrétní omezení svobody shromažďovací, je zřejmé, že nelze vykládat toto ustanovení tak, že je právem každého občana kdykoliv a kdekoliv pořádat veřejná shromáždění, jak činí obžalovaný ve svém odvolání [...]. Při vymezení svobody shromažďovací podle československého právního řádu je třeba vycházet nejenom z ústavy, ale i z dalších zákonů a právních předpisů, které na ústavu navazují. V da-

25 ► ÚDV, vyšetřovací spis OS SNB oddělení vyšetřování č. j. ČVS: VV-24/89 [příloha trestního spisu č. j. ÚDV-38/TC-2011-260011], Rozsudek sp. zn. 3 T 14/89 OS pro Prahu 3, s. 177–184.

Podněcovatelé výtržností před soudem

Rozsudek nad V. Havlem: nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání devíti měsíců

● Začalo hlavní líčení s dalšími iniciátory nepokoju

PRAHA (Od našich zpravodajů) — Obvodní soud pro Prahu 3 vynesl v úterý rozsudek nad Václavem Havlem, který byl obžalován z trestného činu podněcování podle § 184 al. 2 tr. zákona a trestného činu ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele podle § 158a tr. zákona.

Obžaloba Václavu Havlovi kladla za vinu, že prostřednictvím vysílání zahraničních rozhlasových stanic BBC a Svobodná Evropa opakovaně utvrzoval občany hlavního města Prahy i z dalších míst Československa, aby nerespektovali rozhodnutí Obvodního národního výboru v Praze 1 zakazující veřejné shromáždění v souvislosti s tzv. vzpomínkovým aktem na Jana Palacha.

Tuto akci připravovali některé nezákonné skupiny na neděli 15. ledna, do centra Prahy, na Václavské náměstí. O událostech tohoto i několika následujících dnů jsme veřejnost informovali. Události, jak se předtím ukázalo, povzbudily jednotlivce snažit se šlíst napětí a strach v naší společnosti, vyhrožující i teroristickými útoky.

Jak obžaloba uvádí, vystoupil Havel 9. ledna ve vysílání Svobodné Evropy se sdělením, že obdržel anonymní dopis psaný jako stanovisko skupiny studentů ztotožňujících se s činností tzv. charty 77. Na důkaz podpory se prý některý z pisatelů chce na Václavském náměstí 15. ledna upálit. Václav Havel sice prostřednictvím Svobodné Evropy vyzval pisatele, aby upustili od zamýšleného činu, ale zároveň se obrátil na orgány státní moci, aby si počínaly »rozumně« a nemafily »pietní akce« demonstrací policejní síly. Téhož dne v relaci stanice BBC označil rozhodnutí ONV Prahy 1 za »protiprávní, nesmyslné, které dost dobře nejdle respektovat, neboť by to znamenalo dát bezprávi souhlas«. Den na to, opět ve vysílání BBC, uvedl, že tzv. pietní akt »problému zcela určí«, že je nejasné, jak se k tomu postaví národní výbor a Bezpečnost, »ale, že se bude konat, je nevrátelné«.

Podobně vystupoval obviněný i v dalších rozhlasových vysíláních ze zahraničí, jak konstatovala obžaloba, tato vystupování ve svých důsledcích dala podnět ke složení většího počtu osob,

Obžalovaný Havel opakovanými projevy v zahraničních rozhlasových stanicích veřejně vybízel posluchače v ČSSR k občanské nepsalosti nerespektováním a ignorováním rozhodnutí státního orgánu vydaného podle zákona. Konkrétně se jedná o zákon č. 126/1968 Sb. o některých přechodných opatřeních upevnění veřejného pořádku, který uděluje ONV pravomoc zakázat veřejné shromáždění, jestliže by jeho konání bylo v rozporu se zákonem, bylo zaměřeno proti socialistickému řádu, nebo by jinak ohrozilo veřejný pořádek. Na uvedený zákon navazuje i vyhláška Národního výboru hl. m. Prahy, která mimo jiné právo pořádat veřejná shromáždění v pražské památkové rezervaci omezuje na orgány Národní fronty a organizace sdružené v Národní frontě při mimořádných a slavnostních příležitostech. Pořádání jiných veřejných shromáždění je zde podle této vyhlášky zakázáno.

Před soudem neobstála obžaloba obžalovaného, spočívající mimo jiné v tom, že shromáždění bylo mině jako pietní akt a nikoliv jako veřejná manifestace. Podobně nespěla obžaloba s námitkami, že vystupování v zahraničních rozhlasových stanicích nemohla ovlivnit účast osob na nepovoleném shromáždění na Václavském náměstí.

Dále byl Havel obžalován, že 16. ledna, v druhý den nepokoju na Václavském náměstí, se nepovoleněho shromáždění zúčastnil osobně a zdržoval se tam i po výzvách pořádkových jednotek veřejné bezpečnosti k opuštění prostoru. Obžalovaný ignoroval opakované výzvy. Také tuto část obžaloby uznal soud na základě evděckých výpovědí a dokumentačního materiálu za prokázanou.

Hlavní líčení trávající téměř celý den probíhalo v souladu s československým právním řádem, zúčastněné strany plně využívaly práv, která jim právní řád dává. Svou zá-

věrečnou řeč však Havel pojal jako obhajobu nezákonných skupin a využil ji k výpádům proti státním orgánům.

Obvodní soud pro Prahu 3 uznal V. Havla vinným z obou bodů obžaloby. Za uvedené trestné činy ho odsoudil k áhrnnému nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání devíti měsíců. Vzhledem k tomu, že obžalovaný byl v posledních deseti letech před spáchaním uvedených trestných činů ve výkonu trestu, byl podle příslušných ustanovení trestního zákona zařazen pro výkon trestu do II. nápravně výchovné skupiny. Proti rozsudku se obžalovaný odvolal.

Jak se dalo očekávat, o průběhu hlavního líčení projevil zvýšený zájem západní sdělovací prostředky, které se již předem postaraly o reklamní »politickému procesu«. Několik desítek osob na schodišti soudní budovy se také během dne snažilo skandováním hesel požadujících zejména osvobození V. Havla vyvolávat nátlak na soudní orgány. (wt)

□

U obvodního soudu pro Prahu 2 bylo v úterý zahájeno hlavní líčení s iniciátory lednových protispoločenských vystoupení, konkrétně toho, že se konalo 16. ledna. Obžalováni Jana Petrová, Otakar Veverka, David Němec, Stanislav Penc, Petr Placák, Jana Sternová a RNDr. Alexandr Vondra jsou obviněni z toho, že se společně dopustili veřejné a na veřejnosti přístupné místo hrubé výtržnosti, a Jana Petrová navíc sama hrubě urazila veřejného činitele při výkonu jeho pravomoci. Obžaloba jim dává za vinu, že se ve spolupachatelství dopustili trestného činu výtržnictví podle § 9 odstavec 2 a § 202 odstavec 1 trestního zákona a Jana Petrová i trestného činu útoku na veřejného činitele podle § 158 odstavec 2 trestního zákona.

Celodenní, velmi náročné jednání soudu bylo ve večerních hodinách odročeno a bude pokračovat dnes. (je)

Článek v Rudém právu²⁶

ném případě se jedná především o zákon č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních. Podle § 6 tohoto zákona ve shodě se zájmy pracujícího lidu je občanům zaručen výkon shromážděvacího práva, pokud se jím neohrožuje lidově demokratické zřízení nebo veřejný pokoj a řád [...]. K upevnění veřejného pořádku může okresní národní výbor zakázat, popřípadě rozpustit veřejné shromáždění, manifestaci a průvod, jestliže by konání veřejného shromáždění bylo v rozporu se zákonem, bylo zaměřeno proti socialistickému řádu nebo by jinak ohrozilo veřejný pořádek [...].“

Ve věci trestného činu ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele dle § 156a trestního zákona se MS plně ztotožnil se závěry OS pro Prahu 3: „Obžalovaný se k otázce shromáždění na Václavském náměstí dne 15. ledna 1989 vyjadřoval v době, kdy bylo toto shromáždění ONV v Praze 1 zakázáno, přesto obžalovaný prohlásil, že toto rozhodnutí nelze respektovat [...].“

Ve věci trestného činu kvalifikovaného OS pro Prahu 3 jako ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele dle § 156a trestního zákona MS poukázal na skutečnost, že „toto trestného činu se dopustí pachatel, který jednak za okolností ohrožujících veřejný pořádek neuposlechne výzvy veřejného činitele k zachování veřejného pořádku a současně výkonu jeho opatření brání nebo jej maří. V případě obžalovaného Havla ale nebylo zjištěno, že brá-

nil výkonu opatření jednotky SNB. Obžalovaný se zúčastnil nepovoleného shromáždění osob, které narušilo veřejný pořádek a tím naplnil všechny znaky přechinu proti veřejnému pořádku podle § 6 písm. a) zákona č. 150/69 Sb.“. I s ohledem na tuto překvalifikaci soud přikročil ke snížení trestu odnětí svobody o jeden měsíc.

Rozhodnutí o odvolání

PRAHA (Od našeho zpravodaje) — Městský soud v Praze v úterý 21. března přezkoumal ve veřejném zasedání trestní věc obžalovaného Václava Havla. Jak jsme informovali, byl V. Havel 21. února letošního roku odsouzen obvodním soudem pro Prahu 3 za trestné činy podněcování a ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele k úhrnnému nepodmíněnému trestu odnětí svobody na devět měsíců ve II. nápravné výchovné skupině. Proti tomuto rozsudku se odvolali obvodní prokurátor pro Prahu 3, obžalovaný, jeho manželka a bratr.

Prokurátor v odvolání napadl výrok o trestu, který podle jeho názoru plně nevystihl společenskou nebezpečnost jednání obžalovaného, zejména z hlediska způsobeného následku. Proto navrhl přísnější nepodmíněný trest a citelný peněžní trest. Naopak zproštění obžaloby v celém rozsahu žádali obžalovaný i příbuzní.

Městský soud zrušil napadený rozsudek v části výroku o vině týkající se trestného činu ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele. Obžalovaný V. Havel byl uznán vinným, že se dne 15. ledna 1989 v Praze zúčastnil nepovoleného shromáždění osob, které narušilo veřejný pořádek. Tím spáchal přečin proti veřejnému pořádku podle paragrafu 6 písm. a) zákona č. 150/1969 Sb. Výrok o vině z trestného činu podněcování podle paragrafu 184 trestního zákona zůstal zrušením nedotčen.

Vzhledem ke změně právní kvalifikace byl také zrušen výrok o trestu a V. Havel byl odsouzen k úhrnnému nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání osmi měsíců. Soud rozhodl, že pro výkon trestu je postačující zařazení do I. nápravné výchovné skupiny. Rozsudek nabyl právní moci.

Jednání soudu byli mimo jiné přítomni českoslovenští a zahraniční novináři, zástupci Výboru čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci a Mezinárodní belsinské federace pro lidská práva. (wt)

Článek v Rudém právu²⁷

Zároveň co se týče charakteru trestné činnosti, měl MS za to že „náprava obžalovaného bude lépe zaručena v mírnější, první nápravně výchovné skupině. Uložení peněžního trestu s ohledem na trest odnětí svobody není třeba“.²⁸

Odsouzený Václav Havel neprodleně z vazby putoval do výkonu trestu odnětí svobody. Komunisté mohli být spokojeni, dosáhli svého. Ukázali svou sílu, a navíc se na pár měsíců zbavili jedné z vůdčích osobností protirežimního odporu. Nastal ale pravý opak toho, co očekávali. Nespravedlivé odsouzení Václava Havla spustilo velkou vlnu solidarity doma i v zahraničí. Václav Havel byl zcela po právu navržen i na Nobelovu cenu míru za rok 1989. V komunistickém táboře nastalo zděšení. Nobelova cena míru nemůže být přece udělena někomu, kdo sedí v komunistickém vězení! Proto bylo přistoupeno ve věci „politického vězně“ k dosti netradičnímu kroku, a to k podmíněčnému propuštění. Dne 17. května soudkyně OS pro Prahu 4 na základě žádosti odsouzeného rozhodla o podmíněčném propuštění z výkonu trestu. Své rozhodnutí odůvodnila tím, že „Václav Havel se po dobu trvání vazby i výkonu trestu choval vzorně, prokázal poctivý přístup k práci a lze očekávat, že i v budoucnu povede řádný život pracujícího člověka“.²⁹ Zkušební dobu soudkyně stanovila na 18 měsíců. Nobelovu cenu míru nakonec získal Havlův pozdější blízký přítel, tibetský duchovní vůdce 14. dalajláma. Václav Havel ale u nás doma vstoupil do povědomí všech obyčejných lidí jako bojovník za svobodu a demokracii a stal se přirozeným lídrem občanského odporu vůči totalitnímu režimu.

Sametová revoluce

Po vypuknutí sametové revoluce v listopadu 1989 patřil Václav Havel ke spoluzakladatelům a čelním představitelům protikomunistického hnutí Občanské fórum. Dne 19. prosince 1989 předseda vlády Marián Čalfa prominul Václavu Havlovi nevykonaný zbytek trestu odnětí svobody.

Dne 29. prosince 1989 byl Václav Havel zvolen prezidentem Československa. Nejvyšší soud České republiky na základě stížnosti pro porušení zákona podanou generálním prokurátorem České republiky 19. června 1990 rozhodl, že v trestní věci odsouzeného Václava Havla vedené na OS pro Prahu 3 byl porušen zákon; skutky, které byly předmětem obžaloby, nenaplnily znaky trestného činu ani přečinu a obviněný Václav Havel byl zproštěn obžaloby.

28 ► ÚDV, vyšetřovací spis OS SNB oddělení vyšetřování č. j. ČVS: VV-24/89 [příloha trestního spisu č. j. ÚDV-38/TC-2011-260011], Rozsudek MS v Praze sp. zn. 5 To 50/89, s. 248–263.

29 ► Tamtéž, Usnesení OS pro Prahu 4, s. 272.

276

*Předseda vlády
Československé socialistické republiky*

Rozhodnutí předsedy vlády Československé socialistické republiky
o udělení milosti

Používaje práva daného článkem 61 odst. 1 písm. j/
ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci
přeneseného na mne podle článku 64 odst. 1 téhož zákona vládou
ČSSR dne 18. prosince 1989

p r o m í j í m

Václavu H a v l o v i, nar. 5. října 1936, bytem Engelsovo
nábřeží 78, Praha 2, nevykonaný zbytek trestu odnětí svobody
v trvání 8 měsíců nepodmíněně, který mu byl uložen rozsudkem
obvodního soudu pro Prahu 3 sp.zn. 3 T 14/79 ze dne 21. února
1989 ve spojení s rozsudkem Městského soudu v Praze sp.zn.
5 To 50/89 ze dne 21. března 1989 a z jehož výkonu byl dne
17. května 1989 podmíněně propuštěn na zkušební dobu 18 měsíců
s účinkem, že se dnem tohoto rozhodnutí na něj hledí, jako
by nebyl odsouzen.

V Praze dne 19. prosince 1989

Mariani def

Rozhodnutí předsedy vlády ČSSR o udělení milosti³⁰

MILAN JELINEK

To byla asi definitivní tečka za „Palachovým týdnem“. To, co se na počátku roku 1989 zdálo zcela nepředstavitelné, se koncem roku stalo skutečností: komunistická vláda padla a Václav Havel se stal prezidentem...

Závěr

Čin Jana Palacha se komunisté pokoušeli zcela vymazat z historie. V dobách tvrdé normalizace to vypadalo, že se jim to povede. V lednu 1989 ale Palachův odkaz znovu a naplno ožil. Události kolem vzpomínkových shromáždění k výročí jeho smrti odstartovaly revoluční rok 1989. Přestože se komunistická vláda ještě koncem ledna 1989 domnívala, že má vše pevně v rukou, mýlila se, stejně tak jako v dalších, ještě daleko důležitějších věcech. Trestní stíhání organizátorů protestních akcí „Palachova týdne“ a perzekuce účastníků radikalizovala postupně i dosud pasivní mlčící většinu. Následovaly další protestní akce, které nakonec vyústily v sametovou revoluci a cestu k demokracii. Přesně tak, jak si Jan Palach přál. Ideály svobody a demokracie znovu ožily. Jen jsme si museli 20 let počkat.

Demonstrace na Václavském náměstí v Praze u příležitosti 20. výročí upálení Jana Palacha. Příslušníci milice odvádějí jednoho ze zadržených demonstrantů.³²

32 ► *Fakta: co se odehrálo během Palachova týdne v lednu 1989.* Online. Seznam Zprávy, 15. 1. 2024. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/fakta-co-se-odehralo-behem-palachova-tydne-v-lednu-1989-64197> [cit. 29. 1. 2024].

Zásah bezpečnostních složek během Palachova týdne³³

Momentka z demonstrace během Palachova týdne 1989³⁴

33 ► Tamtéž.

34 ► Tamtéž.

Obušky, slzný plyn, vodní děla. Momentka z Palachova týdne.³⁵

KARIÉRNÍ VZESTUP ŘEZNÍKA-UZENÁŘE ANEB FRANTIŠEK MATĚJKA VE SVĚTLE ARCHIVNÍCH MATERIÁLŮ

František Bártík, Dalimil Sypták

Tento text zachycuje z pohledu dochovaných archivních materiálů cestu Františka Matějky v rámci SNB a jeho následný kariéerní vzestup. Na tomto konkrétním případě si názorně ukážeme „kouzlo“ dané doby, kdy bylo možné téměř cokoliv. S „partyzánskou“ odbojovou činností proti Němcům za druhé světové války, se „správným“ politickým názorem se po „Vítězném únoru“ pro mnoho lidí otevřelo nespočet nevídaných možností. Budeme sledovat životní, respektive pracovní etapy Františka Matějky, kterého lze v jistém ohledu nazvat „mužem na svém místě“. Při zpracování textu bylo vycházeno zejména z materiálů Archivu bezpečnostních složek (ABS).

Dětství

... v rodině nebyl nadbytek

František Matějka se narodil dne 25. září 1920 do zemědělské rodiny, která vlastnila 2,5 hektaru půdy. Otec Josef byl zaměstnán jako silniční dělník, matka Marie, rozená Hrbková, obhospodařovala jejich polnost. Měl tři sourozence: Josefa, Jaroslava a Ladislava.

Obecnou školu navštěvoval v Hořepníku v okrese Pacov a vychodil tu i tři třídy školy měšťanské. Poté nastoupil na tři roky do učení k Hynkovi Posekanému, řezníku a uzenáři v Pacově. Po vyučení byl nějaký čas bez zaměstnání a pracoval na výkopu jam pro elektrické sloupy, neboť v tu dobu se obec elektrifikovala.

Sám o poměrech u nich doma uvedl, že „v rodině nebyl nadbytek, musel jsem z domova odejít a nastoupil jsem zaměstnání u Josefa Duffka v Košetících, okr. Ledč nad Sázavou, který vlastnil hotel, velkostatek a několik domů. Jmenovaný mě přijmul s tím, že u něho budu pracovat za stravu, a jelikož každý týden dojížděl do Prahy, že mě po čase najde místo v Praze. Duffek mě vyloženě vykořisťoval, někdy jsem od něho obdržel 20 Kč za týden, někdy zapomněl a nedal mě nic. Zaměstnání v Praze mi nenašel, ani myslím, že se o to nesnažil, a proto jsem od něho po devíti měsících odešel, odjel jsem do Prahy a hledal jsem si zaměstnání sám“.³⁶ Je třeba napsat, že v tehdejších těžkých časech neměl s hledáním stabilní práce úspěch. V Praze zůstal nějaký čas bez příjmu. Později nastoupil k Josefu Peckovi, řezníku a uzenáři na Smíchově, kde pracoval asi pět měsíců. Jelikož se ale panu Peckovi vrátil jeho starý zaměstnanec z vojny, musel František Matějka místo opustit a nastoupit do firmy Novák na Letné, kde pracoval taktéž jen do návratu posledních zaměstnanců z vojny a byl znovu propuštěn. Konečně si v roce 1940 našel zaměstnání u firmy

Hromada na Žižkově, kde pracoval asi dva měsíce, ale jelikož se po letní sezoně snižoval stav, byl propuštěn a odjel domů. Tou dobou byl jeho otec nemocen, a proto začal pracovat v rodinném hospodářství.

Válka

... jsem začal rolníkům prasata porážeti, přestože mě bylo známo, že několik pachatelů podobných trestných činů bylo odsouzeno k smrti

Nejstarší bratr Josef se vyučil řeznickým pomocníkem a deset let, do okupace pracoval jako dělník na různých místech. V roce 1940 si přihlásil samostatnou řeznickou živnost. Společně s místními řezníky nakupovali a zabíjeli prasata, která odesílali do Prahy. Ve volných chvílích jim František při porážkách vepřů pomáhal. Na tomto místě předáme slovo samotnému Františku Matějkovi, aby vyličil svými slovy válečné události, a to proto, že se později vyskytly určité nejasnosti a pochybnosti o pravdivosti jeho tvrzení:

„V této době byl zaveden lístkový systém a začínal být nedostatek masa v Praze. Němci začali rabovat naše zemědělství a maso odváželi do zahraničí. Řezníci z Prahy začali dojížděti na venkov a nakupovali prasata, která byla utajena před soupisem. Tyto koupě jim zprostředkovávali místní řezníci a já jako řeznický pomocník jsem několikrátě tato prasata bez dokladů vykoupená (na černo) vypařil. V roce 1941 zjara byl můj bratr při těchto černých porážkách přistižen, a jelikož já jsem mu pomáhal prasata vypařit, byl jsem odsouzen ke 2 měsícům vězení okresním úřadem v Pelhřimově přesto, že mě nebylo vůbec prokázáno, že jsem věděl o tom, že je zmíněných 10 prasat poráženo bez dokladů. Trest jsem si odpykal.

Po svém návratu domů jsem nemínil dále takovéto práce vykonávat, avšak lístkový systém, nedostatek masa nutil lidi, aby si obstarali živobytí i za cenu nezákonného počínání. O nás bylo všeobecně známo, že jsme při vyšetřování na žádného z místních obyvatel nic neprozradili a že jsme veškerou vinu vzali na sebe. Následkem toho místní obyvatelé začali požadovat, abych jim odporazil nějaké prase na černo. V začátcích jsem odmítal. Ovšem situace byla kritická a zahraniční rozhlas, který jsem každodenně poslouchal, hlásil, aby se poráželo na černo a aby Němcům byla zásobovací základna podrývána. Znovu jsem začal rolníkům prasata porážeti, přestože mě bylo známo, že několik pachatelů podobných trestných činů bylo odsouzeno k smrti. V té době začal do obce dojížděti jistý obchodník dobyt看em, který nakupoval chovné prasničky pro státní statky. Požádal mě, zda bych mu o nějakých pověděl. Jelikož jsem měl dokonalé znalosti v místě, pověděl jsem o takovýchto prasatech a on je vykoupil na řádné chovné pasy jako chovný materiál a převezl k Praze. Po převozu k Praze tato prasata porazili bez dokladů a maso rozprodali. Jelikož se jednalo o vyložené chovný materiál a oni byli při těchto či-

nech přistižení, došlo k jejich zatčení pro hospodářskou sabotáž. Jelikož já jsem jim ukázal místa, kde mohou nakoupiti uvedený chovný materiál, byl jsem vzat do vyšetřovací vazby.

V průběhu vyšetřování jsem byl ve věznici v Pelhřimově, Českých Budějovicích, v Táboře a v Praze na Pankráci. V průběhu vyšetřování jsem byl vyšetřován německými orgány k tomu, zda mě bylo známo, že uvedená prasata budou poražena. Kategoricky jsem prohlásil, že jsem toto nevěděl, neboť byla vykoupěna na chovné řádné pasy za cenu zákonem stanovenou. Dále pak jsem byl vyslýchán k tomu, v kolika případech jsem vykonal černou porážku u místních zemědělců. Jelikož jsem byl následkem prvního případu mého zatčení velice opatrný a černé porážky jsem prováděl jedině v nočních hodinách a zemědělce jsem předem připravil na to, že se nikdy nepřiznám k tomu, že jsem u něho černou porážku vykonal, mohl jsem veškeré zemědělce, u kterých byla černá porážka vykonána, zatajit. Toto jsem také plně dodržel. Konečně jsem byl vyslýchán k tomu, že jsem vlastníkem pistole. Rovněž toto jsem utajil a uvedenou pistoli jsem použil před ukončením války v měsíci dubnu 1945. Jelikož mě nebyla v tomto případě žádná trestná činnost prokázána, byl jsem po 9 a ½ měsíční vazbě předán před soud v Praze, načež jsem byl osvobozen.

Po svém návratu domů jsem nastoupil zaměstnání jako kočí u Josefa Brothánka v Arnešovicích čp. 43. Na tomto místě jsem pracoval do roku 1944, kdy jsem byl okresním úřadem v Pelhřimově dán na zákopy do Valašského Meziříčí. Již při odjezdu na zákopy jsem utekl z nádraží ve společnosti 4 kamarádů, a jelikož po nás bylo pátráno, skrýval jsem se po dobu 6 měsíců na Českomoravské vysočině na různých místech. V konci války jsem vstoupil do partyzánské brigády Táborita a zúčastnil jsem se přestřelky s německými okupanty u Leskovic, Jedliny a Košetic. Po ukončení války jsem byl v Partyzánském oddíle Táborita, a jelikož právě tyto oddíly byly převáděny do SNB, byl jsem převeden dne 6. 6. 45 do SNB.³⁷

Jak bylo výše naznačeno, některá uvedená fakta byla následně zpochybněna.

Pochybnosti

... žádná partyzánská činnost nebyla

Dne 3. května 1955 došel na kádrový odbor MV – Hlavní správu Veřejné bezpečnosti (HS VB) – dopis z Obvodního oddělení Ministerstva vnitra (OO MV) Pacov, který se týkal „závadné činnosti“ Františka Matějky:

„K uvedené osobě a rodině Matějků bylo zjištěno, že v době okupace provozovali šmelinu ve velkém, za níž byl bratr přisl. MV Matějka Josef zatčen Gesta-

MINISTERSTVO VNITRA

POŠTOVNÍ ÚŘAD PRAHA

C K - 01978/II.1955

V PRAZE dne 3. května 1955

PH odpovědi uveďte vždy toto číslo jednoty

Hlavní správa veřejné bezpečnosti
kádrový odbor

T a j n ě !

Výtisk č. 1

P r a h a .

M a t ě j k a František - poznatky - zaslání.

Příloha: 1/3 listy

V příloze zasílám poznatky OO-MV Pacov týkající se závažné činnosti por. Františka M a t ě j k y zařazeného na HS-VB t.č. ve škole v SSSR. Získané poznatky je možno využít při provádění zvláštní prověrky na jmenovaného.

NÁČELNÍK SPRÁVY VEŘEJNÉ BEZPEČNOSTI	
Dode:	- 7. V. 1955
Či.	10-034210/80755
Přílohy	93

Náčelník II. odboru SK-MV:

1. m. por. J. Kadechovský /

11/6 15 dostala
Budešák kompletní
přítel

Průvodní dopis na kádrový odbor MV³⁸

pem a vězněm ve Cwikau. Pro stejnou činnost byl v době okupace trestán i Matějka František, nyní příslušník MV a dvakrát celkově po dobu asi půl roku vězněn v Praze na Pankráci. Oba jmenovaní udržovali v té době a až do konce okupace těsné styky s okupanty, za šmelinou dojížděl k nim člen tábořského Gestapa jistý Kohout,³⁹ s ním oba Matějkové udržovali těsné styky a jejich prostřednictvím seznámila se s ním jejich sestra, s níž Kohout udržoval milostný poměr, přivedl ji do stavu těhotenství a později dal jí od plodu odpomoci. Dále udržovali styky s Němkou, manželkou vězeňského dozorce věznice z Tábora, která od nich odebírala šmelinu. (Kohout byl v Táboře v r. 1945 popraven).⁴⁰ V činnosti šmeliny neštilil se Matějka František ani toho, že při vypomáhání u pohodného Nerudy v Hořepníku,⁴¹ při stahování kůží, odebíral od něho maso ze zdechlin, toto udil a za vysoké ceny prodával

38 ► Tamtéž, Dopis na kádrový odbor MV ze dne 3. 5. 1955.

39 ► Bylo zjištěno, že Karel Kohout byl skutečně konfidentem tábořského gestapa. Tamtéž, Záznam – Karel Kohout ze dne 1. 7. 1955.

40 ► Šetřením bylo zjištěno, že nebyl popraven v Táboře, ale že byl ještě za války zatčen, odvezen do Německa, odkud se již nevrátil. Tamtéž.

41 ► Pohodný Neruda dne 23. 6. 1955 vypověděl, že František Matějka k němu za války pomáhat nechodil. Tamtéž.

Okresní oddělení min.vnitř

P a c o v .

Č.j. A-0213/50-Mk-55.

Dne 14.dubna 1955.

Ministerstvo vnitř

P r a h a .

odbor kádrů.

Gestou KS-MV Jihlava

odbor kádrů.

*Průběh ke 20.10.
proměna - odhlasování
T a n e 1.2.55. J
Výtisk č. 1.*

*1. Taj. č.
Zjistil kde je zůstatku
a ho vřel k mnu
14.5.55 mnu*

Věc : M a t ě j k a František, příslušník MV Praha - poznatky.

Při šetření o schůzkách kulaků v obci Radějově, bylo zjištěno, že do uvedené skupiny dochází též M a t ě j k a Josef nar.21.12. 1884, dříve soukromně hospodařící zemědělec o výměře 8 ha, zaměstnán jako cestář, nyní důchodce bytem Radějov čp.18 okr.Pacov, který má syna :

M a t ě j k u Františka nar.25.9.1920 v Radějově, posledně bytem tantěž čp.18, nyní příslušníka MV t.č.studujícího v SSSR.

K uvedené osobě a rodině M a t ě j k ů bylo zjištěno, že v době okupace provozovali šmelinu ve velkém, za níž byl bratr přísl.MV M a t ě j k a Josef zatčen Gestapem a vězněn ve Cvikau. Pro tajnou činnost byl v době okupace trestán i M a t ě j k a František, nyní příslušník MV a dvakrát celkově po dobu asi půl roku vězněn v Praze na Pankráci. Oba jmenovaní udržovali v té době až do konce okupace těsné styky s okupanty, za šmelinou dojížděl k nim Klen Táborského Gestapa Jistý K o h o u t s nímž oba M a t ě j k o v é udržovali těsné styky a jejich prostřednictvím seznámila se s ním jejich sestra s níž K o h o u t udržoval milostný poměr, přivedl ji do stavu těhotenství a později dal ji od plodu odpomoci. Dále udržovali styky s němkou, manželkou vězeňského dozorce věznice z Tábora, které od nich odebírala šmelinu. /Kouhout byl v Táboře v r.1945 popraven./ V činnosti šmeliny nešťítal se M a t ě j k a František ani toho, že při vypořádání u pohodného N e r u d y v Horepříku, při stahování kůží, odebíral od něho maso ze zdechlin, toto udíl a za vysoké ceny prodával českému obyvatelstvu. Pro šmelinu prováděl ve velkém nákupy

a černé parádky, což s velkými zisky proměňoval na peníze. Sám v té době vyprávěl nyní jámu tajemníku MNV Jaroslavu Š u l c o v i jeden zážitek, kdy ještě s třemi společníky, mezi nimiž byl jeden řezník z Kostelce u Jihlavy. Gestapo přišlo pryč na jejich zachry a tak pryč byl nucen svalit tíhu viny na řezníka z Kostelce. Došlo k zatčení skupiny, ovšem nedošlo k zatčení M a t ě j k a, který s nimi společně šmelinu prováděl.

Po osvobození, krátce po revolučních dnech M a t ě j k a František z Radějova odejel a nastoupil do bezpečnostního aparátu, načež brzy přijel do Radějova v uniformě a páskou na rukávě, na níž bylo napsáno, že je členem Partizánské skupiny "Táborité". O jeho odbojové činnosti nebylo ničeho v místě známo, zvláště ne proto, že udržoval styky s okupanty. Důvěrníci o něm hovoří, že si členství v Partizánské skupině koupil za šmelinu prostřednictvím jistého Vojtěcha M a t y á š k a byv. tajemníka městského úřadu v Pacově, který nebyl o nic lepší, neboť za první republiky kdy vydával nezaměstnaným žebračky, s těmito hrubě jednal a úřadoval s pistolí na stole.

Po stránce politické stavěl se M a t ě j k a proti politice KSČ a to ještě v době, kdy již byl příslušníkem SNB, jeho smýšlení bylo reakční a zápačké. Když toto mu bylo jeho nejlepším kamarádem Š u l c e m vytknuto, s podotknutím, že takoví lidé jako je on, nemají v řadách bezpečnosti místa, do měsíce se přebavil a již příští návštěvu do Radějova přijel se stranickým odznakem na klopě. Ovšem sklony jak politické, tak i šmelinářské zůstaly u něho nadále a šmelinu ve stejném rozsahu provozoval tak, jak v době okupace. V tu dobu sloužil jako příslušník SNB u nějakého pohraničního útvaru, odkud ve velkém posílal ke svému bratru Josefovi M a t ě j k o v i do Radějova vojenské uniformy, svetry, prádlo a jiný různý oděv, které zde jeho bratr prodával jak v místě, tak i okolí. Takto činili oba ještě v roce 1947, kdy jednomu z vojenských bluz zakoupil i Š u l c . V té době žádal ho /Šulce/Josef M a t ě j k a aby mu odprodal na černo prasnici. Š u l c však se obával že tím by spáchal trestný čin, což se pro člena strany nehodí a že by

byl příslušníky SNE stíhán. Na toto mu M a t ě j k a Josef odpověděl: "Kdybys věděl jak SNE šmelí" a podněcoval ho k tomu, aby s ním koupil uzavřel. Zřejmě že M a t ě j k a mohl pronést tento výrok který se zakládal na pravdě, ovšem jen do té míry, že nešmelí SNE, výbrž on a jeho pratr, který byl příslušníkem SNE.

O těchto neutěšených věcech bojí se občané z Radějova hovořit, neboť M a t ě j k a František je v místě znám jako velký pán, důstojník MV, vychytralec a mativce s velmi dobrou výřečností který je schopen nevině poškodit člověka, i když hovoří pravdu. Mají i obavy z podávání informací, neboť mají zkušenosti z toho, že kdy koliv podávali na jmenovaného osobní posudky, vždy se o tom dověděl on i jeho příbuzní v Radějově, kteří se potom od osob které posudky podávali, izolovali a dávali jim svým chováním najevo, že nesouhlasí s pravdou, kterou o rodině M a t ě j k a napsaly.

Zpráva byla ověřena, zakládá se na pravdě a osoby, které velmi dobře znají činnost M a t ě j k y Františka příslušníka MV jsou ochotny kdy koliv M a t ě j k o v i jeho činnost dokázat.

Vypracoval :
st. srž. Menšík Josef.

Náčelník OO-MV Pacov :
por. M a r t o f Jan .

por. Martof

Vyhotoveno 2 x.
1. x pro MV.
1. x pro domo.

MINISTERSTVO VNITRA	
Datelo	19. IV. 1955
Čj.	K-01938/5-11
PNlohy	

českému obyvatelstvu. Pro šmelinu prováděl ve velkém nákupy a černé porážky, což s velkými zisky proměňoval za peníze. Sám v té době vyprávěl nynějšímu tajemníku MNV Jaroslavu Šulcovi jeden zážitek, kdy ještě se třemi společníky, mezi nimiž byl jeden řezník z Kostelce u Jihlavy. Gestapo přišlo prý na jejich čachry, a tak prý byl nucen svalit tíhu viny na řezníka z Kostelce. Došlo k zatčení skupiny, ovšem nedošlo k zatčení Matějky, který s nimi společně šmelinu prováděl.

Po osvobození, krátce po revolučních dnech, Matějka František z Radějova odejel a nastoupil do bezpečnostního aparátu, načež brzy přijel do Radějova v uniformě s páskou na rukávě, na níž bylo napsáno, že je členem Partizánské skupiny „Táborité“. O jeho odbojové činnosti nebylo ničeho v místě známo, zvláště ne proto, že udržoval styky s okupanty. Důvěrníci o něm hovoří, že si členství v Partizánské skupině koupil za šmelinu prostřednictvím jistého Vojtěcha Matyáška, býv. tajemníka městského úřadu v Pacově, který nebyl o nic lepší, neboť za prvé republiky, kdy vydával nezaměstnaným žebračky, s těmito hrubě jednal a úřadoval s pistolí na stole.

Po stránce politické stavěl se Matějka proti politice KSČ, a to ještě v době, kdy již byl příslušníkem SNB, jeho smýšlení bylo reakční a západácké. Když toto mu bylo jeho nejlepším kamarádem Šulcem vytknuto, s podotknutím, že takoví lidé, jako je on, nemají v řadách bezpečnosti místa, do měsíce se přebarvil a již příští návštěvu do Radějova přijel se stranickým odznakem na klopě. Ovšem sklony jak politické, tak i šmelinářské zůstaly u něho nadále a šmelinu ve stejném rozsahu provozoval tak, jak v době okupace. V tu dobu sloužil jako příslušník SNB u nějakého pohraničního útvaru, odkud ve velkém posílal ke svému bratru Josefovi Matějkovi do Radějova vojenské uniformy, svetry, prádlo a jiný různý oděv, které zde jeho bratr prodával jak v místě, tak i okolí. Takto činili oba ještě v roce 1947, kdy jednu z vojenských blůz zakoupil i Šulc. V té době žádal ho (Šulce) Josef Matějka, aby mu odprodal na černo prasnici. Šulc však se obával, že tím by spáchal trestný čin, což se pro člena strany nehodí, a že by byl příslušníky SNB stíhán. Na toto mu Matějka Josef odpovídal: „Kdybys věděl, jak SNB šmelí“ a podněcoval ho k tomu, aby s ním koupil uzavřel. Zjevně, že Matějka mohl pronést tento výrok, který se zakládal na pravdě, ovšem jen do té míry, že nešmelí SNB, nýbrž on a jeho bratr, který byl příslušníkem SNB.

O těchto neutěšených věcech bojí se občané z Radějova hovořit, neboť Matějka František je v místě znám jako velký pán, důstojník MV, vychytralec a mstivec s velmi dobrou výřečností, který je schopen nevinně poškodit člověka, i když hovoří pravdu. Mají i obavy z podávání informací, neboť mají zkušenosti z toho, že kdykoliv podávali na jmenovaného osobní posudky, vždy se o tom dověděl on i jeho příbuzní v Radějově, kteří se potom od osob, které posudky podávaly, izolovali a dávali jim svým chováním najevo, že nesouhlasí s pravdou, kterou o rodině Matějků napsaly.

45 ► Tamtéž, Záznam – Karel Kohout ze dne 1. 7. 1955.

Ještě v roce 1958 dostihuje Františka Matějku jeho válečná minulost. Na vyžádání MV v rámci šetření přichází zpráva, ve které se píše: „V době okupace se věnoval [František Matějka] černému obchodu. Se svým bratrem Josefem Matějkou [...] prováděli černé porážky a s masem pak obchodovali. Oba byli za svoji činnost pronásledováni a vězněni. Ve svém rodišti a okolí nemají pro tuto svou činnost valné pověsti [...]“.⁴⁶

Dne 11. června 1945 v dotazníku o domácím odboji odpověděl František Matějka na otázku, zda v období od 1. dubna 1942 do 15. dubna 1945 přechovával zbraně, že přechovával dvě srbské armádní pistole i s náboji. Pistole byly použity Františkem Matějkou a Ferdinandem Hájkem k samostatným akcím – „rušili němec. přísun“. V období revoluční činnosti od 15. dubna 1945 do 10. května 1945 působil František Matějka podle svých slov jako partyzán v partyzánské skupině Táborité pod vedením Jaroslava Šulce v okolí Radějova a Pelhřimova.⁴⁷ Ještě ve zvláštní prověrce z roku 1953 se píše o Matějkových partyzánských aktivitách.⁴⁸ V roce 1955 byl kpt. František Matějka podroben zvláštní prověrce, která se zabývala jeho činností během druhé světové války.⁴⁹ V závěru проверки se píše: „Co se týče partyzánské činnosti, sám kpt. Matějka říká, že žádná partyzánská činnost nebyla [...]“.⁵⁰

František Matějka⁵¹

46 ► Tamtéž, Zpráva ze dne 6. 6. 1958.

47 ► Tamtéž, Dotazník o činnosti v domácím odboji ze dne 11. 6. 1945.

48 ► „Revoluce se zúčastnil se zbraní v ruce v partyzánské brigádě Táborité.“ Tamtéž, Zvláštní prověrka ze dne 3. 11. 1953.

49 ► „[...] u kpt. Matějky jsou určité nesrovnalosti z doby okupace.“ Tamtéž, Zvláštní prověrka ze dne 6. 7. 1955.

50 ► Tamtéž.

51 ► Tamtéž.

SLUŽEBNÍ PŘÍSAHA

příslušníka Sboru národní bezpečnosti podle nařízení ministra vnitra ze dne 7. června 1949, čís. 171 Sb. vydaného k provedení § 6 zákona ze dne 21. prosince 1948, čís. 286 Sb., o národní bezpečnosti.

Já, občan lidově demokratické republiky Československé, přísahám, že budu vždy čestným, statečným, ukázněným a bdělým příslušníkem Sboru národní bezpečnosti, budu přísně zachovávat a střežit služební a státní tajemství a bezpodmínečně plnit uložené mi povinnosti a rozkazy svých velitelů a nadřízených.

Přísahám, že budu do posledního dechu věren a oddán Československé republice, jejímu lidu, lidově demokratickému zřízení a jejím zákonům, prezidentu republiky a vládě.

Přísahám, že budu bránit vždy a všude, mužně a neochvějně, nešetře své krve ani života, bezpečnost státu, bezpečnost všech jeho občanů, lidově demokratické zřízení a revoluční vymoženosti pracujícího lidu, vedného dělnickou třídou k socialismu.

Jestliže poruším slavnostní přísahu, nechť mne postihne tvrdý trest zákona, obecná nenávisť a opovržení pracujícího lidu.

TAK PŘÍSAHÁM.

V Prase dne 2. 10 1952.

František Matějka sr.
Podpis

Potvrzuji, že tato přísaha byla vykonána v mé přítomnosti.

V Prase dne 2. 10 1952.

por. Ed. Šopník
Podpis svědka.

Fr. Matějka
Podpis představeného velitele.

Služební přísaha podepsaná Františkem Matějkou⁵²

Žádost o přijetí do SNB podal František Matějka 11. června 1945.⁵³ Počátky služby byly dosti krušné. Dne 23. srpna 1945 žádal zařazením jako střelec o poskytnutí náhrad z Místního velitelství SNB v Náchodě na zemské velitelství SNB.⁵⁴ Dne 25. října 1945 píše zemskému velitelství SNB vrchní strážmistr Vachovec, toho času velitel stanice SNB Hořepník, že „František Matějka je mravně zachovalý a nebyly zjištěny žádné okolnosti, které by vylučovaly možnost jeho definitivního převzetí do SNB“.⁵⁵

Do KSČ vstoupil 1. ledna 1947 (Místní organizace KSČ Olešnice v Orlických horách, č. průkazky A-175037).⁵⁶

Dne 27. června 1947 se František Matějka při plnění služebních povinností zranil při dopravní nehodě. Jeho zranění si vyžádalo ošetření v nemocnici v Opočně. V této době byl kmenově přidělen k útvaru SNB 9600, konkrétně k útvaru v Olešnici v Orlických horách. Nehoda se stala během služební jízdy vozidlem značky Mercedes 82, při níž se měla zkoušet nosnost přední nápravy pro jízdu na Slovensko. Auto najelo na malý hrbolek a došlo ke zlomení zadní osy vozu. Automobil se převrátil na levý bok a všichni tři příslušníci, kteří ve voze jeli, vypadli. František Matějka si takto zlomil žebra a pohmoždil pravý ramenní kloub.⁵⁷

Jeden z prvních posudků byl na Františka Matějku napsán v říjnu 1949, kdy byl služebně zařazen na Okresním velitelství národní bezpečnosti (OV NB) Příbram.⁵⁸ Podle evidenční karty se jednalo o útvar SNB 9600 (podle jiných údajů⁵⁹ však byl u útvaru 9600 od června 1946 do prosince 1947 – útvar SNB Olešnice okr. Náchod).⁶⁰ Kádrový referent Krajského velitelství národní bezpečnosti (KV NB) Praha Jan Rosák tehdy vcelku pravdivě ve svém kádrovém posudku vystihl možné kvality Františka Matějky: „Politicky a třídně dosud méně uvědomělý, jde však o příslušníka SNB velmi nadaného, který pod dobrým vedením vyspěje v krátké době k odborně, politicky a třídně uvědomělého bezpečnostního orgánu [...]. Ve službě dociluje pěkných úspěchů a řeší i ty případy, od kterých se jiní z důvodů politických odtahují. Má určitý politický rozhled, který však vyžaduje dalšího vzdělání a upevnění [...]. Před únorem nejevil zvláštní zájem o stranu KSČ, byl nečinný, poměr ke straně zdál se býti kladný. Rád kritizoval a bylo to tak, jako by vyčkával,

53 ► Tamtéž, Žádost o přijetí.

54 ► „Žadatel je bezplatně ubytován ve zdejších ubikacích pro mužstvo, avšak celodenní stravu si musí hradit ze svých prostředků [...]“ Tamtéž, Žádost o poskytnutí náhrad ze dne 23. 8. 1945.

55 ► Tamtéž, Zpráva ze dne 25. 10. 1945.

56 ► Tamtéž, Zvláštní dotazník MV ze dne 30. 6. 1955.

57 ► Tamtéž, Zpráva o zranění ve službě ze dne 1. 7. 1947.

58 ► Tamtéž, Kádrový posudek ze dne 10. 10. 1949.

59 ► Tamtéž, Žádost z 12. 11. 1968.

60 ► Tamtéž, osobní evidenční karta (dále jen OEK) příslušníka MV.

jak vše dopadne [...]. Případy jím vyšetřované hodnotí ve smyslu třídní bezpečnosti a je v tomto ohledu dosti iniciativní [...].“⁶²

Za necelý rok můžeme na základě velitelského hodnocení posoudit, zda a jak František Matějka „vyspěl pod vhodným vedením“. V této době má absolvovaný kriminalistický kurz a je zařazen do výkonného oddělení pro stíhání hospodářských trestních činů. „Po stránce charakterové je přímý, tvrdý a někdy ukvapený. Dá se říci někdy nervózní. Tato jeho povaha se také projevuje v jeho práci. S[oudruh]. Matějka je jeden z nejlepších orgánů v odd. Je důsledný a velmi iniciativní a obětavý. Pro něho neexistují hodiny jeho odchodu z úřadu. Jsou mu svěřovány případy širšího rozsahu a možno říci, že tyto zpracovává velmi dobře a důsledně. Po stránce politické zastává funkci místopředsedy ÚO-SNB [útvarová organizace SNB] odd. VB/2. Je politicky vyspělý, uvědomělý, hájí politiku strany a také tak ji prosazuje. Nenávidí třídního nepřítele, což je dobrým kladem pro příslušníka lidově-demokratického Sboru národní bezpečnosti [...].“⁶³

O politicko-pracovním vyspění příslušníka Františka Matějky v kontextu třídního boje a počátku padesátých let minulého století nemůže být sebemenších pochyb: „[...] byl přidělen [ke IV. sektoru Velitelství VB] jako jeden z nejlepších absolventů kurzu pro krim. taktiku a techniku do oddělení pro stíhání hospodářských deliktů. Je výkonným orgánem a současně vedoucím skupiny pro stíhání deliktů v zemědělství, kde svoje zkušenosti plně uplatňuje. Jeho pracovní morálka je vzorná, nezná pracovní doby a bez únavy stíhá třídního nepřítele na poli hospodářském [...]. Obdržel 3 000 Kčs za vynikající výkon služby [...]. Má značnou teoretickou, politickou vyspělost, kterou úspěšně přenáší na důležité vyšetřované případy [...].“⁶⁴ V nastartované profesní kariéře pokračoval zdárně, neboť v dalším posudku v rozmezí pěti měsíců je zmiňován jako vedoucí referátu pro stíhání trestných činů v oboru zemědělství.⁶⁵

V návrhu na povýšení do hodnosti podporučíka je František Matějka vykreslen jako nadějný perspektivní orgán: „Ve SNB absolvoval základní školu, vojenský instrukční kurz a 3 měsíční kurz kriminální techniky a taktiky a zařazen byl na různých stanicích a útvech SNB jako podřízený a dne 20. 1. 1950 jako jeden z nejlepších frekventantů kurzu přemístěn k Vel. VB-IV. sektor (pátrací služba). Prošel různými stranickými funkcemi v Útvarových organizacích SNB. Absolvoval 14 denní politicko-odborářskou a 8 denní okresní politickou školu. Funkce, které mu byly svěřeny, konal odpovědně a důsledně. Je veselý, družný povahy, temperamentní, někdy až výbušný. Při výkonu služby je krajně obětavý, houževnatý a neúnavný. Jako

62 ► Tamtéž, Kádrový posudek ze dne 10. 10. 1949.

63 ► Tamtéž, Velitelský posudek ze dne 15. 9. 1950.

64 ► Tamtéž, Velitelský posudek ze dne 30. 5. 1951.

65 ► Tamtéž, Velitelský posudek ze dne 3. 10. 1951.

vedoucí referátu pro stíhání trestních činů v zemědělství je vzorným pracovníkem s velmi dobrou pracovní morálkou a dobrými úspěchy v tomto oboru. Projevuje se jako mimořádně schopný odborně i politicky. Samostatně vyšetřuje i těžké případy. Svým pracovním elánem a houževnatostí je vzorem ostatním příslušníkům. Vzhledem k jeho odborným a politickým znalostem, k dosavadní vykonané práci a dalšími předpoklady růstu je možno doporučit jeho povýšení [...]“⁶⁶

František Matějka zastával od 1. července 1952 funkci „hlavního referenta II. oddělení (operativa) v oboru zemědělství“.⁶⁷ Jednalo se o II. odbor HS VB, kterému v té době velel „legendární“ Kamil Pixa.⁶⁸ Tento muž vypracoval v srpnu 1952 služební posudek na Františka Matějku a je třeba napsat, že chválou nešetřil, což při výsledkových praktikách a metodách Kamila Pixy budí přinejmenším jisté obavy: „[...] Má velmi dobrý přehled o práci na svém pracovišti a dovede velmi správně vystihnout a zhodnotit politickohospodářskou situaci a zabývat se správným problémem. Jest jedním z nejiniciativnějších příslušníků II. odboru. Jest odborně

KLASIFIKAČNÍ ZÁZNAM

zdokonalovacího školení a bojové přípravy pro rok 1952 - 53.

100 w

5. odděl. I. odboru

Matějka František, poručík SNB, nar. 25.9.1920, náč. zem. ref.

Předmět	Klasifikace seminářů	Konečná známka	Hodnocení
Zdokonalovací školení	7	1	Dobré výsledky v práci Výborné výsledky v kult. a polit. práci
Bojová příprava	2a: 2, 3, Pi: 1, 3, 4, 5, 6	2	současné vyznání výborné v práci, v kult. a polit. práci

3 Q 67 1953

Proveřovací komise zdok. školení:
[signature]

Proveřovací komise boj. přípravy:
[signature]
[signature]
[signature]

Klasifikační záznam zdokonalovacího školení⁶⁹

66 ► Tamtéž, Kádrová charakteristika, vypracováno za účelem návrhu na povýšení do hodnosti podporučíka SNB, ze dne 27. 11. 1951.

67 ► Tamtéž, Kádrové hodnocení ze dne 1. 11. 1952.

68 ► Pro více informací viz TOMEK, Prokop, Kamil Pixa – historie jedné kariéry. *Dějiny a současnost*, roč. 22 (2000), č. 3, s. 27–30.

69 ► ABS, osobní spis František Matějka, Klasifikační záznam zdokonalovacího školení.

i politicky na výši, a to zejména v problémech zemědělské politiky. Své znalosti při tom neustále doplňuje a zlepšuje. Má vynikající pracovní morálku [...]. Po stránce odborné jest plně na výši, a to zejména v oboru zemědělském. Své zkušenosti dovede populární formou přenášet na ostatní příslušníky. Má dobré instruktorské schopnosti a v důsledku toho s úspěchem vykonával instruktážní činnost v celostátním měřítku [...]. Politicky jest dosti vyspělý, ideologicky na výši. Jeho politická vyspělost odráží se v jeho práci s velmi dobrými výsledky v boji proti třídním nepřátelům. Zpracoval již celou řadu velkých případů celostátního významu a dovedl v nich vyhmátnout a postavit třídní nepřátele do pravého světla. Podporučík František Matějka jest jedním z nejschopnějších orgánů [...].⁷⁰

Dne 18. října 1952 dostal povolení ke sňatku s Blandinou Bartošovou (za podmínky, že k tomuto sňatku není žádných zákonných překážek), které platilo do 18. října 1953.⁷¹ Svatba se konala na Staroměstské radnici v Praze dne 8. listopadu 1952.⁷²

V roce 1953 František Matějka žádal své nadřízené o povolení dálkově studovat na Vysoké škole politicko-hospodářských věd na Katedře zemědělství.⁷³ Toto studium mu bylo povoleno.

K 1. dubnu 1953 byl František Matějka povýšen do hodnosti poručíka. Z návrhu na toto povýšení se dozvídáme, že od 1. ledna 1953 zastával post náčelníka referátu agenturně operativního boje proti trestným činům na HS VB. V dokumentu se objevuje chvála na jeho pracovní dovednosti, na odborné i politické vlastnosti, které jsou na výši. Zaznívá informace, že „působí též jako expert na školách SNB“.⁷⁴ Od února 1953 pracoval na pozici náčelníka 2. referátu 5. oddělení I. odboru HS VB.⁷⁵ Dne 22. dubna 1955 byl rozkazem prezidenta republiky vyznamenán medailí Za službu vlasti.⁷⁶ Po návratu ze studií ze SSSR⁷⁷ obdržel medaili Za zásluhu o obranu vlasti.⁷⁸ V roce 1955 mu byla udělena medaile Za službu vlasti a dále pak pochvalné uznání od náčelníka VB za odhalení rozsáhlé hospodářské sabotáže a za úspěšné školení bezpečnostních orgánů v celostátním měřítku – o hospodářské

70 ► Tamtéž, Služební posudek ze dne 5. 8. 1952.

71 ► Tamtéž, Povolení ke sňatku.

72 ► Tamtéž, Oddací list.

73 ► „Zavazuji se, že od MNB [Ministerstvo národní bezpečnosti] nebudu požadovati žádné zvláštní výhody a finanční podpory, studium budu prováděti ve svém volném čase a po dokončení studia setrvám nadále ve službách MNB [...]“ Tamtéž, Žádost ze dne 15. 7. 1953.

74 ► Tamtéž, Návrh na povýšení do hodnosti poručíka.

75 ► Tamtéž, Služební posudek ze dne 26. 9. 1953.

76 ► Tamtéž, Návrh na vyznamenání.

77 ► Ze studijního pobytu přivezl František Matějka televizor, který byl v rodině Bartošů v Lazsku. Jednalo se vůbec o první televizor v obci. Státní oblastní archiv Příbram, Kronika obce Lazsko, s. 044b.

78 ► ABS, osobní spis František Matějka, Návrh na vyznamenání.

sabotáží,⁷⁹ následovala medaile Za zásluhy o obranu vlasti a odznak Vzorový pracovník VB.⁸⁰

V říjnu 1955 byla shrnuta kariéra kpt. Františka Matějky vcelku stručně a výstižně, jednalo se skutečně o odborníka na svém místě...:

„Kpt. Matějka je politicky vyspělý a třídně uvědomělý soudruh. Na zdejšími odboru pracoval od jeho zřízení, tj. od listopadu 1953. Od května 1954 absolvoval roční školu v SSSR. Po skončení školy, tj. v květnu 1955, nastoupil na zdejší odbor ve funkci náčelníka oddělení (zemědělství). Jmenovaný je iniciativní, schopný soudruh. Zejména roční škola v SSSR rozšířila mu značně jeho politické a odborné i všeobecné znalosti.

Pod jeho vedením je budována agentura v problematice zemědělství. Za jeho vedení značnou měrou se zlepšilo řízení krajů v zemědělské problematice, což se projevuje i na výsledcích práce s agenturou.

Po stránce charakterové je upřímný a čestný. Po stránce pracovní je ukázněný, iniciativní a pracovitý. Jeho rodinné poměry jsou spořádané. Svoje znalosti si dále rozšiřuje studiem literatury ze svého pracovního oboru a dálkovým studiem na Vysoké škole ruského jazyka.

V zastávané funkci se osvědčil, a proto se navrhuje, aby byl nadále v této ponechán.

Po získání větších zkušeností jak po stránce odborné, tak po stránce výchovy podřízených jsou u něho předpoklady k zastávání vyšší funkce.⁸¹

Podepsán mjr. Josef Hrubý – náčelník odboru boje proti rozkrádání a spekulaci.

Za svou „kvalitní práci“ byl v únoru 1958 navržen na udělení odznaku Vzorový pracovník VB.⁸² Jeho bohaté odborné vědomosti a dovednosti potvrzuje hodnocení z prověrky znalostí učební látky zdokonalovacího školení (1957/1958): „Látku ovládal a bylo vidět, že se na semináře připravoval. Obohacoval diskusi svými praktickými zkušenostmi. Při závěrečné zkoušce odpovídal vyčerpávajícím způsobem a bez chyby.“⁸³ V návrhu na povýšení do hodnosti majora se mimo jiného píše: „Za přímé spoluúčasti kpt. Matějky byla vypracována a vydána řada lekcí, které rozhodujícím způsobem přispěly k organizování účinného boje proti kulakům a ostatním pachatelům trestné činnosti. V důsledku tohoto správného zaměření podřízených součástí se v roce 1958 zvýšil trestní postih kulaků o 120% [...]. Pod jeho vedením byla zpracována řada rozborů o příčinách umožňující trestnou činnost, na jejichž

79 ► Tamtéž, Zvláštní dotazník MV ze dne 30. 6. 1955.

80 ► Tamtéž, Změny a doplňky k dotazníku MNB.

81 ► Tamtéž, Služební hodnocení ze dne 31. 10. 1955.

82 ► Tamtéž, Návrh na udělení odznaku ze dne 6. 2. 1958.

83 ► Tamtéž, Zápis z prověrky znalostí 1957/1958 ze dne 5. 7. 1958.

podkladě byl informován nejen ÚV-KSČ [Ústřední výbor KSČ], ale provedena i řada úspěšných meziministerských jednání k odstranění těchto příčin. Kpt. Matějka všestranně ovládá odbornou bezpečnostní problematiku po zemědělské linii [...].⁸⁴

V kádrovém hodnocení z roku 1960 je Matějкова profesní kariéra shrnuta následovně: „Z předchozích služebních míst je mjr. Matějka hodnocen velmi kladně. Projevoval se jako obětavý a politicky vyspělý příslušník, který dobře plnil uložené úkoly a rozkazy. Jeho pracovní morálka byla příkladná a byl dáván za vzor ostatním příslušníkům na pracovišti. O službu jevil velký zájem a ve všech funkcích se velmi dobře osvědčil. Po dobu zařazení ve škole milice v SSSR byl hodnocen jako dobrý posluchač, který se zájmem studoval, učební látku velmi dobře zvládl. V současné době je hodnocen jako velmi schopný náčelník, má dobré řídicí a organizační schopnosti, pracuje zcela samostatně. Problémy pracoviště ovládá velmi dobře, v práci je důsledný, k podřízeným příslušníkům velmi náročný. Velmi dobře se osvědčuje jako lektor na školách MV, kde jeho přednášky po linii zemědělství jsou velmi kladně hodnoceny. Pod jeho vedením byla zpracována řada rozborů o příčinách umožňujících trestnou činnost, na jejichž podkladě byl informován ÚV-KSČ, ale provedena i řada úspěšných meziministerských jednání k odstranění těchto příčin. Mjr. Matějka má všechny předpoklady zastávat i zodpovědnější funkci. Za dobrou práci obdržel

HS - VB Odbor boje proti rozkrádání spekulaci. 433 129

Z á p í s

z prověrky znalostí učební látky zdokonalovacího školení 1957/1958
provedené dne ...5. 4.... 1958.

Jméno, příjmení, hodnost, zařazení.	Konečné hodnocení	Stručné zhodnocení posluchače :
kpt. František M a t ě j k a OBS	1 <i>vyšší</i>	<i>3x byl na trestovně přiloměn. Když ovládal v této době a to na trestovně přiloměn. Předtím byl na trestovně přiloměn. Při jmenování plavice odpovídal vyhováváním spisovatel a bez chyby.</i>

Zkušební komise :

kpt. Samozub *mjr. Jeronáš* *pprk. H. Mubí* 159

Zápis z prověrky znalostí a učební látky zdokonalovacího školení 1957/1958⁸⁵

84 ► Tamtéž, Návrh na povýšení do hodnosti majora.

85 ► Tamtéž, Zápis z prověrky znalostí a učební látky zdokonalovacího školení 1957/1958.

již několik pochval a peněžitých odměn. V roce 1958 mu byl udělen náčelníkem HS-VB odznak „Vzorný pracovník“ VB.⁸⁶

Dne 1. května 1965 byl František Matějka povýšen do hodnosti podplukovníka. Pro tento účel bylo vypracováno služební hodnocení, v němž se píše:

„Mjr. František Matějka je zařazen ve funkci náčelníka 3. oddělení (zemědělství a potrav. průmysl) již od začátku zřízení 2. odboru HS VB, tj. od 1. 11. 1953. Právní oddělení řídí zodpovědně, s dobrým přehledem a dokonalou znalostí zemědělské problematiky.

Při usměrňování celkové operativní činnosti na úseku zemědělské ekonomiky velmi citlivě a správně reaguje na operativní situaci a na změny, k nimž průběžně dochází, a vyvozuje správné závěry pro stanovení bezpečnostních úkolů. Včas předkládá vedení odboru i HSVB podněty k řešení (např. při zřízení zemědělských výrobních správ, při stanovení taktiky a metod operativní práce v důsledku zřízení OOVV atd.). Svými znalostmi a iniciativními návrhy se značnou měrou podílí na tom, že zaměření operativní činnosti na úseku zemědělské výroby odpovídá současným potřebám, operativní i politické situaci. Podílí se na zpracování důležitých rozborů a materiálů pro vedení MV, rezortní ministerstva i ÚV-KSČ. V rámci oddělení organizuje, i sám se podílí na zpracování přednášek i na jejich přednesu ve školách MV a kursech HSVB.

Svou důslednou a cílevědomou činností, především uplatňováním a organizováním konkrétní pomoci, jakož i soustavným usměrňováním operativní činnosti na podřízených součástech, přispěl k určité konsolidaci operativní činnosti, což se již ve 4. čtvrtletí 1964 projevilo větším počtem odhalených a zpracovaných případů trestné činnosti na zemědělském úseku. Tuto iniciativu bude třeba udržet a více do ní zainteresovat i všechny ostatní pracovníky oddělení, a to zejména na úseku potravinářského průmyslu, kde zatím nejsou výsledky uspokojivé. Ještě větší úsilí bude třeba vyvinout k zainteresování OOVV do ochrany soc. ekonomiky na zemědělském úseku.

Mjr. Matějka je ukázněný, pracuje obětavě a iniciativně, bez ohledu na určité zdravotní obtíže, které v poslední době vyžadovaly lékařské kontroly. K práci podřízených pracovníků je kritický a náročný. V minulém roce ukončil s dobrým prospěchem 3 letý kurs při Vysoké škole ekonomické. Protože je i absolventem 1 roční školy milice v SSSR, zcela naplňuje požadavky na vysokoškolské vzdělání, vyžadované pro funkci, kterou zastává.

Politicky je vyspělý a v současné době je lektorem HV KSČ [Hlavní výbor KSČ]. V místě bydliště je veřejně činný v SRPŠ [sdružení rodičů a přátel školy]. Rodinný život má uspořádaný.

S ohledem na to, že dosavadní služební činnost mjr. Matějky lze v podstatě hodnotit velmi kladně,

Na v r h u j i jeho povýšení do hodnosti podplukovníka s tím, že mu výsluha let pro povýšení uplynula již v květnu min. roku.

III. ÚSUDEK A ZÁVĚR ZHODNOCOVACÍ KOMISE

Komise souhlasí s obsahem služebního hodnocení. Soudruh Matějka projevuje v celku dobré znalosti a správnou orientaci v politických i odborných znalostech, až na menší nepřesnosti při výkladu některých otázek z úseku řízení národního hospodářství.

Kvalifikační požadavky pro zastávanou funkci splňuje náhradním způsobem. Absolvoval 3 letý kurs při VŠE.

Komise doporučuje jeho povýšení do hodnosti podplukovníka.

IV. ROZHODNUTÍ SCHVALUJÍCÍHO NÁČELNÍKA

Se služebním hodnocením i stanoviskem komise souhlasím, a povýšení soudruha Matějky do hodnosti podplukovníka doporučuji.⁸⁷

Kádrovým rozkazem prezidenta republiky č. 6 ze dne 3. května 1968 bylo Františku Matějkovi propůjčeno vyznamenání Za zásluhy o výstavbu.⁸⁸

Rok 1968 (1969)

*Já jsem se v roce 1967, 1968, 1969 ve svém politickém přesvědčení neměl žádných nejasností. Z třídního i stranického pohledu jsem považoval za nutné a potřebné vstup spojeneckých armád na naše území...*⁸⁹

V krizovém roce 1968, respektive 1969 se ukázalo, že František Matějka je příslušník bezpečnostního aparátu, na něhož se strana může spolehnout. O jeho „uvědomělém“ chování v inkriminovaném období se zachovala velmi podrobná zpráva, která mapuje časový úsek od ledna 1968 do 15. listopadu 1969:

„Pplk. Matějka chápal opatření ÚV KSČ v lednu 1968 jako nutné a potřebné východisko k řešení vleklých problémů ve straně a společnosti, zejména pak v ekonomice, ke které jako jeden z nejstarších náčelníků BRS [boj proti rozkrádání a spekulaci] má zvláštní vztah, neboť na úseku ochrany ekonomiky pracuje více jak 20 let [...]. V období od ledna do srpna 1968 s. Matějka stál na třídních pozicích, na zásadách marxismu leninismu a proletářského internacionalismu. V ovzduší nepřátelských a tendenčních útoků proti Bezpečnosti a dalším článkům státního a stra-

87 ► Tamtéž, Služební hodnocení za období od 15. 4. 1962 do 15. 3. 1965.

88 ► Tamtéž, Kádrová charakteristika – návrh na propůjčení vyznamenání.

89 ► Tamtéž, Doplněk k dotazníku MV ze dne 4. 11. 1972.

nického aparátu, vedených zejména ve sdělovacích prostředcích, zastával názor, že vývoj u nás spěje k ‚maďarským událostem‘. Jevil rozhořčení nad rostoucí aktivizací kontrarevolučních sil a kritizoval nerozhodnost a nechuť vedoucích a státních činitelů k rázným zákrokům, do kterých se chtěl plně zapojit. Jednoznačně odsoudil článek 2000 slov a kampaň proti Lidovým milicím. Kritický postoj zaujal k býv. min. vnitra Pavlovi a oportunistickým tendencím v Bezpečnosti, které v podstatě vedly ke zrušení součástí BRS a jejich agenturně operativních prostředků a metod práce. Projevoval dobrý vztah k Sovětskému svazu a odsuzoval vlnu antisovětismu, jež sílila v době schůzek představitelů zemí socialistického tábora a cvičení spojeneckých armád na našem území. V užším kolektivu netajil se ani nedůvěrou ve schopnosti Smrkovského a Dubčeka a měl výhrady k jejich činnosti. V srpnových událostech byl s. Matějka z části ovlivněn tlakem a psychózou tohoto období, postojů a stanovisk stranických a vládních orgánů. Nevystupoval proti vstupu vojsk Varšavské smlouvy na naše území. Říkal, že je lepší, když jsou zde Rusové, než kdyby zde byli Američané nebo západní Němci. Plnil a zajišťoval úkoly, jež mu byly ukládány tehdejšími vedením HS-VB [...]. V kritických srpnových dnech působil s radiovozem v ulicích Prahy, a pokud se dalo, snažil se obyvatelstvo uklidňovat, aby zabránil z jejich strany provokací a incidentům s Vojsky Varšavské smlouvy [...] chápe oprávněnost a význam vstupu spojeneckých vojsk na naše území jako významnou internacionální pomoc od našich přátel.

V období po srpnu 1968, zejména ve vážných krizových situacích, zastával vždy principiální, politicky správný a třídní přístup proti akcím a projevům kontrarevolučních sil [...] výrazně prokazuje snahu pomáhat vedení strany a státu v překonávání vážných problémů, zejména v ochraně socialistické ekonomiky [...]. Pod jeho vedením na svěřených úsecích, přes řadu vážných překážek, bylo dosaženo řady pozoruhodných výsledků, a to jak na úseku represe, tak i prevence. Např. v současné době jen na úseku přidružených výrobních JZD [jednotné zemědělské družstvo] je v rozpracování nebo realizaci 69 závažných případů hospodářské trestné činnosti [...].⁹⁰

O jeho pevném postoji v inkriminovaném období svědčí fakt, že se aktivně podílel na zásahu proti kontrarevolučním živlům, které ve dnech 20. a 21. srpna 1969 protestovaly proti přítomnosti spojeneckých vojsk v republice. Za prokázanou aktivitu a příkladné splnění služebních úkolů při zákroku byl dokonce odměněn.⁹¹

90 ► Tamtéž, Služební hodnocení podle RMV [rozkaz ministra vnitra] č. 83/69.

91 ► „Plk. Matějka jako velitel družstva projevil vysoké bojové a morální kvality při bezpečnostním zákroku v prostoru Jungmannova náměstí, Národní třídy, ve Spálené a Vodičkově ulici. Přesto, že jednotka, již velel, byla kontrarevolučními živly napadena kamením, svojí rozhodností, odvahou a rázným zákrokem přispěl k vytlačení kontrarevolučních živlů z uvedených prostorů a k obnovení veřejného pořádku [...]“. Tamtéž, Návrh na udělení odměny ze dne 26. 8. 1969.

RMV 49/69 136362 116

Správa kriminální služby HV-VB ČSR
2. odbor.

Praha, dne 26. srpna 1969.

N á v r h

na udělení finanční odměny pracovníkům 2. odboru správy kriminální služby Hlavního velitelství veřejné bezpečnosti ČSR.

Navrhuji udělení finanční odměny v částce 1.000 Kčs z prostředků ministra vnitra ČSR následujícím pracovníkům 2. odboru správy kriminální služby HV-VB ČSR:

- 2.) 1.) pplk. M A T Ě J K A František (25.9.1920), n.č. 2. oddělení, 136567 ✓
- 3.) 2.) pplk. P E L E Š K A František (14.8.1917), v záloze MV, 136310 ✓
- 7.) 3.) mjr. G R G I Č E V I Č Antonín (30.9.1923), n.č. 1 oddělení. 136935 ✓

Uvedení pracovníci 2. odboru příkladně plnili služební úkoly při zákrocích proti kontrarevolučním a výtržnickým živlům ve dnech 20 - 21. srpna 1969 v Praze.

Plk. MATĚJKA jako velitel družstva projevil vysoké bojové a morální kvality při bezpečnostním zákroku v prostoru Jungmanova náměstí, na Národní třídě, ve Spálené a Vodičkově ulici. Přesto, že jednotka jíž velel byla kontrarevolučními živly napadena kamením svojí rozhodností, odvahou a rázným zákrokem přispěl k vytlačení kontrarevolučních živlů z uvedených prostorů a k obnovení veřejného pořádku. Při těchto zá-

114

krocích pplk. PELEŠKA, který ač nemocen a stár přes 50 roků, svým rozhodným postupem a iniciativou při zákrocích byl příkladem pro ostatní zákročující orgány VB, LM a ČSA. Vysoké bojové a morální kvality prokázal i mjr. GROČEVIČ, který přesto, že byl kontrarevolučními živly zraněn do nohy, obětavě zákrok dokončil. Po zákroku a lékařském ošetření, nadále zůstal na svém pracovišti a k dispozici pro plnění dalších odpovědných úkolů.

Navrhaná odměna bude spravedlivým oceněním zásluh jmenovaných a vzpruhou do další práce.

Náčelník 2. odboru :

Bohumil Novotný
pplk. Bohumil NOVOTNÝ.

... a druhá⁹²

Normalizace

V duchu politiky KSČ vede i svoji rodinu...

V únoru 1973 je vypracován posudek na pplk. Františka Matějku se závěrem, že jeho syn⁹³ může dále studovat na Vojenském gymnáziu Jana Žižky z Trocnova v Opavě.⁹⁴

92 ► Tamtéž, Návrh na udělení finanční odměny z 26. 8. 1969, s. 1.

93 ► „Syn František Matějka, který studuje na VGJŽ [Vojenské gymnázium Jana Žižky z Trocnova] v Opavě, byl pro své dobré charakterové vlastnosti a kladný poměr k současnému zřízení vybrán jako kandidát strany KSČ a stranickou organizací přijat. Vybráno bylo 12 žáků ze 130.“ Tamtéž, Doplněk k dotazníku MV ze dne 4. 11. 1972.

94 ► Tamtéž, František Matějka – služební posudek ze dne 14. 2. 1973.

V souladu s usnesením předsednictva ÚV KSČ z ledna 1972 „Zásady provádění komplexního hodnocení kádru“ bylo vypracováno komplexní hodnocení pplk. Františka Matějky: „Jako komunista se ve funkci plně osvědčuje. Má velmi dobré znalosti marxismu leninismu, bohaté politické, odborné a životní zkušenosti, které uplatňuje ve stranické a služební práci. Aktivně se podílí na rozpracovávání a zabezpečování stranických a vládních usnesení v podmínkách práce OHK [Odbor hospodářské kriminality]. Svým příkladem a kritickou náročností pozitivně ovlivňuje pracovní kolektiv a vede ho k odpovědnému a aktivnímu plnění úkolů. V krizových letech 1968–1969 stál na pozicích marxismu leninismu a proletářského internacionalismu [...]. V místě bydliště vykonává funkci agitátora a pracuje jako funkcionář v mysliveckém sdružení. Svou rodinu vede a vychovává v duchu politiky KSČ. Jeho manželka je členkou SČSP [Svaz československo-sovětského přátelství] a syn, absolvent vojenského učiliště, je kandidátem KSČ [...]“.⁹⁵

Ztráta služebního průkazu

... že nemám peněženku, ve které jsem měl uložen služební průkaz, řidičský průkaz, legitimaci na tramvaj včetně peněžního obnosu cca 70 Kčs

Jednou z mála stinných stránek vzorného služebního života pplk. Františka Matějky byla ztráta služebního průkazu, ke které došlo dne 8. května 1975 ve 20 hodin: „Dne 8. 5. 1975 v 19 hod. jsem se vrátil ze služební cesty z Hradce Králové, kde jsem projednával bezpečnostní opatření související s likvidací nebezpečné zvířecí nákazy slintavky. Jelikož jsem byl pozván svým dlouholetým spolupracovníkem doc. Bauerem CSc na jeho 50 leté narozeniny, které slavil při příležitosti mezinárodního symposia o krmivářství, rychle jsem se doma převlékl a odjel jsem taxíkem do Ústředního domu železničářů v Praze na Vinohradech, kde se oslava konala. Asi ve 21,30 hod. jsem zjistil, že nemám peněženku, ve které jsem měl uložen služební průkaz, řidičský průkaz, legitimaci na tramvaj včetně peněžního obnosu cca 70 Kčs. Prohledal jsem ihned místa, kde jsem se pohyboval, ale ztracené jsem již nenašel. Uvědomuji si, že ke ztrátě nejpravděpodobněji došlo před Ústředním domem železničářů na Vinohradech v Praze 2, kde jsem naposledy peněženku použil při placení částky 15 Kčs taxikáři za přepravu ze Strašnic na Vinohrady. Ještě dne 8. 5. 1975 ve 23 hod. jsem ztrátu ohlásil na MO-VB v Praze 2 na Vinohradech [...]“.⁹⁶

95 ► Tamtéž, Služební hodnocení ze dne 11. 7. 1974.

96 ► Tamtéž, Služební záznam ze dne 12. 5. 1975.

Ukončení pracovního poměru

... rozhodl jsem se přijmout důchod za výsluhu let

Dne 19. prosince 1975 si podal ing. pplk. František Matějka žádost o uvolnění ze služebního poměru příslušníka SNB, ve které uvádí, že žádá o uvolnění ze služebního poměru ke dni 29. února 1976: „S přihlédnutím k tomu, že jsem otcem dvou nezaopatřených dětí, rozhodl jsem se přijmout důchod za výsluhu let⁹⁷ a pokračovat dále v zaměstnaneckém poměru v některém odvětví národního hospodářství.“⁹⁸ První zástupce hlavního velitele VB náčelník Správy kriminální služby (SKS) navrhoval za dlouholetou, obětavou a svědomitou službu v SNB udělit čestné uznání. Náčelník Odboru hospodářské kriminality SKS Hlavního velitelství VB navrhnul, aby z důvodu příkladného služebního i soukromého života, dále pak také proto, že je nositelem vyznamenání Za vynikající práci a dalších, byla jeho fotografie umístěna do „síně tradic“, což mělo být vhodným oceněním jeho zásluh za budování socialistické společnosti a SNB.

Závěr

Podle služebních posudků byl František Matějka hodnocen jako „schopný, politicky vyspělý příslušník NB“.⁹⁹ Prošel těmito útvary: Velitelství stanice národní bezpečnosti (VS NB) Hronov (1945–1946), Výcvikové středisko Herlíkovice (1946), Pohraniční útvar SNB Olešnice (1946–1947), Výcvikové středisko Broumov (1947), Pohraniční útvar SNB Olešnice (1947), VS NB Lány (1947–1948), VS NB Příbram (1948–1949). Po absolvování kriminalistického kurzu (1949) byl jako jeden z nejlepších absolventů přemístěn od 1. ledna 1950 na HS VB, kde se velmi osvědčil: „Po stránce odborné jest plně na výši, a to zejména v oboru zemědělském. Své bohaté zkušenosti dovede dobře přenášet na ostatní příslušníky. Jeho instruktáže na podřízených útvarech jsou hodnotné. Politicky je vyspělý, tato vyspělost se od-

97 ► Od 1. 3. 1976 činil příspěvek za výsluhu 1500 Kč, tato částka se vypočítala ze služebního příjmu, který byl 5586 Kčs. Jednalo se o násobek průměrného měsíčního platu běžných občanů (Tamtéž, Rozhodnutí ze dne 20. 2. 1976). Za posledních sedm měsíců roku 1975, kdy byly vedeny záznamy o kázeňských odměnách, mu bylo vyplaceno jen na nich 13 000 Kčs (Tamtéž, Záznamy o kázeňských odměnách a trestech). Pro srovnání dodávám, že průměrný měsíční plat činil v roce 1975 necelých 2500 Kčs (*Průměrná hrubá měsíční mzda a zaměstnanců v civilním sektoru národního hospodářství podle ekonomické činnosti (sekte OKEČ) a sfér; 1955 – 1992*. Online. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/35067255/1100251539.pdf/afd4b303-aa1d-42f6-a1e8-8bab1b3f58ae?version=1.1>, citováno 19. 1. 2024).

98 ► ABS, osobní spis František Matějka, Žádost o uvolnění ze služebního poměru ze dne 19. 12. 1975, s. 2.

99 ► Tamtéž, Zvláštní prověrka ze dne 3. 11. 1953.

ráží v jeho práci s velmi dobrými výsledky v potírání třídního nepřítele. Zpracoval již řadu velkých případů celostátního významu a dovedl v nich postavit třídního nepřítele do pravého světla [...]. V roce 1952 obdržel pochvalu a knižní odměnu od náčelníka HS VB za vzorné vyšetření záškodnické skupiny, v r. 1953 pochvalu od náčelníka HS VB za vypracování vzorné přednášky pro okresní prokurátory a zemědělské referenty a příslušníky SNB v celostátním měřítku.¹⁰⁰

Inženýr pplk. František Matějka odchází od SNB v době hluboké normalizace s posudkem, za který by se nemusel stydět žádný uvědomělý příslušník. „Soudruh František Matějka pracoval ve SNB od 6. června 1945 do 29. února 1976, kdy na vlastní žádost ukončil služební poměr a přechází do civilního povolání. Jmenovaný ke dni 25. 9. 1975 splnil podmínky pro odchod do starobního důchodu. Soudruh Matějka po dobu více jak 25 let pracoval v řídicí funkci s celostátní působností, naposledy jako zástupce vedoucího odboru. Při výkonu řídicí funkce se vždy projevoval jako tříděně a politicky vyspělý funkcionář, iniciativní, pracovitý a velmi obětavý, čestný a náročný k sobě i druhým. Za příkladné plnění úkolů byl mnohokrátě odměněn a vyznamenán. Je nositelem vyznamenání ‚Za zásluhy o výstavbu‘ a celé řady dalších resortních i civilních vyznamenání. V krizových letech 1968–1969 stál na zásadách marxismu leninismu a proletářského internacionalismu. V KSČ zastával řadu funkcí, naposledy byl členem ideologické komise CÚV KSČ [Celoútvárový výbor KSČ]. Ve stranické práci se vždy projevoval jako zásadový komunista. V duchu politiky KSČ vede i svojí rodinu a také v místě bydliště je aktivně politicky zapojen. Soudruh Matějka je přímého a otevřeného jednání a v kolektivu byl pro své politické, odborné a morální kvality oblíben. Svým příkladem uměl získávat podřízené pracovníky k iniciativnímu a obětavému plnění úkolů. Rodinný život má uspořádaný.“¹⁰¹

Uvedený případ Františka Matějky jistě není ojedinělý a výjimečný. Využit příhodných okolností a změnit svůj dosavadní život, takové ojedinělé příležitosti využil mnoho mužů po konci války a vstoupilo k SNB.

100 ► Tamtéž, Zvláštní prověrka ze dne 3. 11. 1953, s. 1–2.

101 ► Tamtéž, Posudek ze dne 4. 1. 1976.

Marek Suchánek, Michael Nosek

Úvod

Projekt Pavouk byl v rámci StB spuštěn s nástupem normalizace v roce 1971. Cílem komunistického režimu bylo podchycení všech složek společnosti, které z jeho pohledu mohly vykazovat určité protirežimní postoje. Evidence osob židovského původu a vyznání však v komunistickém Československu existovala i před tímto datem. Vznik projektu Pavouk a jeho uvedení v život však znamenaly kvalitativní posun ve shromažďování a vyhodnocování dat o židovské komunitě. Občané tehdejšího komunistického Československa židovského původu či vyznání byli vnímáni jako možné riziko zejména s ohledem na své kontakty do zahraničí a skutečný či domnělý příklon k myšlenkám sionismu. Záběr příslušníků StB však postupem doby značně překročil „problematiku sionismu“ a jednotlivé krajské správy a oddělení StB začaly například shromažďovat informace o počtu osob židovského původu a vyznání v jednotlivých sférách společnosti nebo aktivně zabraňovat zahraničním badatelům ve zkoumání židovských dějin.

Předložený text vychází z dochovaných archivních materiálů zpracovaných příslušníky StB, a to zejména na centrální úrovni. Klíčové jsou v této souvislosti zejména shrnující „Informace“ a „Metodické pokyny k zajištění úkolů v problematice sionismu“ z osmdesátých let 20. století adresované vedení Federálního ministerstva vnitra Československé socialistické republiky (FMV ČSSR).

Prolog k projektu Pavouk – Evidování osob židovského původu StB v padesátých a šedesátých letech 20. století

Evidence osob židovského původu a jejich styků (především zahraničních) byla StB prováděna již v padesátých letech 20. století. Tehdy byla vedena po linii 1. a 4. odboru MV akce Rodina. Jejím cílem bylo podchytit rodinné vazby osob židovského původu, prověřovat jejich korespondenci a získávat jednotlivce pro spolupráci (často za použití kompromitujících materiálů). Jako prameny této evidence sloužily seznamy Židů vězněných v koncentračních táborech a částečně i dochované archivy gestapa a Slovenského štátu.

V roce 1962 bylo takovéto plošné rozpracování ukončeno s tím, že jde o projev antisemitismu v kontrarozvědné práci.¹⁰² V průběhu šedesátých let 20. století se tak aktivity StB orientovaly primárně na činnost izraelské rozvědky. Materiály získané před rokem 1962 byly zničeny a zčásti předány do archivu ÚV KSČ.

Na konci roku 1962 byla III. správou MV převzata kartotéka z fondu židovských spolků a organizací uloženého na MV. Kartotéka obsahovala na 30 000

evidenčních karet bývalých členů sionistických organizací existujících před rokem 1950 v Československu. Po zrušení III. správy MV se tímto (a dalším) materiálem zabýval tehdejší Studijní ústav MV. Již v této době byla k osobám židovského původu či vyznání shromažďována data k jejich činnosti za první republiky, okupace a Protektorátu Čechy a Morava a po roce 1945. Uváděl se rovněž podrobný životopis, členství v židovských spolcích, společenský původ, majetkové poměry, způsob života, záliby, charakter, pracovní morálka, styky s dalšími osobami židovského původu či vyznání. V relacích byli uváděni rovněž životní partneři a zejména děti. Výše uvedené poznatky byly použity při vedení evidence v rámci později vytvořeného projektu Pavouk.

Projekt Pavouk v sedmdesátých letech 20. století

V průběhu normalizace bylo StB opět zahájeno plošné rozpracovávání židovského obyvatelstva. Touto problematikou bylo pověřeno 3. oddělení 10. odboru II. správy, které se po vydělení X. správy v roce 1973 stalo 1. oddělením 4. odboru. Postupně se do sféry zájmu StB dostali nejen členové sionistických organizací, ale jako „potenciální sionisté“ také všichni občané ČSSR židovského původu. Vycházelo se přitom z předpokladu, že židovský původ jako takový (či vyznávaná víra) jsou faktorem podmiňujícím určitý světový názor.

Od roku 1971 bylo obnoveno plošné rozpracovávání židovského obyvatelstva ČSSR v rámci projektu Pavouk. Základem celého projektu se stalo založení objektového svazku „Krajané – Sionistické hnutí v ČSSR“, který byl registrován 12. února 1971. Tento svazek byl skartován dne 7. prosince 1989 a skládal se z 37 podsvazků. V podsvazcích 1–10 se shromažďovaly informace k osobám židovského původu nebo vyznání v jednotlivých krajích, podsvazek 14 představoval kartotéku evidenčních karet, zbylé podsvazky pak obsahovaly přehled styků osob židovského původu a vyznání se zahraničím a výsledky sledování cizích státních příslušníků židovského původu, kteří z různých důvodů navštívili ČSSR.

Evidence v projektu Pavouk

V rámci projektu Pavouk existovaly evidenční karty. Každá obsahovala vždy tyto údaje o evidované osobě:

- heslo Pavouk;
- jméno a příjmení (včetně původních);
- datum a místo narození;
- bydliště;

- způsob ověření, že je osoba židovského původu či vyznání;
- zaměstnání a povolání, společenské postavení s uvedením zastávaných funkcí;
- rodiče (včetně všech dostupných dat);
- sourozenci (data a místa narození, pracovní zařazení);
- manžel/manželka (data a místa narození, pracovní zařazení, jejich rodiče (s ustanovenými daty));
- děti (od patnácti let věku samostatné karty; data a místo narození, bydliště, pracovní zařazení, bližší data jejich partnerů);
- případně fotografie

a z druhé strany pak:

- signály a poznatky k prosionistické činnosti,
- přehled uskutečněných zahraničních styků a výjezdů do zahraničí
- a jiné důležité státobezpečnostní údaje.

Evidenci v projektu Pavouk dle výše uvedených parametrů podléhaly osoby židovského vyznání (jedinci vedení v seznamu členů Židovské náboženské obce nebo zúčastňující se jejích akcí) a osoby židovského původu (jedinci nehlásící se k židovskému náboženství a nevedení v seznamu členů Židovské náboženské obce, jejichž nejméně jeden z rodičů je nebo byl židovského vyznání nebo se před rokem 1948 hlásil k židovské národnosti nebo byl členem jedné z 21 židovských organizací). Do kartotéky se zařazovaly i děti evidovaných po dosažení patnácti let věku. Evidenční karty byly vypracovávány ve dvojím provedení. Jedna se zasílala do celostátní kartotéky a druhá byla uložena do místně příslušné kartotéky vedené v rámci krajských správ či oddělení StB. Jestliže se evidovaný přestěhoval do jiného kraje, byla na místně příslušné pracoviště odeslána rovněž jeho evidenční karta. O případných změnách u evidovaných osob (včetně přestěhování a úmrtí) byla pololetně informována centrála, která vedla celostátní kartotéční systematiku. Osoby židovského původu označené za sionisty byly často evidovány jako nepřátelské.

Zdroje informací v projektu Pavouk

Informace pro evidenci Pavouk byly získávány z celé řady zdrojů. Ověřování židovského původu osob bylo prováděno například ve fondech vojenských zpravodajců (před rokem 1939). Využívány byly rovněž archivy politických stran působících za první republiky. Pro období let 1939–1945 se jednalo o písemnosti Ústřední státní bezpečnosti Slovenského štátu, spisy nacistických složek Sicherheitsdienst, gestapa, protektorátních organizací a institucí a dále pak oddělení Ministerstva obrany a vůbec celé československé vlády sídlící za druhé světové války

v Londýně. Po roce 1945 byly využívány písemnosti Zemského odboru bezpečnosti a rovněž jednotlivých složek MV.

Pro získávání informací pomocí agenturní sítě nasazené na jednotlivé skupiny židovského obyvatelstva bylo vedeno značné množství operativních a sledovacích akcí, mimo jiné:

- Rada (mapující činnost představenstva Židovské náboženské obce);
- Generace (sledující aktivity židovské mládeže);
- Splendid a Vřídlo (sledování cizinců židovského původu při jejich pobytu v lázních Karlovy Vary a Piešťany; tyto akce byly prováděny v přímé spolupráci se sovětským Výborem státní bezpečnosti KGB)¹⁰³;
- Emisar (rozsáhlé sledování cizích státních příslušníků židovského původu nacházejících se na území ČSSR);
- Archiv (akce vedena proti Židovskému muzeu v Praze, jejím cílem bylo zabránit badatelům ve studiu zde uložených materiálů k historii Židů v českých zemích);
- Seminář (bránění ve výjezdu do zahraničí za účelem náboženského vzdělávání);
- Lazebník (sledování osob židovského původu a vyznání zejména v resortech vědy, zdravotnictví, zahraničních styků a obchodu);
- Tiskař (zabránění publikační činnosti a výměny materiálů se zahraničními židovskými institucemi).

Osoby židovského původu byly terčem mnoha akcí StB či dalších represivních orgánů komunistického režimu. Řada akcí byla zacílena na konkrétní osoby z řad židovské komunity. Projekt Pavouk byl po celou dobu koncipován jako evidenční nástroj ke kontrole židovské komunity v ČSSR. Celá řada osob židovského původu či vyznání byla vystavena značnému tlaku ze strany represivních orgánů komunistického Československa. Nelze však vyvozovat, že by samotná evidence osoby v projektu Pavouk nutně vedla k následné perzekuci StB či dalšími represivními orgány komunistické ČSSR. Proti osobám figurujícím v evidenci projektu Pavouk postupovala StB především s ohledem na jejich otevřené protirežimní aktivity, a postihovala je tak v rámci svých jiných akcí (např. v akci Asanace), a nikoli na základě samotného faktu evidence v rámci projektu Pavouk. Výše uvedené však nikterak neuměňuje fakt, že celá řada osob židovského původu či vyznání byla vystavena perzekuci ze strany StB či dalších represivních orgánů komunistického Československa. Rovněž nelze zmenšovat dopad, který měl na židovskou komunitu neustálý dohled příslušníků StB, vedoucí až ke snaze (často dokonané) bránit konkrétním osobám ve svobodném praktikování svého náboženství, ve zkoumání židovské historie apod. Na základě informací StB bylo často bráněno v pořádání různých

103 ► КГБ – Комитет государственной безопасности (Kamit'et gasudárstvėnoj bėzapásnosti).

kulturních a výstavních akcí s židovskou tematikou tak, aby se neprojevil „negativní trend zvýšeného zájmu o československé Židy“.

Rozsah evidencí a jejich zpracování

Evidencí osob židovského původu a vyznání se v období existence projektu Pavouk zabývali na centrální úrovni příslušníci StB služebně zařazení na pracovišti II. správy 10. odboru 3. oddělení, po vzniku X. správy v roce 1973 pracovníci bývalého 1. oddělení 4. odboru této správy. Po zrušení X. správy v roce 1988 převzala projekt Pavouk II. správa 9. odboru 2. oddělení v Praze. Mimoto byl na níže postavených organizačních útvarech (jednotlivých odděleních a krajských správách) StB vyčleněn zpravidla jeden příslušník mající na starosti problematiku sionismu. Často se jednalo o příslušníky, kteří zároveň plnili i jiné úkoly (zejména na úseku církví), což mohlo způsobovat jejich místy nedostatečnou pozornost věnovanou přidělené agendě (viz objevující se výtky týkající se nedůsledné evidence obsažené v interních materiálech StB směřované z centrální úrovně na nižší organizační celky).

Přesný rozsah evidencí v rámci projektu Pavouk není možné určit. V interním materiálu StB z března roku 1988 bylo uvedeno, že v centrální evidenci projektu jsou shromážděna data 9300 osob židovského vyznání a původu.¹⁰⁴ Krom toho sem byla zahrnuta rovněž evidence osob (k uvedenému období jich bylo evidováno 615), kterým byla od roku 1983 zasílána materiální a finanční podpora z prostředků „zahraničních sionistických organizací“,¹⁰⁵ a sice prostřednictvím Živnostenské banky v Praze. Na základě výše uvedeného lze odhadnout, že počet evidovaných osob v projektu Pavouk se mohl dlouhodobě pohybovat kolem 10 000. Počet Židů v ČSSR byl v dalších materiálech z provenience StB odhadován na 4000 osob, zbytek evidovaných tvořili jejich rodinní příslušníci a jedinci, kteří se jakýmkoliv způsobem dostali do kontaktu s židovským náboženstvím.

Údaje získané o konkrétních osobách shromažďovala StB v objektových svazcích vedených jak centrálně, tak i na svých jednotlivých krajských správách. Od roku 1973 byla rovněž na každém okresním oddělení StB složka projektu Pavouk, ve které byly zařazeny všechny osoby židovského původu a židovského vyznání na území okresu včetně osob, jejichž židovský původ StB pouze předpokládala.

Na osoby, které se aktivněji podílely na životě židovské komunity, pak byly zakládány svazky prověřovaných osob. V průběhu rozpracování osoby byla běžná i registrace osobního svazku, a to v druhé kategorii nepřátelských osob.

104 ► Tamtéž, Informace pro I. náměstka Federálního ministerstva vnitra z března 1988 vypracovaná X. správou Federálního ministerstva vnitra (Sboru národní bezpečnosti).

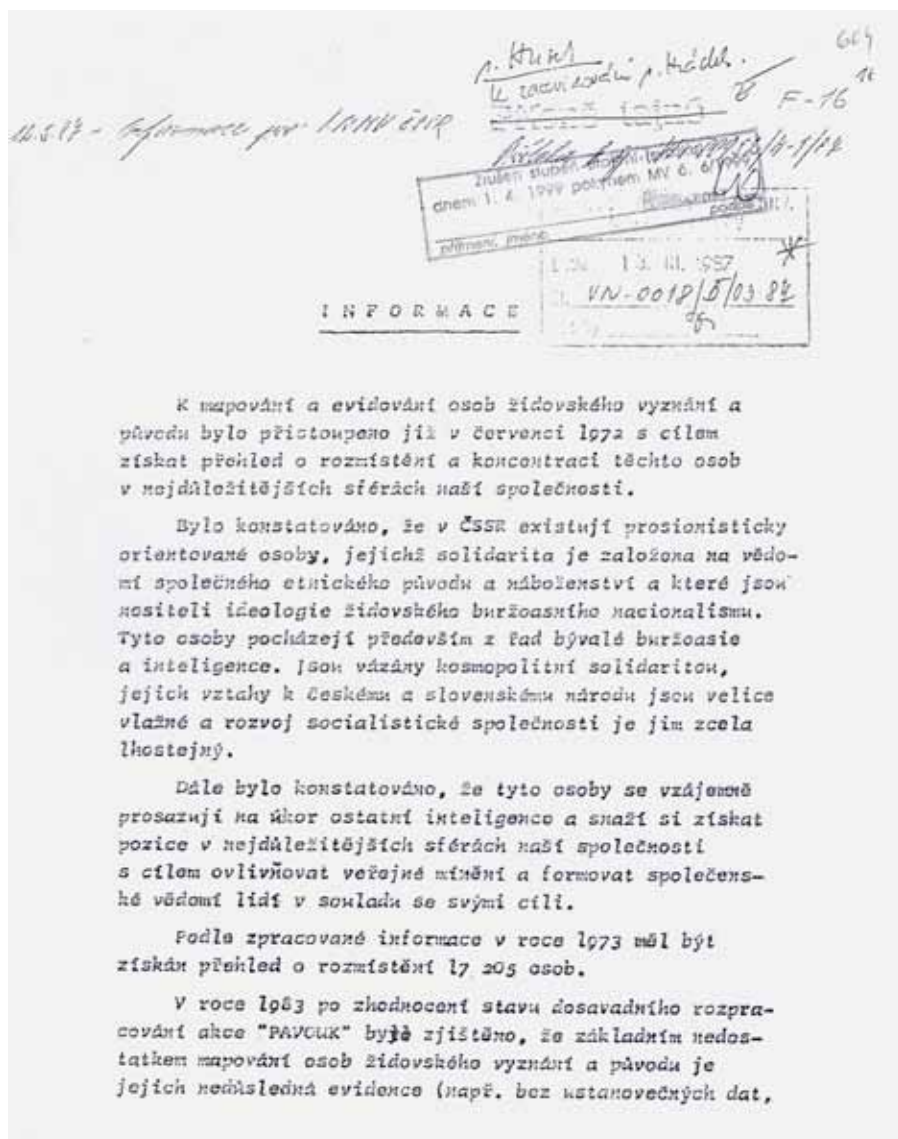
105 ► Tamtéž.

Po dosažení plošné evidence osob židovského původu a vyznání na úrovni okresů se pozornost StB zaměřila na mapování a prověřování osob židovského původu či vyznání ve státní správě, vědě a školství, zdravotnictví, kultuře a ve společenském životě. Například v roce 1982 byla vypracována zpráva o „rozložení židovských elementů na úsecích československé televize“. V roce 1983 StB dokončila mapování osob židovského původu působících na vysokých školách uměleckého směru.

Tyto aktivity, tedy cílené mapování a evidování osob židovského původu dle jednotlivých sektorů společnosti a hospodářství, probíhaly i po zbytek osmdesátých let 20. století. V dubnu 1987 byly zainteresované organizační útvary StB centrálně upozorněny na nutnost plnění úkolů vyplývajících z pokynu (materiálu) „Orientace k systematickému evidování osob židovského původu působících v jimi kontrarozvědně obhospodařovaných objektech“. V této souvislosti byla zdůrazněna „nezbytnost plnění dílčích úkolů k získání uceleného přehledu o současné koncentraci osob židovského vyznání a původu ve sférách společenské činnosti v ČSSR a návazně stupni jejich nepřátelské aktivity pro paralyzování negativních vlivů ideologie mezinárodního sionismu na území ČSSR“.¹⁰⁶ Na základě dochovaných archivních materiálů lze konstatovat, že (nejen) v průběhu roku 1987 byly sledovány aktivity osob židovského původu či vzdělání v jednotlivých oblastech společenského a hospodářského života, a to podle jednotlivých regionů. Konkrétně se jednalo o oblasti výrobní a nevýrobní sféry, školství, zdravotnictví, kultury, státní správy, hromadných sdělovacích prostředků či církví. Shrnující interní materiál StB uvádí: „Lze konstatovat, že především v objektech s větší koncentrací osob židovského původu tyto zastávají zejména vedoucí funkce a současně кадровě prosazují na preferovaná místa ostatní osoby židovského původu. V rámci kulturní a vědecké oblasti se činnost těchto osob orientuje především na získávání preferovaných míst. [...] Byly získány poznatky, že v Československé televizi Praha v Hlavní redakci hudebního vysílání jsou do pořadů prosazovány osoby židovského původu na úkor ostatních umělců z hudební oblasti. Do Slovenské filharmonie jsou osoby židovského původu přijímány přednostně.“¹⁰⁷ Na základě výše citovaného bylo dále konstatováno, že tam, kde dochází k větší koncentraci osob židovského původu či vyznání, existují „reálné předpoklady pro pronikání a šíření ideologie sionismu“. Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že příslušníci StB zabývající se danou problematikou často pojímali Židy jako uzavřenou, sebeprosazující se skupinu, která by za určitých okolností (např. vyhocení mezinárodněpolitické bezpečnostní situace) mohla působit antagonisticky, či vyloženě nepřátelsky ke komunistickému režimu ČSSR a dalších zemí komunistického bloku.

106 ► Tamtéž.

107 ► Tamtéž.

Informace pro prvního náměstka ministra vnitra ČSSR¹⁰⁸

108 ► Tamtéž, informace pro I. NMV ČSSR vypracovaná X. správou Federálního ministerstva vnitra v březnu roku 1987.

Vliv mezinárodní politické situace na evidenci osob židovského původu v druhé polovině osmdesátých let 20. století

V souvislosti s mezinárodněpolitickým postavením ČSSR, a zejména její orientací na podporu arabských států a různých protiizraelských hnutí a skupin lze ve druhé polovině osmdesátých let vysledovat důraz, který StB kladla na monitorování jakýchkoliv styků československých občanů židovského původu či vyznání směrem do zahraničí. Pozornost byla zaměřena především na působení sionistických organizací. V dobovém kontextu vycházela StB z předpokladu, že „proti ČSSR podobně jako proti ostatním zemím světové socialistické soustavy působí dlouhodobě centrály světového sionistického hnutí – Světová sionistická organizace, Světový židovský kongres a vládnoucí kruhy Izraele“.¹⁰⁹ Veškeré aktivity sionistických organizací byly StB chápány jako nepřátelské vůči ČSSR. Z jejího pohledu usilovaly organizace sionistického hnutí o vytvoření spolupracující skupiny osob z řad československých občanů židovského původu či vyznání, které by následně vyvíjely aktivity zdola směřující ke změně či korekci mezinárodní politiky ČSSR.

Metodický pokyn k zajištění úkolů v problematice sionismu vypracovaný X. správou FMV v březnu roku 1986 definoval okruh níže uvedených úkolů „na úseku boje proti nepřátelskému působení sionismu proti ČSSR“ pro následující období:

- Vést koordinovaný boj proti činnosti sionistické organizace Světový židovský kongres, paralyzovat její vliv na vědomí občanů socialistických zemí. Obdobně zaměřením aplikovat na činnost ostatních sionistických organizací a na bývalé československé občany židovského původu, kteří provádějí podvratnou činnost pod vlivem ideologie sionismu ze zahraničí.
- Nadále pokračovat v odhalování nepřátelské činnosti sionistických emisarů a v odhalování nových forem a metod jejich činnosti.
- Zjištěných poznatků k cílům, formám a metodám pronikání ideologie sionismu využít k aktivní kontrapropagandě v hromadných sdělovacích prostředcích.¹¹⁰

Pro nižší organizační články StB pak byly výše uvedené obecné úkoly konkrétně rozpracovány. Měly především věnovat stálou agenturně operativní pozornost Židovské náboženské obci a synagogálním sborům ve svém teritoriu, vést přehledy o neaktivnějších členech a proti nim provádět aktivní opatření vedoucí k zamezení jejich činnosti. V nutných případech byla doporučována metoda diskreditace těchto osob tak, aby nemohly zastávat významnější společenské postavení. Působení Židovské náboženské obce mělo být zaměřeno výlučně na náboženskou

109 ► Tamtéž, Metodický pokyn k zajištění úkolů v problematice sionismu z března roku 1986 vypracovaný X. správou Federálního ministerstva vnitra (Sboru národní bezpečnosti).

110 ► Tamtéž.

činnost a měly být omezovány veškeré styky do zahraničí. Zejména se mělo bránit v jakékoliv společenské aktivitě na bázi Židovské náboženské obce, která by mohla vést k utváření skupin či debatních klubů, v nichž by se scházeli občané židovského původu či vyznání za účelem „oživování židovských nacionalistických trendů“.¹¹¹

Konkrétně v rámci projektu Pavouk mělo dojít ke zintenzivnění vlastní činnosti nižších organizačních článků StB tak, aby byly podchyceny a odhaleny všechny osoby či skupiny aktivně prosazující sionistické myšlenky. Na základě vytipování databáze takto smýšlejících osob bylo doporučováno jejich získání ke spolupráci. Pozornost měla být v této souvislosti zaměřena zejména na osoby zastávající významnější společenské postavení. Tyto měly být pod důslednou kontrolou.

Jako zvláště varující vyznívá úkol paralyzovat všechny snahy o historické bádání týkající se dějin Židů ze strany zahraničních vědeckých institucí (včetně soukromých badatelů) ve svěřeném úseku působnosti nižších organizačních článků StB. O těchto snahách měla být informována příslušná centrální pracoviště StB.

Odpovědní příslušníci StB měli zaměřit pozornost rovněž na mapování materiální a finanční podpory ze strany zahraničních židovských organizací směřující do ČSSR, zejména monitorovat styčné osoby z řad československých občanů židovského původu či vyznání čerpající tuto podporu s cílem zjistit případné neoprávněné obohacování či machinace s finančními prostředky.¹¹²

Speciální pozornost měla být věnována mládeži. Nižší organizační články StB byly zaúkolovány shromažďovat poznatkové fondy k činnosti židovské mládeže, odhalovat jejich motivaci k docházce a podílení se na činnosti náboženského života obce. Klíčové pak bylo soustředit pozornost na mládež scházející se rovněž mimo oficiální struktury Židovské náboženské obce. Tyto skupiny židovské mládeže měly být vystaveny vlivovým operacím StB. Především pak bylo bráněno snahám po absolvování studia či seminářů v zahraničí. Veškeré styky židovské mládeže (a nejen jí) se zahraničím se měly důsledně monitorovat.

Počítačový program Semité

Pro lepší koordinaci postupu a vytěžování shromážděných poznatků pro projekt Pavouk byl ve spolupráci s Krajským střediskem automatizace Plzeň uveden v průběhu druhé poloviny osmdesátých let 20. století do provozu zvláštní počítačový program Semité.¹¹³ Tento program byl původně iniciován 2. odborem Správy Státní

111 ► Tamtéž.

112 ► Tamtéž.

113 ► Tamtéž, Informace pro I. náměstka Federálního ministerstva vnitra vypracované X. správou Federálního ministerstva vnitra (Sboru národní bezpečnosti) z března roku 1987.

X. správa SNB

4. odbor

V Praze, dne 20. 6. 1986

Dle 213. VI 1986

Č. VV - 0025/66/03-P6

PRO SLUŽEBNÍ POTŘEBU

Výtisk číslo : 1

Počet listů : 12

ZRUŠEN STUPEŇ
UTAJENÍ

Informace o bezpečnostní situaci a aktuálních problémech práce na 4. odboru X. správy SNB ve II. čtvrtletí roku 1986

Sionismus

Specifickým rysem tohoto období je výraznější a ostřejší taktika sionistických organizací při prosazování svých cílů. Diferenciace tohoto přístupu v činnosti protivníka byla limitována na zasedání Světového židovského kongresu v Jeruzalémě v lednu tohoto roku s tím, že je nutno zvýšit politický vliv sionistických organizací ve světě jako nástroje ochrany prosazování zájmů imperialistické politiky USA a Izraele. Tato výraznější politická orientace sleduje cíle :

- prostřednictvím židů v diaspoře získávat podporu a sympatie pro imperialistickou politiku Izraele a USA
- využít každý projev antisemitismu a působit na židovské citění, na vytvoření semknutosti židů ve světě, zamezení asimilace a v neposlední řadě vytvořit nátlak formou psychického teroru na vystěhování se židů do Izraele.

O tom, že vytýčená orientace sionismu je důsledně realizována v praxi, nasvědčuje i zveřejněné stanovisko Světového židovského kongresu a státu Izraele ke kandidátovi volen na prezidenta Rakouska Kurta WALDHEIMA, ve kterém je označen za válečného zločince. Útoky proti jeho osobě se v Rakousku vytvořila největší antisemitská nálada od období II. světové války. Zvláštní pozornost sionistické propagandy je věnována socialistickým státům, především židům v SSSR. Formou různých

Informace o bezpečnostní situaci a aktuálních problémech práce¹¹⁴

114 ► Tamtéž, Informace o bezpečnostní situaci a aktuálních problémech práce na 4. odboru X. správy SNB ve II. čtvrtletí roku 1986.

bezpečnosti (S StB) Plzeň a následně byl předán k centrálnímu využití. Program dokázal provádět komplexní lustraci ve třech průběžně aktualizovaných fondech StB. Jednalo se o fondy výjezdy československých občanů do kapitalistické ciziny, příjezdy vízových cizinců do ČSSR a o státobezpečnostní poznatkový fond. Desátá správa vysoce hodnotila přínos počítačového programu Semité zejména s ohledem na úsporu nasazení a práce operativních pracovníků. Dále velmi oceňovala zpřehlednění kontaktů zájmových osob do zahraničí a možnost operativnějšího vytipování zájmových osob. Pilotní nasazení počítačového programu Semité se uskutečnilo na pracovišti S StB Plzeň. Zda došlo k jeho následnému rozšíření i na další územní pracoviště StB, však nelze na základě dochovaných archivních pramenů věrohodně vyhodnotit.

Prošetření projektu Pavouk ze strany Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu služby kriminální policie a vyšetřování

V souvislosti s projektem Pavouk zahájil ÚDV dne 30. července 2002 úkony trestního řízení pro podezření ze spáchání trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele, dle § 158 odst. 1 a 2 trestního zákona, kterého se měli dopustit blíže nezjištění bývalí příslušníci StB služebně zařazení na pracovišti II. správy 10. odboru 3. oddělení, po vzniku X. správy v roce 1973 pracovníci bývalého 1. oddělení 4. odboru této správy, po zrušení X. správy v roce 1988 pak příslušníci II. správy 9. odboru 2. oddělení v Praze. Klíčový byl pokyn prvního náměstka FMV ČSSR z 27. srpna 1985, kterým došlo k systematizaci v evidenci osob židovského původu či vyznání a ke zintenzivnění činnosti v této oblasti. Byl rozeslán všem organizačním součástem StB. Reakcí na něj byl mimo jiné i rozkaz náčelníka Hlavní správy Vojenské kontrarozvědky (HS VKR) z 26. listopadu 1985 č. 0032/85.

V průběhu šetření byla navázána spolupráce mimo jiné s Židovskou náboženskou obcí a Židovským muzeem v Praze. Byly rovněž prostudovány veškeré dostupné archivní materiály, na základě kterých se podařilo ztotožnit a následně vyslechnout některé z příslušníků StB, kteří měli na centrální úrovni či na jednotlivých krajských správách a odděleních na starosti problematiku sionismu. V průběhu podání vysvětlení tehdejší příslušníci StB většinou shodně uváděli, že jejich cílem bylo sledování osob projevujících sympatie k sionismu, a nikoliv plošné sledování či perzekuce osob židovského původu či vyznání.

V průběhu šetření dále podaly vysvětlení některé osoby z řad židovské komunity, které přišly do kontaktu s StB. Neprokázalo se, že by jejich perzekuce souvisela s evidencí v projektu Pavouk, vycházela však z jejich konkrétních aktivit proti komunistickému režimu.

Dne 29. listopadu 2002 bylo tehdejším zpracovatelem případu vydáno rozhodnutí o odložení věci. V odůvodnění odložení věci bylo mimo jiné uvedeno, že se nepodařilo dohledat klíčové archivní materiály, zejména metodický pokyn prvního náměstka FMV ČSSR ze dne 27. května 1985 a následný rozkaz náčelníka HS VKR ze dne 26. listopadu 1985 č. 0032/85 a že nebyla zjištěna žádná osoba, která by se cítila poškozena v důsledku své evidence v projektu Pavouk.

Závěr

Plošné a cílené rozpracování osob židovského původu a vyznání ze strany StB bylo v ČSSR zahájeno v roce 1971 v rámci projektu Pavouk. Lze konstatovat, že projekt Pavouk byl veden jako evidenční systém zaměřený na přesně definovanou skupinu obyvatel. Ze samotného faktu evidence nevyplývala možná perzekuce dané osoby příslušníky StB či dalších represivních orgánů komunistického režimu. Pokud tato perzekuce nastala, byla založena na konkrétních krocích dané osoby, které režim a jeho represivní orgány vyhodnotily jako ohrožující a vyžadující různě stupňovanou formu reakce.

K projektu Pavouk se nedochovala řada klíčových archivních dokumentů. V prosinci roku 1989 byl skartován objektový svazek „Krajané – Sionistické hnutí v ČSSR“, vedený od roku 1971. Rovněž se nedochoval pokyn prvního náměstka FMV ČSSR z 27. května 1985 a následný rozkaz náčelníka HS VKR z 26. listopadu 1985 č. 0032/85. Vycházet tak lze pouze z dílčích dochovaných archivních materiálů z proveniencí StB. Klíčové jsou v této souvislosti zejména centrálně zpracované shrnující „Informace“ a „Metodické pokyny k zajištění úkolů v problematice sionismu“ adresované vedení FMV ČSSR. Rámcovou představu o projektu Pavouk si lze vytvořit také na základě studia dochovaných plánů a vyhodnocení činnosti jednotlivých nižších organizačních článků StB (krajských správ a oddělení), které věnovaly problematice sionismu tu větší či menší pozornost. S ohledem na značnou absenci primárních pramenů nebyl projekt Pavouk (až na dílčí příspěvky) důkladně uchopen a zpracován ani akademickou sférou či dalšími badateli.

Otázkou zůstává míra konkrétního plnění stanovených cílů v projektu Pavouk ze strany nižších organizačních článků StB. Můžeme konstatovat, že vždy záviselo na ochotě a motivaci konkrétních příslušníků StB. V úvahu je nutné vzít i tu skutečnost, že na problematice sionismu pracovali příslušníci StB, kteří zároveň plnili úkoly i na jiných problematikách. Míra uskutečňování konkrétních cílů stanovených centrálou se tak na jednotlivých pracovištích s největší pravděpodobností značně lišila. Z dochovaných archivních materiálů lze vysledovat, že zvláště iniciativní byla při plnění stanovených úkolů pro období druhé poloviny osmdesátých let 20. století v rámci projektu Pavouk pracoviště StB v Plzni, Košicích a Banské Bystrici.

KRYCÍ OBČANSKÉ PRŮKAZY A ROLE VEŘEJNÉ BEZPEČNOSTI PŘI JEJICH OBSTARÁVÁNÍ BĚHEM SRPNOVÉ OKUPACE V ROCE 1968

Daniel Povolný

Vydávání občanských průkazů (OP) patřilo v minulosti k běžné agendě VB. Po 21. srpnu 1968 se z nich však doslova ze dne na den, nebo spíše z hodiny na hodinu stalo žádané „horké zboží“. Důvod spočíval jednak ve vzpomínkách na osvobození Československa v roce 1945 zasutých do podvědomí, kdy příslušníci Smerše,¹¹⁵ jejímž oficiálním úkolem bylo hledat nepřátelské agenty, případně agenti jiných sovětských bezpečnostních a vojenských složek, zatýkali skutečné i domnělé zrádce a spolupracovníky nacistů, ale také čs. občany původem z bývalého carského Ruska. Ty poté zpravidla odvěkli do SSSR, odkud se ti šťastnější vrátili v padesátých letech 20. století. Vzpomínky na to, že někomu náhle zmizel soused, kamarád nebo příbuzný, se pak znovu dostaly na povrch až po listopadu 1989.

Druhým – hlavním a bezprostředním – impulsem se však staly únosy vysokých čs. stranických a vládních činitelů, případně funkcionářů MV, ale také únosy a zatýkání čs. občanů na lokální úrovni. O těchto událostech opakovaně celostátně informoval legální Československý rozhlas nebo regionálně tzv. svobodné vysílače, což se týkalo i tisku. Kromě toho byly hojně rozšiřovány, rovněž pomocí letáků, státní poznávací značky tzv. zatýkacích aut, jimiž po ČSSR údajně jezdí příslušníci StB a KGB, aby zadrželi čs. občany, kteří se nějak podíleli na demokratizačním procesu

Pohlednice s fotografiemi unesených čs. politiků. Vlevo nahoře Oldřich Černík, pod ním Čestmír Císar, který zůstal pouze krátce pod „ochranou“ StB a nebyl odvezen do SSSR, uprostřed Alexandr Dubček, vpravo Josef Smrkovský a pod ním Josef Špaček. Chybí ještě taktéž do Sovětského svazu unesení František Kriegel a Bohumil Šimon.¹¹⁶

115 ► Akronym z rus. Смерть шпионам (Smert' špionam), tedy Smrt špionům.

116 ► Muzeum Policie ČR.

pražského jara nebo nyní aktivně vystoupili proti okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy.

Pocitu ohrožení, živenému i nejrůznějšími fámami, tehdy podlehla nezanebatelná část občanů na všech úrovních společenského žebříčku, kteří se domnívali, že by se z výše uvedených důvodů mohli stát objektem zájmu okupantů. Nelze také nezmínit, že ohrožení na životě se cítili i někteří jednotlivci, jež se v minulosti dopustili různých, byť i banálních prohřešků a nyní se obávali odplaty. Každý z těchto lidí řešil svou situaci v limitech svých možností. Někdo (nebo sousedé) sundal jmenovky ze zvonků i ze dveří a schovával se doma, další se dočasně přestěhoval k příbuzným, známým nebo například na chatu. Ti, co měli platný pas, mohli zkusit získat víza potřebná k cestě do ciziny a ti ostatní se mohli pokusit státní hranice překročit ilegálně.

Byli ovšem i tací, kterým by aktuálně stačila jen „občanka“ na falešné jméno. Za normálních okolností šlo vpravdě o „mission impossible“ čili o misi zcela nemožnou, náležející do kompetence tajných služeb. U nás výrobu a legalizaci tzv. krycích OP zajišťovala VI. správa (operativní technika) MV, která se při tom řídila směrnicemi A-oper-VI-1 (v platném znění z roku 1964). Po schválení žádosti příslušnými funkcionáři MV vzali specialisté z VI. správy legálně vyrobený prázdný občanský průkaz, který předtím získali od VB a vyplnili jej podle předpisů, avšak s nepravdivými údaji, podle zadání žádající složky StB nebo Zpravodajské správy Generálního štábu Československé lidové armády (vojenská rozvědka), načež provedli i jeho tzv. legalizaci. Podle předpokládané míry konspirace se vyplnily i další formuláře, aby bylo možné vystavený průkaz a osobu verifikovat v evidencích osobních dokladů a v registru obyvatel.

Extrémně vypjatá situace ovšem některé příslušníky VB, a nejen je, dovedla k rozhodnutím a činům překračujícím jejich zákonná oprávnění. Jedním z nich se tak stalo vydávání krycích občanských průkazů ve vlastní režii. Primární roli v tom sehrál XIV. mimořádný sjezd KSČ tajně konaný 22. srpna 1968 v jídelně továrny ČKD v pražských Vysočanech. Právě odtud se zvláště do Čech rozšířily pokyny, či přinejmenším inspirace k potenciálnímu přechodu do ilegality, včetně snahy získat občanské průkazy s falešnou identitou, aby jejich držitel snáze proklouzl sítí kontrol interventů a jejich přísluhovačů do bezpečí. Ti z příslušníků, kteří uposlechli rozkazu nadřazených anebo hlasu svého vlastního svědomí a zapojili se do těchto akcí, se stali dříve či později předmětem vyšetřování ze strany inspekčních orgánů. Za to, že „podlehli“ nacionalismu, protiokupační psychóze či antisovětismu a zneužili pravomoc veřejného činitele, zaplatili mnohdy vysokou cenu, byť inspekce jejich případy často odložila (obvykle se zdůvodněním, že nucené propuštění ze SNB lze považovat za dostatečný trest). Vůbec nešlo o dočasně zaražený kariérní postup nebo o odebrané odměny. Většina těchto příslušníků byla, obvykle po vyloučení z KSČ, jako nevyhovující vyhozena od sboru, ale tím to zpravidla nekončilo. Část z nich

přišla o hodnosti a vyznamenání, případně o výsluhu a několik jich čelilo také riziku soudního procesu. Mnozí nemohli najít slušné zaměstnání, stejně jako jejich manželky. Děti měly problémy s přijetím na vybrané střední a vysoké školy. Satisfakce a ocenění své odvahy a oběti se dočkali až po roce 1989. Tedy pokud se toho dožili, neboť setrvalý psychický tlak po propuštění, ale i zdravotní problémy a stres spojené s předchozím výkonem služby si vybraly svou krutou daň.

Tento článek je připomínkou alespoň některých příběhů, aby pokud možno neupadly zcela v zapomnění.

Praha

Osudná pomoc přáteli

Podplukovník Vladimír Helísek měl jako zástupce náčelníka 7. odboru (věda, kultura, mládež) II. správy (kontrarozvědka) MV pplk. Albína Kožucha na starosti boj proti ideologické diverzi. Podle pozdějšího hodnocení se však s nástupem pražského jara v novém politickém větru otočila jeho „bojová korouhev“. Kromě jiného tak začal mluvit o přecenění významu tzv. ideodiverze a dostal se do konfliktu i se samotným Kožuchem, který posléze patřil k předním organizátorům srpnové okupace ze strany StB. Naproti tomu Helíska zastihl 21. srpen 1968 na chatě na Slapech, kde s manželkou Drahoslavou (referentka spisů oddělení spisové služby a dokumentace Vnitřní správy MV, hodnost por., v roce 1970 vyškrtuta z KSČ a o dva roky později propuštěna na vlastní žádost) trávili dovolenou. O obsazování ČSSR se dozvěděli v 6.00 z rádia a oba prý před ostatními rekreanty neskrývali své názory odsuzující okupaci v duchu Prohlášení Předsednictva ÚV KSČ. Druhý den – 22. srpna – se vydali do Prahy na svá pracoviště.

Helísek tam dopoledne na schůzi základní organizace Komunistické strany Československa (ZO KSČ) mimo jiné prohlásil, že řešení vzniklých rozporů vstupem vojsk považuje za krajnost, s níž nemůže souhlasit. Na pracovišti zůstal i v noci, ale postihl jej ledvinový záchvat, který ho v té době často trápil. Od lékaře proto dostal injekci a byl odvezen domů. Bolest však trvala i po odeznění účinku injekce, takže musel znovu zavolat lékaři, který mu slíbil, že k němu přijede.¹¹⁷ Než se tak stalo, volal mu v 9.00 nebo v 10.00 zástupce náčelníka II. správy pplk. Josef Ripl, rovněž zapletený do spolupráce se Sověty. Telefon brala manželka, která mu Helíska předala, když slíbil, že to bude krátké. Ripl mu poté sdělil: „Helísku, hovoří se o mne

117 ► ABS, OEK V. Helíska a D. Helískové; tamtéž, personální (dále jen pers.) spis V. Helíska, Zpráva, 1969, s. 2–3, 5; tamtéž, Na základě jednání před komisí u s[oudruha]. Hrabáka..., 16. 9. 1969, s. 3–4.

všelicos. Na to však se nyní vykašli. Vezmi na vědomí[,] co ti nyní řeknu. Sověti po tobě jdou. Nechoď proto do budovy, a v případě, že sem půjdeš, předem mně zavolej.“ Helísek však Riplovi odpověděl, že přijít nemůže, protože má záchvat a žena (?) zavolala lékaře. Nová injekce od doktora ovšem nezabrala, a tak musel Helísek do nemocnice, kde strávil dva týdny na urologickém oddělení. Zprávou od Ripla byl šokován a věřil jí.¹¹⁸

Budoucí pplk. Vladimír Helísek¹¹⁹

Major Jiří Fiala¹²⁰

Svoje jednání později vysvětloval tak, že byl pod vlivem bolesti a v nemocnici měl zprávy jen z rozhlasu, včetně té o únosu vysokých důstojníků MV (21. a 23. 8.). Sám však přiznává, že telefonicky mluvil se svými kolegy z odboru, například s náčelníkem 1. oddělení mjr. Miloslavem Kovářem, od nichž se dověděl, že Kožuch je nezvěstný a že vedením správy byl (24. 8.)¹²¹ pověřen náčelník 11. odboru pplk. Vítězslav Hlaváček. Také jej tam pravidelně navštěvovala manželka, kterou požádal, aby kontaktovala jeho přitele mjr. Jiřího Fialu, zástupce náčelníka 10. odboru I. správy MV (rozvědka). Tomu poté vyličil svou komplikovanou situaci a požádal jej, aby osobně informoval Hlaváčka, s nímž se nemohl spojit. Toto mu prý

118 ► Tamtéž, Na základě jednání před komisí u s. Hrabáka..., 16. 9. 1969, s. 5.

119 ► Tamtéž, pers. spis V. Helíška.

120 ► Tamtéž, pers. spis J. Fialy.

121 ► Ministr vnitra Pavel odvolal Kožucha z funkce 24. 8. Ten se od téhož dne až do konce září skrýval s rodinou na různých místech, protože byl v médiích označen za zrádce a měl obavy ze zatčení; tamtéž, pers. spis A. Kožucha, Životopis, 17. 3. 1971, s. 3–4.

Fiala během hovoru slíbil a nabídl obstarání krycího průkazu pro případ nutnosti. Helísek s tím souhlasil, třebaže neměl představu, jak by ho využil.¹²²

Při další návštěvě v nemocnici Fiala Helískovi sdělil, že Hlaváčka v práci nezastihl, a informoval proto Janovce (pplk. Antonín Janovec, náčelník vnitřního odboru HS StB?). Hlaváčka však přece jen potkal při odchodu z budovy, takže ten Helískovi vzkázal, aby zachoval klid, že se vše vyjasní. Fiala poté řekl Helískovi o krycím průkazu, že to má zajištěno, a ukázal mu větší obálku přeloženou napůl. Protože ji však neotevřel, můžeme se jen dohadovat, že obsahovala několik blanco tiskopisů OP, jež získal na svém pracovišti. Helískův stav se později zlepšil a pomínuly i obavy ze zatčení. Po propuštění z nemocnice se hlásil Hlaváčkovi a po vyličení situace pobýval v domácím ošetřování asi do 20. září. Týž den byl prozatímně náčelníkem HS StB jmenován plk. Václav Šoral, který jej pověřil jako zástupce vedením 7. odboru.¹²³

Přestože ke zneužití OP tedy nakonec nedošlo, pro oba zúčastněné to mělo, po „započítání“ jejich další skutečné nebo údajné činnosti in srpnu, ale i před ním a po něm, zásadní důsledky. K 31. prosinci 1969 byl jako nevyhovující z MV propuštěn V. Helísek a 15. března 1970 i J. Fiala.¹²⁴

Odhod do ilegality

Dalším příslušníkem, jenž si v srpnu 1968 nechal vystavit občanský průkaz na falešné jméno, byl náčelník OO VB Praha 1 pplk. Miloň Novák. Kromě obecně napjaté situace ho v tomto rozhodnutí utvrdila slova předsedy CÚV KSČ při Městské správě Veřejné bezpečnosti (MS VB) Praha a účastníka tzv. Vysočanského sjezdu pplk. Vladimíra Dohnala. Dohnal 23. srpna 1968 vystoupil na MS VB, kde prohlásil, že v StB je skupina lidí v čele se zástupcem náčelníka Krajské správy Sboru národní bezpečnosti (KS SNB) Praha a náčelníkem 2. odboru S StB v Praze pplk. Bohumilem Molnárem, kteří mají mimo jiné připravit seznamy funkcionářů VB, jež mají být likvidováni a zatčeni (již v noci z 20. na 21. 8. pplk. Molnár nechal zajistit osm členů tzv. aktivu mladých podporujících reformy ministra Pavla). Do-

122 ► Tamtéž, pers. spis V. Helíska, Na základě jednání před komisí u s. Hrabáka..., 16. 9. 1969, s. 5; tamtéž, pers. spis V. Hlaváčka, návrh na udělení peněžité odměny, 17. 9. 1968, s. 1; tamtéž, OEK M. Kováře, s. 3.

123 ► Tamtéž, pers. spis J. Fialy, Služební hodnocení, 28. 11. 1969, s. 2; tamtéž, pers. spis V. Helíska, Na základě jednání před komisí u s. Hrabáka..., 16. 9. 1969, s. 5–6; BARTA, Milan, Jan KALOUS, Daniel POVOLNÝ, Jerguš SIVOŠ a Pavel ŽÁČEK, *Biografický slovník náčelníků operativních správ Státní bezpečnosti v letech 1953–1989*. Praha: Academia; Ústav pro studium totalitních režimů, 2017, s. 476.

124 ► ABS, pers. spis V. Helíska, Kádrové vyhodnocení pro vojenskou správu, ? 1. 1970, s. 1–2; tamtéž, pers. spis J. Fialy, Kádrové vyhodnocení pro vojenskou správu, 24. 4. 1970, s. 1–2.

hnal sice dodal, že je to možná provokace, ale možná na tom i něco je, ovšem Nováka to ovlivnilo natolik, že se rozhodl opatřit si falešný OP a odejít do ilegality. Podle výpovědi kpt. Jelínka z 29. dubna 1970 se mu Novák přímo světil, že OP si nechal vyrobit na Dohnalovo doporučení. Novák se poté několik dnů v práci vyskytoval jen velmi málo, ale nakonec odchod do ilegality zavrhl. Tato, ale i jiná Novákova srpnová „pochybení“ nakonec stála za jeho hodnocením nevyhovující a předčasným propuštěním k 30. dubnu 1970, stejně jako za odnětím vyznamenání Za službu vlasti a Za zásluhy o obranu vlasti.¹²⁵

Několik blanco občanských průkazů

Shodou okolností vystřídal od 1. prosince 1968 pplk. Nováka ve funkci náčelníka OO VB Praha 1 pplk. Vladimír Žoček, který jako náčelník OO VB Pra-

Podplukovník Vladimír Žoček ještě v hodnosti majora¹²⁹

ha 3 usiloval v srpnu 1968 téměř o totéž.¹²⁶ Kromě jiné protiokupační činnosti se totiž neupřesněného dne obrátil na svého vedoucího správní skupiny npor. Františka Pečánku (v roce 1969 povýšen na kapitána) s otázkou, „zda by bylo možné, aby mu vyhotovil několik občanských průkazů bez předložení patřičných dokladů. Od realizace tohoto požadavku pplk. Dr. ŽOČEK upustil jen proto, že kpt. PEČÁNKA mu sdělil, že v případě, že dostane od něj rozkaz, průkazy vyhotoví a toto vyhotovení ohlásí správnímu odboru MSVB Praha“.¹²⁷ Žoček byl propuštěn k 31. květnu 1970.¹²⁸

Oba pražské případy byly ovšem zpočátku „tutlány“. Již 22. října

125 ► Tamtéž, pers. spis V. Dohnala, Zpráva o provedení šetření k osobě bývalého předsedy CÚV při MS VB Praha pplk. Vladimíra Dohnala..., 9. 6. 1970, s. 3; tamtéž, pers. spis M. Nováka, s. 1; tamtéž, Služební hodnocení, 20(?). 1. 1970, s. 2; tamtéž, Návrh na odejmutí vyznamenání..., 18. 12. 1970, s. 1–2.

126 ► Tamtéž, pers. spis V. Žočka, Příspěvek do KR N MSVB (č. 179/68 z 25. 11. 1968), s. 1.

127 ► Tamtéž, pers. spis J. Homolky, Zpráva o výsledku šetření činnosti a politických postojů pplk. RsdR. Vladimíra ŽOČKA, náčelníka OOVV Praha 1 a pplk. JUDr. Miloně NOVÁKA, náčelníka OOVV Praha 3, za období od ledna 1968 do října 1969, s. 5.

128 ► Tamtéž, pers. spis V. Žočka, Kádrové vyhodnocení pro vojenskou správu, 18. 5. 1970, s. 1.

129 ► Tamtéž, pers. spis V. Žočka

1968 totiž zástupce náčelníka HS VB plk. Josef Hrubý, aktuálně pověřený jejím vedením a posléze hlavní velitel VB, nechal rozeslat na Slovensko a na všechny (krajské) správy VB v Čechách a na Moravě žádost o odpověď na dvě otázky. Ta první se týkala sebevražd veřejně činných funkcionářů KSČ (šlo o výhrady konzervativců a Sovětů, že řada dobrých soudruhů byla během pražského jara pod takovým tlakem, že spáchala sebevraždu) a druhá mířila na vydávání různých druhů falešných průkazů. V Praze, kde byli telefonicky obvoláni vedoucí správních skupin, ale ani Pečánka za OO VB Praha 3, ani prap. Jiří Červinka za OO VB Praha 1 nic takového nepřiznali.

Správní skupina z OO VB Praha 7 naopak nahlásila vydání OP evidenční číslo 528849 série HS-66 jistému Václavu Trunečkovi, protože změnil místo pobytu. Přitom OP již byl mezitím skartován. Datum vydání 19. srpna 1968 však naznačuje, že spíše než o falešný průkaz šlo o služební horlivost nebo o obavu z postihu za neohlášení, neboť dva dny před okupací chyběl pro výrobu údajného falešného OP důvod.

Mimo to došlo již po 21. srpnu se souhlasem náčelníka OO VB Praha 9 mjr. Miloslava Kutíše k použití 18 čistopisů občanek (č. 458876–458893 série HS-64) na falešné OP pro vysoké stranické a státní představitele. To se poté stalo předmětem rozsáhlého vyšetřování, jež samo vydá na zvláštní článek, a proto zde nebude podrobněji popisováno.¹³⁰

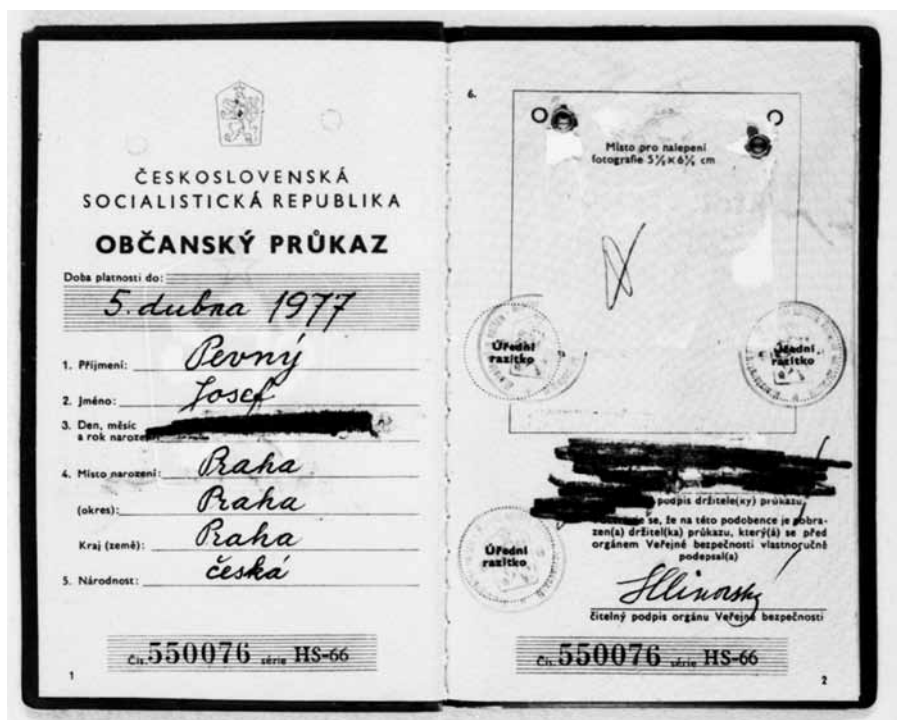
Středočeský kraj

Občanky pro delegáty a funkcionáře

Asi bychom těžko hledali kraj, kde by v srpnu 1968 nebyl vystaven ani jeden občanský průkaz zcela v souladu s předpisy. Nicméně první místo v počtu vystavených, případně k vystavení připravených občanek by s velkým přehledem vyhrál Středočeský kraj.

Patrně první případ se udál v Kutné Hoře, kde k odhalení přispěl poznatek doručený 28. ledna 1969 na inspekční oddělení KS SNB Praha, že tamní správní skupina už od dubna 1968 neodevzdala vybrané správní poplatky, doplněný o podezření, že chybí i OP. Hned druhý den následovalo jednání příslušníků inspekce se zainteresovanými funkcionáři VB, s náčelníkem hospodářského odboru KS SNB Praha pplk. Jaroslavem Rysem a náčelníkem KS SNB Praha pplk. Františkem Něm-

130 ► Tamtéž, neuspoř. fond (dále jen f.) MS VB Praha, č. 1266/83, bal. č. 7, složka č. j. 00124/01-68, č. j. VB-0080/01-68, 22. 10. 1968, s. 1; tamtéž, Záznam, 23. 10. 1968, s. 1.

Jeden z osmnácti občanských průkazů z OO VB Praha 9. Za jménem Josef Pevný se skrýval ministr vnitra Josef Pavel.¹³¹

cem, a poté 4.–13. února 1969 probíhala kontrola ze strany příslušníků hospodářského odboru mjr. Josefa Vrby a kpt. Oldřicha Chlupa. Ta více než potvrdila avizované nedostatky, respektive zjistila značný nepořádek v agendě, kterou (proti své vůli) vykonával starší referent kpt. Josef Poula. Poslední den při kontrole tiskopisů OP pak také odhalila, že v balíku série PS-64 č. 475801–47600 chybí celkem 25 OP, které byly uloženy zvlášť a v balíku objemově nahrazeny složkou tuhých čistých papírů o stejném formátu. Z těchto 25 OP bylo 23 vyplněno na různá jména.¹³²

Provedeným šetřením se zjistilo, že v srpnu místo náčelníka Okresního oddělení VB (OVB) Kutná Hora mjr. Zdeňka Vinkla, který od 1. srpna trávil s manžel-

¹³¹ ► Tamtéž, f. A 8/2, inv. j. 243, k. č. 38.

¹³² ► Tamtéž, f. Správa SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje, č. přírůstku (dále jen přír.) 1373–1394/84, č. 36. Zjištěné závady ve vydávání OP ve Středočeském kraji v srpnových událostech v roce 1968 – zpráva, 7. 10. 1969, s. 1–2.

kou dovolenou v Bulharsku, nebo v Rumunsku (podle Vinkla), velel tomuto oddělení jeho zástupce mjr. Oldřich Mrázek. Ten se po 21. srpnu 1968 chodil radit s vedoucím tajemníkem okresního výboru Komunistické strany Československa (OV KSČ) Josef Vondrákem a předsedou kutnohorského okresního národního výboru (ONV) Jaroslavem Petříčkem, jak dále postupovat. Z debaty o nebezpečí napadení politických a hospodářských pracovníků OV KSČ i ONV při výkonu jejich funkce v rámci okresu (npor. Mojmír Šourek uvádí, že na křižovatkách U Podlipných (dnes Štefánikova – Masarykova – Na Náměti) a U Musilů (dnes Kremnická – Kouřimská – Na Valech), ale i na jiných místech došlo k nepokojům, včetně střelby),¹³³ respektive o tom, jak by se někteří funkcionáři OV KSČ a ONV mohli (nepoznání) dostat z budovy, kde pracovali, vykrystalizovala myšlenka vydat jim „nové“ občanské průkazy na jiná jména.

Vydávání občanských průkazů v Kutné Hoře zařizoval mjr. Oldřich Mrázek¹³⁴

Mrázek dal proto pokyn referentu technikovi skupiny boje proti kriminálním trestným činům (SBKTČ) npor. Josefu Honzíčkovi, aby vyfotografoval 23 vybraných funkcionářů (z OV KSČ, ONV, okresní kontrolní a revizní komise a z okresní komise obrany) a vyrobil jejich fotografie v potřebné velikosti. Dostavili se prý všichni až na jednoho, který fotografii poslal. Podle jeho vedoucího kpt. Václava Franty však musel Honzíček jet do ČKD, kde vyfotil delegáta Vysočanského sjezdu ředitele Hlaváčka. To potvrdilo i stranické šetření, během

133 ► Bližší popis událostí v Kutné Hoře v prvních dnech okupace viz ŠIBRAVA, Radomil, *Město Kutná Hora v roce 1968*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktika dějepisu. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/109526/120341944.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (citováno 29. 12. 2023).

134 ► ABS, pers. spis O. Mrázka.

něhož se konzervativně založený Honzíček vyjádřil v tom smyslu, že nevěděl, proč funkcionáře fotil, a že odsuzoval rozkaz, aby odjel do ČKD vyfotit Hlaváčka.

Akci údajně zajišťoval tajemník OV KSČ Václav Mrkáček. Kapitán Poula poté od Mrázka dostal seznam jmen a fotografie, na nichž některé funkcionáře poznal. Vzal občanské průkazy série PS-64 s čísly 475876–475898 i psací potřeby (OP se vypisovaly zvláštním inkoustem) a v Mrázkově kanceláři nadiktoval vyšetřovateli npor. Mojžíru Šourkovi potřebné údaje. Podle Pouly byla správná jen jména a data narození manželek, aby šlo OP později identifikovat podle evidenčních karet. Možná, dle svědectví příslušníka StB npor. Václava Linharta, ale šlo o příjmení manželek za svobodna.

Průkazy ovšem nebyly hotové. Chyběly jim fotografie, razítka i podpisy náčelníků a Šourek je schválně podepsal sám za sebe (neměl k tomu oprávnění), aby šly snáze poznat. Mrázek pak také nakonec prohlásil, že se už situace mezi lidmi zklidňuje, takže průkazy nebudou potřeba. Vzal si je k sobě a řekl, že po návratu mjr. Vinkla z dovolené jej o tom bude informovat, což se stalo. Vinkl se totiž do ČSSR vrátil prvním vlakem 28. srpna ve 3.00 a již o dvě hodiny později začal na svém pracovišti „úřadovat“ v konzervativním duchu, protože okupaci bral jako naše druhé osvobození. Když mu Mrázek referoval o OP pro okresní funkcionáře, nevybíravě to označil za svinstvo. Vinkla o všem koncem srpna rovněž informoval Poula, který se vyhotovení OP vysmíval. Prý svým podpisem (?) chtěl demonstrovat, že s tím nechce nic mít, protože je to šaškárna a jen plnil rozkaz. Ani v tomto případě tedy nedošlo k jejich vydání a tím i „zneužití“.

Téměř současně s tím, asi ve večerních hodinách 24. srpna, navštívil mjr. Mrázka náčelník OVB Kolín mjr. Jan Číhal a předal mu vzkaz kurýra z okresu Praha-východ npor. Ludvíka Kuny. Ten se týkal možnosti vydat OP na jiná jména, vzhledem k situaci, starým členům ÚV KSČ (na Vysočanském sjezdu byli 22. 8. zvoleni noví), pokud o to na okresním oddělení požádají. Když mu Mrázek sdělil, že to už dělají pro okresní funkcionáře, Číhal mu oponoval, že to dělat nebude, protože k tomu žádný rozkaz nedostal, a doporučil mu předat některé čisté OP na podřízená obvodní oddělení. Odtud zřejmě pramenil důvod, proč Mrázek vydání OP „nedotáhl“ do konce. Druhý den ráno na poradě s náčelníky obvodů a vedoucími skupin řešil Mrázek zmíněné vydávání čistých OP. Podle kpt. Franty tam kpt. Poula přinesl psací potřeby a z doneseného balíku předal každému z náčelníků několik OP. Vzniklou mezeru navrhl někdo z přítomných něčím zaplnit, a tak Franta došel pro tuhý papír nařezaný do tvaru kartiček, čímž se balík jevil jako plný. Podle náčelníka OO VB Čáslav kpt. Jana Gregora obdržel na poradě tři OP, které po několika dnech zase vrátil. Stejně tomu tak zřejmě bylo i u ostatních náčelníků, jinak by výše uvedená kontrola z hospodářského odboru musela konstatovat také jejich absenci. Dost možná, že „uvolněné“ kartičky byly použity k doplnění balíku s OP vyplněnými pro funkcionáře.

Patrně velmi překvapí, že zatímco byli O. Mrázek (propuštěn 4. 8. 1972) a M. Šourek (propuštěn 29. 2. 1972) „svléknuti z uniformy“, J. Poula sloužil až do 31. března 1985.¹³⁵

Zjištění o shora nařízeném zneužití čistopisů občanských průkazů ve Středočeském kraji vzápětí odstartovalo rozsáhlé vyšetřování, přestože první signály se objevily již zhruba o dva měsíce dříve.¹³⁶ Všichni náčelníci okresů proto byli dotázáni, zda je v srpnu 1968 někdo nežádal o vydání falešných OP.

V Kladně se na náčelníka OVB mjr. Josefa Ledvinu v srpnu obrátil sekretář obrany OV KSČ Kladno Škrdlant, že možná bude nutné vydat některým funkcionářům náhradní OP, ale ke konkrétní dohodě nedošlo a žádný OP vydán nebyl. Vzhledem k Ledvinově kladnému vztahu a „neustálému styku se zástupci spřátelených armád“, lze ovšem pochybovat, že by k tomu dal souhlas. Mnohem hůře by to s takovou žádostí bezpochyby dopadlo v Rakovníku, kde mjr. Bedřich Zítek rovněž otevřeně zastával prookupační postoje. Podle jeho vyjádření však žádný pokyn k výrobě a distribuci OP od nadřízených ani od nikoho jiného neobdržel.¹³⁷

Kapitán Josef Poula před nástupem k VB sloužil u Pohraniční stráže¹³⁸

135 ► Tamtéž, s. 2–3; tamtéž, pers. spis J. Pouly, s. 1; tamtéž, Služební hodnocení na základě RMV č. 83/69, 19. 12. 1969, s. 1 a 3; tamtéž, pers. spis O. Mrázka, s. 1; tamtéž, spis IN-223/02-69, Vyjádření, 8. 10. 1969, s. 1; tamtéž, Vyjádření kpt. Václava Franty, nedat., s. 1; tamtéž, Prohlášení, 10. 10. 1969, s. 1; tamtéž, pers. spis M. Šourka, s. 1; tamtéž, Zdůvodnění námitek proti služebnímu hodnocení ze dne 26. 3. 1971, s. 8–9; tamtéž, pers. spis J. Honzíčka, Služební hodnocení na základě RMV č. 83/69, 19. 12. 1969, s. 1; tamtéž, pers. spis Z. Vinkla, Doplněk k dotazníku MV, 28. 2. 1972, s. 4.

136 ► Dne 22. listopadu 1968 zpracoval náčelník 2. oddělení 9. odboru II. správy plk. František Král záznam o tom, že mu jeho zeť rtn. František Mašita v polovině října pověděl, jak jel na pokyn mjr. Jiřího Voráčka kvůli OP do Berouna. Následně byl k tomu 4. prosince 1968 dotazován mjr. Voráček, který k tomu napsal vyjádření. Z kontextu a poznámek na obou písemnostech ovšem nevyplývá, kromě založení do sběrače, jak s tímto podnětem Inspekce MV naložila, než se tyto uvedené písemnosti ocitly v souhrnném spise se všemi ostatními případy vydávání OP. Tamtéž, f. A-8/2, inventární jednotka (dále jen inv. j.) 243, karton (dále jen kart.) č. 38, Záznam (F. Král), 22. 11. 1968, s. 1; tamtéž, Vyjádření (J. Voráček), 4. 12. 1968, s. 1.

137 ► Tamtéž, pers. spis J. Ledviny, Návrh na udělení zvýšené finanční odměny, 23. 2. 1970, s. 1; tamtéž, pers. spis B. Zítka, Doplněk k dotazníku, 3. 9. 1974, Příloha, s. 1–3; tamtéž, f. Správa SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje, č. přír. 1373–1394/84, č. 36, Zjištěné závady ve vydávání OP ve Středočeském kraji v srpnových událostech v roce 1968 – zpráva, 7. 10. 1969, s. 4.

138 ► Tamtéž, pers. spis J. Pouly.

To mjr. František Kovalský, který tehdy vedl okresní oddělení v Benešově (po sebevraždě pplk. J. Kuldy byl převelen do Příbrami, viz níže) a v srpnu rovněž z vlastní iniciativy „udržoval denní osobní styk“ se Sověty, sdělil něco jiného. Prý v době, kdy byl svolán do Prahy Vysočanský sjezd (konání oznámeno 21. 8., sešel se 22. 8.), byli na poradě Správy Veřejné bezpečnosti (S VB) Praha sezváni okresní náčelníci z celého Středočeského kraje. Buď náčelník správy pplk. Josef Karas, nebo jeho zástupce pplk. Jiří Křenek na ní tajně uložili třem okresům, aby si připravily po 50 kusech OP, které měly být vydány na pokyn S VB Praha. Podle Kovalského u něj ovšem ke zneužití OP nedošlo. Ve skutečnosti nejspíše ani nemohlo, protože Kovalský je jediný, kdo něco takového tvrdí. Také výsledek vyšetřování inspekce potvrzuje jiný „modus operandi“ a není ani jasné, proč si to vymyslel.¹³⁹

Podle inspekce totiž 24. (sobota) nebo 25. srpna (neděle) dal pplk. Karas pokyn náčelníkovi I. odboru (odbor boje proti kriminálním trestným činům) mjr. Oldřichu Polákovi, aby pro členy ÚV KSČ a vysoké státní představitele zajistil vydání OP na smyšlená jména, pokud se s tímto požadavkem na VB obrátí, avšak při dodržení platných předpisů (!) pro jejich vydávání. Podle kontextu obdržel mjr. Polák tento rozkaz spíše 24. srpna a obrátil se na svého odborně podřízeného kpt. Vlastimila Věchtíka, náčelníka SBKTČ na Praze-východ se sídlem v Praze. Po sdělení, že lze takové OP vydat tomu, kdo se prokáže průkazem, že do této vybrané skupiny patří, a že mají OP dostat i obvodní oddělení, požádal Polák Věchtíka, aby s tímto pokynem kvůli problémům se spojením vyslal spojky do severní části Středočeského kraje. Zpráva inspekce zmiňuje i spojku na Prahu-západ, ale tam se mjr. Polák vydal sám.

Věchtík poté požádal svého nadřízeného náčelníka okresu Praha-východ mjr. Vlastimila Škvora, aby dal připravit několik OP pro členy ÚV KSČ, kdyby je kvůli sjezdu napadaly deklasované živly. Škvor ovšem po zvážení celé situace spolu s Věchtíkem a vedoucím správní skupiny kpt. Stanislavem Čejkou (vrátil se z dovolené až 26. 8.) nic nepodnikli,¹⁴⁰ protože by porušili dané rozkazy a směrnice.

Věchtík ještě předtím zaúkoloval svého podřízeného npor. Ludvíka Kunu, aby objel okresní oddělení Nymburk a Kolín a tamním náčelníkům nebo jejich zástupcům předal pokyn mjr. Poláka s tím, aby o něm zpravili náčelníky sousedních oddělení v Mladé Boleslavi a v Kutné Hoře. Z Mladé Boleslavi měl pak pokyn doputovat ještě do Mělníka. Když ovšem Kuna někdy po poledni do Nymburka přijel, žádného z určených funkcionářů tam nezastihl. Dozorčí mu řekl, že náčelník oddělení mjr. Zdeněk Rohan má jednání v Lysé nad Labem nebo v Milovicích a poradil

139 ► Tamtéž; tamtéž, pers. spis F. Kovalského, Služební hodnocení podle rozkazu MV ČSR č. 83/69, 10. 11. 1969, s. 1.

140 ► Škvor se ovšem dopustil jiné protiukupační činnosti, takže byl 1. prosince 1969 odvolán z funkce a 28. února 1974 propuštěn. Tamtéž, pers. spis V. Škvora, s. 1; tamtéž, Záznam, 17. 4. 1971, s. 1–2.

mu cestu na Krchleby a Straky. Krátce po jeho odjezdu se vrátil z oběda Rohanův zástupce mjr. Karel Vacek. Dozorčí jej o Kunovi informoval s tím, že zde byl zvláštní kurýr s důležitou zprávou pro náčelníka OVB a že by jej ještě mohl dohonit. Vacek si tedy vzal služební vůz s řidičem a skutečně Kuna za Krchleby dojeli. Po zastavení Kuna sdělil Vackovi ústní pokyn k vydávání OP, načež vyrazil (zpět) do Kolína.

Vacek se poté rovnou vydal do Mladé Boleslavi, kde pokyny osobně tlumočil náčelníkovi OVB Mladá Boleslav mjr. Rudolfu Krejčíkovi, jehož požádal

Major Oldřich Polák¹⁴¹

Nadporučík Ludvík Kuna¹⁴²

o předání pokynu do Mělníka tamnímu náčelníkovi okresního oddělení mjr. Josefu Čížkovi. Stalo se to tak, že někdo zavolal dozorčímu OVB Mělník a ten informoval Čížka, že se má ihned dostavit do Mladé Boleslavi ke svému protějšku. Čížek si tedy vzal vůz s řidičem a večer se vydal do Boleslavi, kde mu Krejčík ústně sdělil, jak má s OP postupovat. Po návratu Čížek podle instrukcí ihned kontaktoval vedoucího tajemníka OV KSČ Václava Koču a potom si dal zavolat vedoucího správní skupiny npor. Františka Janíčka. Tomu uložil, aby mu dal okamžitě vědět, kdyby se na něj obrátil někdo bez dokladů a nebyl z okresu Mělník. V tom případě by rozhodoval Čížek, zda se dotyčnému OP vystaví, nebo ne. Nakonec však o vydání OP v Mělníku nikdo nežádal. Samotný Krejčík prý k vydávání OP žádné příkazy nikomu nedal a celou věc si nechal pro sebe, takže ani zde k vydání průkazů nedošlo.

141 ► Tamtéž, pers. spis O. Poláka.

142 ► Tamtéž, pers. spis L. Kuny.

Po návratu do Nymburka Vacek také informoval svého nadřízeného náčelníka mjr. Rohana. Patrně poté, třebaže si Vacek myslel, že to mohlo být ještě před příjezdem kurýra Kuny, došlo k jednání mezi Rohanem, Vackem a vedoucím tamní správní skupiny npor. Janem Doupovcem, který vyčlenil pro tyto účely jeden balíček OP (25 ks?). Rohan se později hájil tím, že příkaz přivezl kurýr, na nějž navázal tajemník pro ideologickou práci OV KSČ Nymburk Václav Zedník, takže to považoval i za stranický úkol. Vyzvednuté čistopisy OP byly někdy po návratu unesených čs. politiků z Moskvy (27. 8.) v originálním balení nepoužité vráceny na správní skupiny. V této souvislosti je zajímavé, že npor. Doupovec byl později, coby vedoucí úzkostlivě dodržující předpisy pro vydávání OP, kladně hodnocen za to, že se v otázce vydávání ilegálních OP zachoval zásadově, tzn. bez bližšího upřesnění k tomu zřejmě zaujal negativní postoj.¹⁴³

Kuna mezitím pokračoval do Kolína, kde jej po předchozím telefonátu ve večerních hodinách očekával náčelník OO VB mjr. Jan Číhal. Ten si poté u mjr. Poláka telefonicky ověřoval jeho údaje a pak podle Kunova požadavku odjel do Kutné Hory informovat kolegu mjr. Mrázka (viz výše). Rovněž nechal na několik obvodních oddělení rozvést zapečetěné obálky s pěti kusy OP, kdyby je v Kolíně nešlo vydávat. Ani zde k vydání žádného OP nedošlo.¹⁴⁴

Major Polák se patrně zatím přesunul na zmíněné OO VB Praha-západ, kde jako náčelník sloužil mjr. Jiří Voráček. Také jeho zaúkoloval, aby na svém pracovišti nechal připravit 20–30 kusů čistopisů občanek a totéž zařídil i na OO VB Beroun. Voráček tedy nařídil inspektorovi dopravní služby rtn. Františku Mašitovi, aby zajel do Berouna a tam vše vyřídil. Mašita sice sedl na motorku, ale v Berouně tamního náčelníka OO VB mjr. Karla Nováka nezastihl, takže pokyn k přípravě 30 nebo 25 kusů (podle Nováka s Mejstříkem) OP s tím, že pro ně někdo z Prahy přijede, předal dozorcímu důstojníkovi. Novák si tak pro nejasnost vzkazu po návratu vše telefo-

143 ► SVITÁKOVÁ, Michaela, *Rok 1968 na Nymbursku*. Liberec, 2012. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, s. 79; MAŠEK, Jiří, *Činnost OV KSČ Mělník za Pražského jara (leden–srpen 1968)*. Hradec Králové, 2009. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, s. 22; ABS, f. A-8/2, inv. j. 243, kart. č. 38, Záznam (K. Vacek), 31. 3. 1969, s. 1; tamtéž, Služební záznam (J. Čížek), 5. 4. 1969, s. 1; tamtéž, (hlášení Z. Rohana), 23. 4. 1969, s. 1; tamtéž, Vyjádření k vydávání OP v srpnových dnech r. 1968 – předložení (R. Krejčík), 20. 5. 1969, s. 1; tamtéž, pers. spis J. Karase, Zpráva o výsledku provedeného šetření..., 3. 11. 1969, s. 4; tamtéž, pers. spis Z. Rohana, Vyjádření k služebnímu hodnocení, 19. 11. 1969, s. 2; tamtéž, Služební záznam (V. Škvor), 13. 6. 1969, s. 1; tamtéž, Záznam (O. Polák), 20. 6. 1969, s. 1; tamtéž, pers. spis J. Doupovce, Služební hodnocení (povýšení na kapitána), 24. 3. 1970, s. 3; tamtéž, f. Správa SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje, č. přír. 1373–1394/84, č. 36, Zjištěné závady ve vydávání OP ve Středočeském kraji v srpnových událostech v roce 1968 – zpráva, 7. 10. 1969, s. 5–6.

144 ► ABS, f. Správa SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje, č. přír. 1373–1394/84, č. 36, Zjištěné závady ve vydávání OP ve Středočeském kraji v srpnových událostech v roce 1968 – zpráva, 7. 10. 1969, s. 5–6.

Rotný František Mašita¹⁴⁵

nicky ověřil u mjr. Voráčka. Na základě toho, jak dosvědčil i Novákův zástupce kpt. František Mejstřík, dali OP připravit, respektive Novák si je uložil do trezoru, od něhož měl klíče jen on a Mejstřík. Protože byl neustále alespoň jeden z nich na oddělení nebo kdykoliv k dosažení, s OP nic dalšího nedělali a nikdo o ně ani nežádal. Občanské průkazy tak zůstaly nepoužity v trezoru. Mimoto malým množstvím OP v rámci své agendy disponovala správní skupina.

Na Praze-západ ovšem Voráček žádné OP připravit nenechal. Využil totiž toho, že starší referent správní skupiny npor. Michal Markuš bydlel nedaleko od Zborovské, kde oddělení sídlilo, takže byl k dispozici prakticky kdykoliv ve dne i v noci.¹⁴⁶

Na Praze-západ ovšem nešlo jen o tento případ. Neupřesněného srpnového dne (snad 28.?) si zástupce náčelníka S VB Praha pplk. Křenek nechal zavolat náčelníka 4. samostatného oddělení (správní) těžé správy pplk. Františka Halaxu. Tomu předal na lístečku potřebná data a dvě fotografie historika Michala Reimana, který kromě angažmá v pražském jaru napsal i v SSSR velmi kritizovanou knihu o sovětské „Velké říjnové socialistické revoluci“. Křenek mu sdělil, že Reiman průkaz ztratil (Reiman standardně požádal o nový a dostal potvrzení o ztrátě, ale měl obavy kvůli kontrolám okupantů). Proto vzhledem k situaci potřeboval rychle nový OP. K tomu Halaxa, aniž by byl obeznámen se skutečným stavem věci, poznamenal, že by se s ním měl udělat zápis, ale Křenek na to odpověděl, že je vše v pořádku, že se jedná o stranického funkcionáře a ať to zařídí. Halaxa pak vyhledal mjr. Voráčka a ten požádal vedoucího správní skupiny npor. Františka Škodu, který za chvíli Halaxovi nový průkaz č. 467265 série PS-64 také předal. Průkaz nakonec doputoval k Reimanovi, ale tím to neskončilo. Od 10. září 1968 totiž Reiman bydlel s manželkou Tamarou na nové adrese v Praze 6 a týž den obdržel nový OP č. 526806 série HS-66. V rámci vyšetřování byl na 24. září 1969 předvolán k výslechu, k němuž se

146 ► Tamtéž, pers. spis F. Mašity.

145 ► Tamtéž, s. 7; tamtéž, f. A-8/2, inv. j. 243, kart. č. 38, Záznam (F. Král), 22. 11. 1968, s. 1; tamtéž, Vyjádření (J. Voráček), 29. 4. 1969, s. 1; tamtéž, Vyjádření mjr. Nováka a kpt. Mejstříka k manipulaci s OP po 20. 8. 1968, 19. 5. 1969, s. 1.

místo něj dostavila jeho žena, protože od 15. ledna 1969 pobýval služebně v SRN a měl se vrátit v prosinci 1969 nebo v únoru 1970. Ta vypověděla, že nemá žádné dva občanské průkazy. Věděla jen, že OP vydaný 10. září 1968 je toho času uložen v trezoru Vysoké školy politické ÚV KSČ, kde Reiman pracoval, a že v SRN pobývá na služební pas, jehož číslo nezná. Podle vyjádření vyšetřovatelů se to tak vše mělo vyjasnit až po jeho návratu ze zahraničí.

Patrně o něco dříve (podle Vinše už 22. 8., podle npor. Škody do tří dnů od vydání OP pro Reimana, ovšem podle čísel OP ještě před vytvořením Reimanova OP) Křenkův nadřízený pplk. Karas zaúkoloval náčelníka 3. samostatného oddělení S VB Praha mjr. Václava Vinše, aby dojel služebním vozem k mjr. Voráčkovi a zajistil výrobu dvou OP na smyšlená jména pro neznámé redaktory snad z novin *Svoboda*. I tentokrát Voráček přivolal npor. Škodu a pověřil jej splněním požadavku. Vinš si na jejich výrobu počkal a poté je odvezl na S VB. K vystavení OP prý došlo na dožádání npor. Jiřího Vajse (někdy nesprávně uváděn jako Weiss, za svou činnost v letech 1968–1969 propuštěn 31. 8. 1970) z 1. oddělení II/A odboru KS SNB Praha zařazeného na úseku rozvědky USA. Křenek ho pak sháněl, aby je redaktorům předal. Podle pozdějšího vyšetřování byly vystaveny na smyšlená jména Bedřich Holeček, narozený 4. srpna 1925, bytem v Libuši (č. OP 467263 série PS-64), a František Novák, narozený 14. února 1937, bytem v Modřanech (č. OP 467264 série PS-64). Ze spisu přitom nevyplyvá, že by příslušníci inspekce pátrali po pravé identitě osob, pro něž byly určeny.

Ukázalo se však, že npor. Škoda, posléze povýšený na kapitána, měl z výroby OP obavy, třebaže mu Vinš i Halaxa tvrdili, že se není čeho bát, když s vydáním průkazů souhlasilo vedení S VB. To ovšem Škodu nadlouho neuspokojilo. Podle starší referentky npor. Drahoslavy Součkové ze 4. samostatného oddělení S VB Praha jí Škoda zavolal koncem září 1968 a chtěl vyúčtovat ony tři vydané, ale neproplacené OP. Součková se domnívala, že půjde o jejich skartaci, a proto požadovala jejich zaslání. Když se dozvěděla, že byly vydány se souhlasem vedení správy, obřátila se na svého nadřízeného pplk. Halaxu. Ten jí po nějaké době přinesl Holečkův

Podplukovník František Halaxa¹⁴⁷

a Novákův OP, načež je oba později podle potvrzení z 22. ledna 1970 komisionálně skartovala a při vyšetřování předložila jejich desky, které se ponechávaly pro kontrolu. Vzhledem k tomu, že se Škoda dotazoval pplk. Halaxy, jak má tyto OP vykázat, ten mu poradil, ať je vykáže jako zkažené, což Škoda učinil, a npor. Součková mu na ně na Halaxův rozkaz vypracovala potvrzení z 25. října. Škoda však urgoval i vyřízení třetího OP, ale ten se nepodařilo od M. Reimana stáhnout, neboť byl v cizině. Nakonec Halaxa, po upozornění Součkové, že se blíží konec roku s inventurami a uzávěrkami, nařídil, ať fingovaně provede odpis a skartaci Reimanova OP s tím, že se od něj získá, až se vrátí ze zahraničí, a skartuje se dodatečně. Na základě toho vydala Součková Škodovi 10. prosince 1968 potvrzení i na tento OP.¹⁴⁸

Příbram

Neupřesněného srpnového dne po 21. si náčelník okresního oddělení VB Příbram pplk. Josef Kulda telefonicky pozval do své kanceláře vedoucího správní skupiny kpt. Václava Soutora. Tomu sdělil, že dostal pokyn předat na příbramský OV KSČ 50 nevyplněných OP (pro tamní funkcionáře a další, kteří by potřebovali odejít do ilegality), včetně služebního razítka a polštářku s předepsanou barvou. Soutor mu odpověděl, že dva balíčky po 25 OP mu vydat může, ale razítko ne, neboť má jen jedno, a protože úřední dny, během nichž si lidé pro OP normálně chodí, nikdo nezrušil, nemohl by jejich požadavky vyřizovat. Kulda si tedy nechal přinést zmíněný počet OP a tyto uložil do svého trezoru. Asi po třech týdnech a uklidnění situace zašel Soutor za Kuldou a navrhl mu jejich vrácení. Kulda s tím souhlasil a po krátké době si Soutora zavolal zpět, načež vyndal přelepené OP v původním neporušeném balení z trezoru a Soutorovi je předal. Podle poslední Soutorovy výpovědi z 27. ledna 1970 však dostal od Kuldy nejprve pokyn k vyhotovení dvou falešných OP (viz níže) a až krátce poté k vydání 50 OP. Přestože vyšetřovatelé inspekce pracovali s verzí, že Kulda oba OP nechal vyhotovit o své vůli, je ve hře i možnost, že skutečně jednal na čísi pokyn. Z logiky věci se pak nabízí právě OV KSČ Příbram.

V době od 21. do 23. srpna přišel na OO VB Dobříš muž se ženou, který se prokázal občanským průkazem a prohlásil, že je synem ministra vnitra Pavla (Josef Pavel ml.) a žádá pro svou manželku (Janu Pavlovou) potvrzení o ztrátě OP. Podle

148 ► Tamtéž, (záznam k pohovoru s Vinšem) s. 468; tamtéž, Vyjádření (J. Voráček), 14. 7. 1969, s. 1; tamtéž, Záznam (V. Vinš), 24. 6. 1969, a Dodatek ze dne 28. 8. 1969, s. 1; tamtéž, Vyjádření (F. Halaxa), 1. 9. 1969, s. 1; tamtéž, Záznam, 19. 9. 1969, s. 1; tamtéž, (dopis T. Reimanové), 6. 10. 1969, s. 1; tamtéž, f. Správa SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje, č. přír. 1373–1394/84, č. 36, Zjištěné závady ve vydávání OP ve Středočeském kraji v srpnových událostech v roce 1968 – zpráva, 7. 10. 1969, s. 7–9; tamtéž, pers. spis J. Vajse, Služební hodnocení na základě RMV ČSR č. 83/69, nedat. (25. 2. 1970), s. 1; tamtéž, pers. spis V. Vinše, Usnesení (Inspekce MV), 30. 6. 1971, s. 1–3; tamtéž, pers. spis D. Jelínkové (Součkové), rehabilitační spis, s. 7.

výpovědi výkonného příslušníka tohoto oddělení nstržm. Oldřicha Průši a náčelníka oddělení kpt. Josefa Fenyka zavolali z vedlejší kanceláře Kuldovi a ten nařídil potvrzení vydat. Poté muž se ženou odešli. Zakrátko, asi za dva dny, se však dotčený občan vrátil a potvrzení přinesl zpět, protože ho již nepotřebuje (neboť se OP podle všeho zřejmě našel). Náčelník Fenyk pak potvrzení uložil do trezoru ve své kanceláři, od něhož měl klíče i Průša. Zanedlouho, možná ještě týž den, volal Kulda kvůli potvrzení, a když mu Průša řekl, kde je, dostal rozkaz, aby ho vložil do obálky nadepsané „k rukám s. náčelníka“ a odeslal mu jej, což se Fenyk dozvěděl, až když potvrzení po čase hledal.

Událost se ztrátou OP snachy ministra Pavla tedy patrně vedla k tomu, že Kulda mohl (na OV KSČ?) dostat pokyn, aby požádal Soutora nejprve o falešný průkaz pro dceru ministra Pavla a poté o výše uvedených 50 OP. Soutor na to reagoval slovy, že je to nějaká „habaďůra“, protože ministr si to může zařídit jinak, ale Kulda vyndal ze zásuvky svého stolu OP a dal ho Soutorovi, ať se přesvědčí sám. Ten ovšem zjistil, že průkaz patří manželce (!) syna ministra vnitra J. Pavla (ml.). Kulda pak předal Soutorovi kromě pravého OP J. Pavlové i dvě fotografie a řekl, ať průkaz vystaví na smyšlené jméno včetně ostatních údajů. Soutor použil čistopis OP č. 489926 série PS-64 a ihned do něj dopsal vymyšlené jméno Jana Kulíšková, narozená 18. dubna 1944 v Praze (J. Pavlová se narodila o rok později, s J. Pavlem ml. se následně rozvedla a v roce 1986 emigrovala za sestrou do Kanady) a další nepravdivé údaje. Poté jej dal Kuldovi a řekl, že není možné, aby tato žena měla dva OP, a proto, že si její pravý OP ponechá. S tím Kulda souhlasil. Falešný OP potom inspektor dopravní služby prap. Viktor Strejček, jenž sloužil jako řidič a v srpnu 1968 často vozil pplk. Kuldu, dopravil na OO VB Dobříš. Rovněž prý¹⁴⁹ asi po třech

149 ► Viktor Strejček k tomu 22. 1. 1970 vypověděl, že koncem srpna nebo začátkem září (tedy mnohem dříve) ho Kulda pověřil, aby dojel služebním vozem do Příbrami (Kulda se skrýval v hájence Knížecí studánky u křižovatky cest z Voznice, Stožce a Dobříše, cca 5 km severně od Dobříše) a od Soutora převzal pravý OP J. Pavlové a do 7.00 jej dopravil na OO VB Dobříš. Asi po hodině se ho tamní výkonný příslušník por. Karel Velebil zeptal, na koho čeká. Strejček odpověděl, že neví, protože mu to Kulda neřekl. Velebil jej tedy informoval, že čeká na syna ministra Pavla, a zeptal se, zda má u sebe ten OP. Po kladné odpovědi se Velebil zajímal o čas schůzky a následně konstatoval, že 7.00 je příliš brzo, že je to záležitost 9.00 nebo 10.00. Po dalším dohadování se Strejček rozhodl počkat do 10.00, ale nikoho se nedočkal. Dal proto OP Velebilovi nebo nstržm. Průšovi a vrátil se do hájenky. Průša však popřel, že by jakýkoliv starý či nový OP od někoho dostal.

O čtyři dny později nyní již npor. Velebil vypověděl, že někdy v srpnu volal pplk. Kulda na OO VB Dobříš a sháněl se po náčelníkovi oddělení kpt. Fenykovi. Když mu ovšem Velebil sdělil, že je tam sám, řekl mu Kulda, že tam posílá jednu občanku k předání MUDr. Ostrému. Dopoledne přivezl Strejček obálku a předal ji Velebilovi, který se do ní podíval a zjistil, že je v ní OP na jméno Pavlová, nacež ji ještě ten samý den odnesl do ordinace MUDr. Ostrého, kde mu ji předal. Později téhož dne mu pak Kulda volal a dotazoval se, jestli OP předal a zda mu Ostrý něco nevzkázal. Velebil mu odpověděl, že OP odevzdal, ale že Ostrý měl ordinaci hodiny, takže se s Velebilem nijak nebavil. Tamtéž, pers. spis V. Soutora, Vyjádření (V. Strejček), 22. 1. 1970, s. 1; tamtéž, Vyjádření (K. Velebil), 26. 1. 1970, s. 1; tamtéž, Vyjádření (O. Průša), 22. 1. 1970, s. 1.

týdnech se falešný OP vrátil na příbramské okresní oddělení a pravý OP putoval ke své majitelce.

Při rozhovoru o falešném OP pro J. Pavlovou se Kulda taktéž zmínil, že dostal pokyn, aby si falešný průkaz nechal vystavit i on. Předal tedy Soutorovi svoje dvě fotografie a nezbytné údaje, aby mu s jejich pomocí udělal OP na jiné jméno. Soutor na něj využil čistopis OP č. 489928 série PS-64. Falešný OP podle Kuldových pokynů zněl na jméno Josef Kolman, narozený 25. října 1923 v Praze (Kulda se přitom narodil o rok a měsíc dříve). Kulda ho podle verze inspekce zpočátku nosil u sebe a posléze jej pro případ potřeby nechal na oddělení. Soutor však vypověděl, že když tento OP Kuldovi předával a on si ho dal do náprsní kapsy občanského oděvu, roz-

Podplukovník Josef Kulda¹⁵⁰

mlouval mu to: nemá cenu, aby chodil po okrese s falešným průkazem, když ho každý zná, navíc jej může ztratit nebo se mu stane autonehoda a z nálezů falešného OP by mohly být velké nepříjemnosti. Když mu dal Kulda za pravdu, navrhl mu, ať si OP uloží u něj, neboť je stále na oddělení, a až bude Kulda OP potřebovat, že si ho od Soutora vezme. Také s tím Kulda souhlasil a Soutorovi OP vrátil. Ten poté v listopadu 1969 při stranickém projednávání své srpnové činnosti vypověděl, že měl Kuldův falešný OP v kanceláři na skřini, o čemž věděl vedoucí vnitřní skupiny kpt. Jiří Vajnar. Když Soutor průkaz po Kuldově sebevraždě 17. dubna 1969 hledal, na skřini jej nenašel. Proto telefonoval Kuldově manželce Věře, která ho měla doma, takže si jej u ní vyzvedl. Oba falešné průkazy Soutor následně přiložil ke svému vyjádření z 8. května 1969, takže je nakonec obdržela inspekce. Vzhledem ke Kuldově sebevraždě byl 31. července 1970 jako nevyhovující propuštěn pouze Václav Soutor. V roce 1972 mu byla navíc odejmuta jeho vyznamenání Za službu vlasti a Za

zásluhy o obranu vlasti z let 1955 a 1956.¹⁵¹

V jistém rozporu s uvedenými skutečnostmi je však výpověď staršího referenta správní skupiny OVB Příbram por. Karla Kafky z 19. ledna 1970, jenž měl na starosti agendu OP: „Soudruh Soutor přišel za mnou s tím, že na rozkaz náč[elníka]. Kuldy se mají vypsat dva průkazy a na papíru přinesl napsané veškeré nacionále a údaje. Jeden byl pro s[oudruha]. Kuldu a druhý pro dceru min. vnitř.¹⁵² Dále dodal, že nikde

Kapitán Václav Soutor¹⁵²

o tomto nemá být žádný záznam a průkazy též zaplatil. Po vyhotovení si OP převzal. OP jsem vyhotovil z toho důvodu, že to bylo na rozkaz náč., který za tuto akci též zodpovídá. Proto jsem se též nad tímto požadavkem nepozastavil. Po smrti s. Kuldy, kdy jsem se sháněl po uvedených OP, mi s. Soutor sdělil, že oba OP odeslal s přípisem na SVB [Správa Veřejné bezpečnosti] Praha, což mě upokojilo. Ve věci přípravy 50 ks OP o tomto mi též řekl, aby byly připraveny na rozkaz náč. Vypisovány nebyly a také k tomu nedošlo, protože takové množství OP bych musel vykázat, což jsem též s. Soutorovi řekl. K tomu mi s. Soutor řekl, že je to jen v případě potřeby. OP byly však stále ve stavu.¹⁵⁴

151 ► Za doplnění informací o J. Pavlové, roz. Beránkové, děkuji Milanu Bártovi. ABS, Vyjádření (O. Průša), 22. 1. 1970, s. 1; tamtéž, Vyjádření (J. Fenyk), 22. 1. 1970, s. 1; tamtéž, Výpis z jednání CÚV KSC při O-VB Příbram dne 13. 11. 1969 ve 13. 00 hod., nedatováno (1970?), s. 3; tamtéž, Vyjádření (V. Soutora), 8. 5. 1969, s. 1–2; tamtéž, Vyjádření vedoucího správní skupiny..., 27. 1. 1970, s. 6; tamtéž, f. A-8/2, inv. j. 243, kart. č. 38; tamtéž, Vyjádření (V. Soutor), 8. 5. 1969, s. 1; tamtéž, f. Správa SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje, č. přír. 1373–1394/84, č. 36, Zjištěné závady ve vydávání OP ve Středočeském kraji v srpnových událostech v roce 1968 – zpráva, 7. 10. 1969, s. 9–10; tamtéž, pers. spis J. Kuldy, s. 1; tamtéž, pers. spis V. Strejčka, Služební hodnocení dle rozkazu ministra vnitra ČSR č. 83/69, 23. 6. 1970, s. 1; tamtéž, OEK J. Vajnara, s. 2; tamtéž, OEK V. Soutora, s. 2; tamtéž, pers. spis V. Soutora, s. 1; tamtéž, Kpt. SOUTOR Václav – prošetření služební a politické činnosti v roce 1968–1969, 23. 2. 1970, s. 3.

152 ► Tamtéž, pers. spis V. Soutora.

153 ► Správně šlo o snachu, jak je uvedeno výše.

154 ► ABS, Vyjádření k osobě s. kpt. Soutora, na dožádání s. Vobeckého SVB Praha, 19. 1. 1970, s. 1.

Závěr

Co do počtu se tak celkem jednalo o více než 160 občanských průkazů. Avšak při započítání těch, jež měly být připraveny, ale odpovědní příslušníci tak neučinili, například proto, že někdo vhodný bydlel za rohem, mluvili bychom o více než 200 OP! Toto číslo ovšem ještě dále vzroste, vezmeme-li v úvahu i případy, kdy se o tom mluvilo, a také případy z ostatních krajů (např. Severočeský a Západočeský). V tomto ohledu sice šlo o jednotky kusů, ale i tak se odhadem pohybujeme v rozmezí 200–250 kusů.

Byť se nejedná o právě malé množství, cennější a zajímavější než „statistika“ jsou právě osudy příslušníků VB i StB, kteří na rozkaz nebo z vlastní iniciativy vydávání těchto průkazů logisticky zajišťovali, připravovali a vyplňovali. Přestože tato služba byla prakticky vyhrazena jen tehdejším prominentům ať už na celostátní, nebo regionální úrovni, případně jiným spřízněným osobám, poukazuje na širší systémové „selhání“ lidského faktoru v ozbrojených složkách, o nichž se soudilo, že by měly zachovat (sovětské) komunistické ideologii výrazně větší věrnost.

SEZNAM ZKRATEK

ABS – Archiv bezpečnostních složek
CÚV KSČ – Celouťvarový výbor Komunistické strany Československa
ČST – Československá televize
ČSTV – Československý svaz tělesné výchovy
FMV – Federální ministerstvo vnitra
HS StB – Hlavní správa Sboru národní bezpečnosti
HS VB – Hlavní správa Veřejné bezpečnosti
HS VKR – Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky
KGB – Výbor státní bezpečnosti (КГБ – Комитет государственной безопасности, Камітэт газударствэной бэзпэпаснасьці)
kpt. – kapitán
KSČ – Komunistická strana Československa
KS SNB – krajská správa Sboru národní bezpečnosti
KV NB – krajské velitelství národní bezpečnosti
LM – Lidové milice
mjr. – major
MNB – Ministerstvo národní bezpečnosti
MNV – místní národní výbor
MO VB – místní oddělení Veřejné bezpečnosti
MP – městská prokuratura
MS – městský soud
MS VB – městská správa Veřejné bezpečnosti
MV – Ministerstvo vnitra
náč. – náčelník
npor. – nadporučík
nstržm. – nadstrážmistr
OO MV – obvodní oddělení Ministerstva vnitra
OO VB – obvodní oddělení Veřejné bezpečnosti
ONV – obvodní/okresní národní výbor
OP – občanský průkaz
OS – obvodní soud
OS SNB – okresní správa Sboru národní bezpečnosti
OV B – okresní oddělení Veřejné bezpečnosti
OV KSČ – okresní výbor Komunistické strany Československa
OV NB – okresní velitelství národní bezpečnosti
por. – poručík
pplk. – podplukovník

prap. – praporčík

rtn. – rotný

RMV – rozkaz ministra vnitra

s. – soudruh

SČK – Středočeský kraj

SBKTČ – skupina boje proti kriminálním trestným činům

SKS – Správa kriminální služby

SNB – Sbor národní bezpečnosti

S SNB – Správa Sboru národní bezpečnosti

S StB – Správa Státní bezpečnosti

StB – Státní bezpečnost

S VB – Správa Veřejné bezpečnosti

ÚDV – Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu

ÚO SNB – útvarová organizace Sboru národní bezpečnosti

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

VB – Veřejná bezpečnost

ZO KSČ – základní organizace Komunistické strany Československa

- BÁRTA, Milan, Jan KALOUS, Daniel POVOLNÝ, Jerguš SIVOŠ a Pavel ŽÁČEK, *Biografický slovník náčelníků operativních správ Státní bezpečnosti v letech 1953–1989*. Praha: Academia; Ústav pro studium totalitních režimů, 2017.
- Dokument 24b, Informace FMV pro schůzi vlády ČSSR o protispolečenských akcích vnitřního protivníka a průběhu bezpečnostních opatření ve dnech 15.–22. ledna 1989 V Praze a ve Všetatech. *Securitas Imperii: Sborník k problematice bezpečnostních služeb*, sv. 4/2 (1998), s. 285–307.
- MAŠEK, Jiří, *Činnost OV KSČ Mělník za Pražského jara (leden–srpen 1968)*. Hradec Králové, 2009. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta,
- SVITÁKOVÁ, Michaela, *Rok 1968 na Nymbursku*. Liberec, 2012. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická.
- ŠIBRAVA, Radomil, *Město Kutná Hora v roce 1968*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktika dějepisu. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/109526/120341944.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (citováno 29. 12. 2023).
- TOMEK, Prokop, Kamil Pixa – historie jedné kariéry. *Dějiny a současnost*, roč. 22 (2000), č. 3, s. 27–30.

JMENNÝ REJSTŘÍK

- Bárta, Milan 95
Bártík, František 38
Bartoš, Petr 7
Bartošová, Blandina 53
Bauer, docent 61
Beránková, Jana, viz Pavlová, Jana
Brothánek, Josef 40
- Carda, Bohumil 17
Císař, Čestmír 76
- Čejka, Stanislav 87
Černík, Oldřich 76
Černý, Ondřej 7
Červinka, Jiří 82
Číhal, Jan 85, 89
Čížek, Josef 88–89
- Dientsbier, Jiří 11
Dohnal, Vladimír 80–81
Doupovec, Jan 89
Dubček, Alexandr 13, 58, 76
Duffek, Josef 38
- Fenyk, Josef 93, 95
Fiala, Jiří 79–80
Franta, Václav 84–86
- Gregor, Jan 85
- Hájek, Ferdinand 47
Halaxa, František 90–92
Havel, Václav 11–13, 16–35
Helísek, Vladimír 78–80
Helísková, Drahoslava 78
Hlaváček, Vítězslav 79–80, 84–85
Holeček, Bedřich 91
- Homolka, J. 81
Honzíček, Josef 84–86
Hrabák, s. 78–80
Hradílek, Tomáš 7
Hrbková, Marie viz Matějková, Marie
Hrubý, Josef 54, 82
- Chlup, Oldřich 83
Chramostová, Vlasta 11
Chromý, Heřman 7
- Janiček, František 88
Janovec, Antonín 80
Jelínek, kpt. 81
Jelínková D. 92
Jungman, Pavel 7
- Kafka, Karel 95
Kantůrková, Eva 11
Karas, Josef 87, 89, 91
Kincl, František 10–11
Koča, Václav 88
Kohout, Karel 41, 46
Kolman, Josef 94
Kosová, Františka 46
Koutný, Bedřich 7
Kovalský, František 87
Kovář, Miloslav 79–80
Kožuch, Albín 78–79
Král, František 86, 90
Krejčík, Rudolf 88–89
Kriegel, František 76
Křenek, Jiří 87, 90–91
Kulda, Josef 87, 92–94
Kuldová, Věra 94
Kulíšková, Jana, viz Pavlová, Jana
Kuna, Ludvík 85, 87–89

- Kutiš, Miloslav 82
- Ledvina, Josef 86
- Linhart, Josef 85
- Malý, Václav 11
- Mareš, Josef 6
- Markuš, Michal 90
- Masaryk, Tomáš Garrigue 18
- Mašita, František 86, 89–90
- Matějka, František 38–62
- Matějka, Josef ml. 38–40, 45–47
- Matějka, Josef st. 38
- Matějka, Ladislav 38
- Matějková, Jaroslava 38
- Matějková, Marie 38
- Matyášek, Vojtěch 45
- Mejstřík, František 89–90
- Molnár, Bohumil 80
- Mrázek, Oldřich 84–86, 89
- Mrkáček, Václav 85
- Neruda, František 41, 46
- Němec, David 21
- Němec, František 82–83
- Němcová, Dana 7, 12, 17, 21
- Nosek, Michael 64
- Novák, Karel 89–92
- Novák, Miloň 80–81
- Ostrý, MUDr. 93
- Palach, Jan 7–9, 11–19, 22, 26, 27, 28, 35–37
- Pavel, Josef, st. 58, 79, 80, 83, 93
- Pavel, Josef, ml. 92–93
- Pavlová, Jana 92–95
- Pecka, Josef 38
- Pechánka, František 81–82
- Penc, Stanislav, ml. 7, 11, 12, 21
- Petrová, Jana 7, 21
- Petříček, Jaroslav 84
- Pevný, Josef, viz Pavel, Josef, st.
- Pixa, Kamil 52, 99
- Placák, Petr 7, 11, 12, 21
- Polák, Oldřich 87–89
- Posekaný, Hynek 38
- Poula, Josef 83, 85–86
- Povolný, Daniel 76, 107
- Průša, Oldřich 93, 95
- Reiman, Michal 90–92
- Reimanová, T. 92
- Ripl, Josef 78–79
- Rohan, Zdeněk 87–89
- Rosák, Jan 49
- Rys, Jaroslav 82
- Sivoš, Jerguš 80, 99
- Smrkovský, Josef 58, 76
- Součková, Drahoslava 91–92
- Soutor, Václav 92–95
- Strejček, Viktor 93, 95
- Suchánek, Marek 64
- Svitáková, Michaela 89, 99
- Sypták, Dalimil 38
- Šibrava, Radomil 84, 99
- Šimon, Bohumil 76
- Škoda, František 90–92
- Škrdlant, sekretář obrany OV KSČ
Kladno 86
- Škvor, Vlastimil 87, 89
- Šoral, Václav 80
- Šourek, Mojmír 84–86
- Špaček, Josef 76
- Strejček, Viktor 93, 95
- Šulc, Jaroslav 45–47
- Tomek, Prokop 52, 99

Vacek, Karel 88–89
Vachovec, strážmistr, velitel stanice
 SNB Hořepník 49
Vajnar, Jiří 94–95
Vajs, Jiří 91–92
Veverka, Otakar 7, 21
Věchtík, Vlastimil 87
Vinkl, Zdeněk 83–86
Vinš, Václav 91– 2
Vobecký, s. 95
Vondra, Alexandr 7, 12, 21
Vondrák, Josef 84
Voráček, Jiří 86, 89–92
Vrba, Josef 83

Weiss, Jiří, viz Vajs, Jiří

Zedník, Václav 89
Zelenka, Bohuslav 46
Zelenka, Jan 17
Zeman, Miloš 7
Zítek, Bedřich 86

Žáček, Pavel 80, 99
Žoček, Vladimír 81

Sborník SECURITAS IMPERII

- č. 1 *TS StB / Stasi zákon / Akce KLÍN*. 1994.
- č. 2 *Akce NORBERT / Technika StB / II. správa SNB 1988–1989 / Akce KLÍN po stranicku*. 1995.
- č. 3 *Poslední měsíce: Porada StB z 20. 7. 1989 a její realizace. Edice dokumentů*. 1996.
- č. 4 *Organizace a řízení represe ČSSR: Operační štáby gen. Lorenze 1988–1989. Edice dokumentů, 3 svazky*. 1998.
- č. 5 *Listopad 1989 z pohledu StB / Akce PREVENCE / StB proti Chartě 77 – akce IZOLACE / Katolická církev v diplomových pracích příslušníků StB / Správa sledování v roce 1989/90*. 1999.
- č. 6 *Denní situační zprávy StB z listopadu a prosince 1989. Edice dokumentů, 3 svazky*. 2000.
- č. 7 *Padesátá léta v Československu*. 2001.
- č. 8 *Agent REPO / Agent Jánský / Generál Jan Šejna / Agent LIGHT / Josef Frolík / Agent LEV*. 2001.
- č. 9 *Zahraniční vztahy československého komunistického režimu*. 2002.
- č. 10 *Problematika vztahů čs. komunistického režimu k „vnitřnímu nepříteli“*. 2003.
- č. 11 *„Rozpracování“ duchovních litoměřické diecéze StB / Arcibiskup Beran – symbol odporu proti komunismu / Biskup Trochta v hodině velké zkoušky / Exkomunikační dekrety*. 2005.
- č. 12 *Odbojová skupina Jaromíra Horáka a útěk dr. Petra Zenkla / Major René Černý – zapomenutá oběť / Život a doba ministra vnitra Rudolfa Baráka / Československá církev evangelická a StB v letech 1957–1967*. 2005.
- č. 13 *BELL aneb Příběh zrádce / Akce EVROPA / Jičínský incident – září 1968 / Akce ASANACE / Rozvědka ministerstva vnitra*. 2006.
- č. 14 *Agent Hračka / Smrt na hranicích / Rozpuštění Lidových milicí / Laušman v Bělehradě / X. správa SNB*. 2006.

Sborník SEMPER PARATUS

- č. 1 *Nestandardní jevy u Pohraniční stráže v posrpnovém období roku 1968 / NVÚ Bytíz v srpnových událostech roku 1968 / Vzpomínky absolventů Vojenské katedry ČVUT FEL v Praze na srpen 1968*. 2013.
- č. 2 *Edvard Beneš a římskokatolická církev / Obnovená Hradní stráž ve službách prezidenta Edvarda Beneše v letech 1945–1948 / Několik poznámek k nasazení Pohraniční stráže proti pražským demonstrantům v srpnu roku 1969*. 2014.

- č. 3 *Formy odboje a odporu věřících na podkladě materiálů bezpečnostních složek / Od tolerance k nepřátelství. Diplomatické vztahy Československa s Vatikánem v letech 1945–1950 / Hořký triumf Edvarda Beneše.* 2014.
- č. 4 Nosek, M., *Otto Katz.* 2021.
- č. 5 Pulec, M., *Smrt v uniformě – mýty a skutečnost. Seznamy zemřelých pohraničníků v letech 1945–1991.* 2021.
- č. 6 *Státní terorismus v komunistickém Československu / Operace DUNAJ – plány, výsledky, oběti / Vladimír Slánský a nepovedené úlety / Nezákonné vyšetřovací metody příslušníků Krajské správy Ministerstva vnitra Ústí nad Labem ve světle archiválií Inspekce ministra vnitra z počátku 50. let.* 2023.
- č. 7 *Palachův odkaz / Kariérní vzestup řezníka–uzenáře aneb František Matějka ve světle archivních materiálů / Projekt Pavouk – evidování osob židovského původu a vyznání Státní bezpečnosti v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století / Krycí občanské průkazy a role Veřejné bezpečnosti při jejich obstarávání během srpnové okupace v roce 1968*

Edice SEŠITY

- č. 1 Tomek, P., *Československý uran 1945–1989.* 1999.
- č. 2 Liška, O. a kol., *Výkonané tresty smrti. Československo 1918–1989.* 1. vyd. 2000, 2. vyd. 2006.
- č. 3 Tomek, P., *Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989.* 2000.
- č. 4 Kalous, J., *Instruktažní skupina StB v lednu a únoru 1950 – zákulisí případu Čihošť.* 2001.
- č. 5 Plachý, J., *Případ FRITZ. Válečný zločinec Max Rostock jako agent StB.* 2002.
- č. 6 Rázek, A., *StB + justice – nástroje třídního boje v akci BABICE.* 2003.
- č. 7 Benda, P., *Přehled svazků a spisů vnitřního zpravodajství centrály StB v r. 1989.* 2003.
- č. 8–10 Vorel, J. – Šimánková, A. – Babka, L. a kol., *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech, 1.–3. díl.* 2003–2004.
- č. 11 Dinuš, P., *Československá církev evangelická v agenturním rozpracování StB.* 2004.
- č. 12 Pavelčíková, N., *Romové v českých zemích v letech 1945–1989.* 2004.
- č. 13 Pulec, M., *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek. Seznamy osob usmrcených na státních hranicích.* 2006.
- č. 14 Tomek, P., *Československé bezpečnostní složky proti Rádiu Svobodná Evropa. Objekt ALFA.* 2006.
- č. 15 Bursík, T., *Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe! Životy politických vězenkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století.* 2006.
- č. 16 Dvořáková J., *Státní bezpečnost v letech 1945–1953 (Organizační vývoj zpravodajských a státněbezpečnostních složek).* 2007.

č. 17 Bártík F., *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949–1951*. 2009.

Edice SVĚDECTVÍ

Šedivý, F., *Pod věží smrti*. 2000.

Lešanovský, K., *Se štítem a na štítě*. 2000.

Povolný, D., *Operativní technika v rukou StB*. 2001. Vydáno k výstavě Nejen stěny měly uši.

Bílek, J., *Pomocné technické prapory (O jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci)*. 2002.

Kaplan, K., *StB o sobě (Výpověď vyšetřovatele B. Doubka)*. 2002.

Bystrov, V., *Únosy československých občanů do Sovětského svazu v letech 1945–1955*. 2003.

Hanzlík, F., *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1950*. 2003.

Sum, A. – Lesák, J. – Šedivý, Z. – Boháč, L. – Pravda, I. – Kocian, J. – Kalous, J., *Jan Masaryk (úvahy o jeho smrti)*. 2005.

Hanzlík, F., *Případ kpt. Adolf Püchler*. 2006.

Kahoun, K., *Lámání lilií. Vzpomínky jednoho skautika*. 2006.

Mimo edice

Povolný, D. (ed.), *Sborník k 20. výročí vzniku Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu*. 2015.

Bártík, F. – Plachý, J. – Povolný, D., *Tábor Vojna křižovatka lidských osudů*. Sborník ke konferenci pořádané 11. 11. 2008 v památníku Vojna. 2015. Vyšlo pouze elektronicky.

Bártík, F., *Nad krajinou slz a radiace*. 2017.

Palachův odkaz

Kariérní vzestup řezníka-uzenáře aneb František Matějka ve světle archivních materiálů

Projekt Pavouk – evidování osob židovského původu a vyznání Státní bezpečností v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století

Krycí občanské průkazy a role Veřejné bezpečnosti při jejich obstarávání během srpnové okupace v roce 1968

SEMPER PARATUS č. 7

Redakční práce a jazyková korektura Dana Balatková

Grafická úprava a zlom pplk. Mgr. Luděk Malý

Vydává Policie ČR Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV

Tiskárna MV, p.o., Bartůňkova 4, 149 01 Praha 4

Náklad 300 výtisků

Praha 2024, vydání 1.

NEPRODEJNÉ

ISBN: 978-80-86621-40-1

POLICIE ČR

ÚŘAD DOKUMENTACE
A VYŠETŘOVÁNÍ
ZLOČINŮ KOMUNISMU SKPV